

**Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: "ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΟΚ. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ
ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.
Η ΘΕΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗ ΕΟΚ. Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ
ΤΟΥ 1995".**

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ
ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ**

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	1657
----------------------	------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ.

<u>ΚΕΦ. 1ο:</u>	5
- Ορισμός - Διεθνείς αρχές του συνεταιρισμού	6
- Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των συνεταιρισμών	7
- Μορφές συνεργασίας και οργάνωσης	7
- Ιστορική αναδρομή	9
- Εξελικτική πορεία των συνεταιρισμών	10
- Πορεία των συνεταιρισμών στην Ελλάδα ειδικότερα	11
<u>ΚΕΦ. 2ο:</u>	13
- Οι συνεταιρισμοί και το κράτος.....	14
- Σχέση Κράτους-Συνεταιρισμών.....	15
- Ο κρατικός παρεμβατισμός στους συνεταιρισμούς και η άσκηση της εποπτείας και του ελέγχου (Γενικά - Στην Ελλάδα).....	17
<u>ΚΕΦ. 3ο:</u>	21
ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΟΚ	
- Αγροτικοί συνεταιρισμοί και ΕΟΚ.....	22
- Η αντιμετώπιση των αγροτικών συνεταιρισμών από τα Κοινοτικά Όργανα.....	24
- Ομάδες παραγωγών.....	27
- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στο Βέλγιο.....	31
" " " στη Γαλλία.....	32
" " " στη Δανία.....	33
" " " στην Ιρλανδία.....	34
" " " στην Ιταλία.....	36
" " " στο Λουξεμβούργο.....	37
" " " στη Μ. Βρετανία.....	38
" " " στην Ολλανδία.....	40
" " " στην Γερμανία.....	41

ΚΕΦ. 4ο:.....	44
ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝ/ΣΜΟΙ ΕΝΩΣΕΙ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ.....	45
- Οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο.....	45
- Οι εξελίξεις στην ΕΟΚ.....	45
- Οι εξελίξεις στην υπόλοιπη Ευρώπη.....	47
- Προδιαγραφές στόχων και πολιτικής για το γεωργικό τομέα.....	48
- Ο ρόλος των αγροτικών συνεταιρισμών.....	49
- Η προετοιμασία των Ευρωπαϊκών Συνεταιρισμών.....	50
- Η προετοιμασία των Ελληνικών Συνεταιρισμών.....	51
- Προοπτικές.....	52
ΚΕΦ. 5ο:.....	54
ΑΠΟΨΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ.....	55
- Έκκληση της ΚΟΖΕΚΑ: Τονώστε τους συνεταιρισμούς για μια γεωργία με μέλλον.....	55
- Κοινοτικά νέα Ειδικά μέτρα για ορισμένα γεωργικά προϊόντα στα νησιά του Αιγαίου. Η μελλοντική χρηματοδότηση της Κοινότητας - II Πακέτο Delors - Αποφάσεις Εδιμβούργου 19/12/92.....	56
- Νέα από τις δραστηριότητες των ΚΟΠΑ/ΚΟΖΕΚΑ.....	59
Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και η αναθεώρηση της ΚΑΠ.....	59
Η ΚΟΖΕΚΑ επισημαίνει το μεγάλο πρόβλημα του Αγροτικού Συνεταιρισμού.....	59
- Προτάσεις - Προβληματισμοί.....	60
Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί σαν ιδιαίτερος τύπος επιχείρησης, θα θιγούν μακροπρόθεσμα από την αναθεώρηση.....	60
Άμεσες συνέπειες και προβλήματα.....	60
Απαραίτητες προσαρμογές των συνεταιρισμών για να αντιμετωπισθούν οι επιπτώσεις της αναθεώρησης.....	61
- Εφαρμογή της ΚΑΠ Ένας νέος ρόλος για τους Συνεταιρισμούς.....	62
- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ζητούν από την Κοινότητα τις κατάλληλες Πολιτικές - Πλαίσια καθώς και τις απαραίτητες οικονομικές ενισχύσεις για τη σωστή λειτουργία τους.....	63
- Πολιτικές - Πλαίσιο.....	63
Απαραίτητες οικονομικές ενισχύσεις.....	64

ΚΕΦ. 6ο:.....	65
Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	
- Η σημερινή κατάσταση των συνεταιρισμών στην Ελλάδα.....	66
Προβλήματα - Προοπτικές.....	66
- Επιπτώσεις στην Ελληνική Γεωργία από την αναθεωρημένη ΚΑΠ.....	67
- Οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί στα πλαίσια της αναθεωρημένης ΚΑΠ.....	69
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

- Ορισμός, διεθνείς αρχές του συνεταιρισμού
- Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των συνεταιρισμών
- Μορφές συνεταιρισμού
- Εθιμικές μορφές συνεργασίας και οργάνωσης
- Συντεχνίες
- Οι πρώτες μορφές σύγχρονης συνεταιρικής οργάνωσης
- Αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός
- Ιστορική Αναδρομή
- Εξελικτική πορεία των συνεταιρισμών
- Στην Ελλάδα

ΟΡΙΣΜΟΣ - ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για τον συνεταιρισμό όπως: ο ορισμός του Γερμανικού θεωρητικού Λαμπέρ "Συνεταιρισμός είναι μια επιχείρηση που συστήθηκε και διευθύνεται από ένωση χρηστών που εφαρμόζει στους κόλπους της τον κανόνα της δημοκρατίας και αποβλέπει άμεσα και ταυτόχρονα τόσο στην εξυπηρέτηση των μελών της όσο και του συνόλου της κοινότητας".

Επίσης ο J. Doozen υποστηρίζει ότι: "ο συνεταιρισμός είναι μια ένωση είτε προσώπων ή μετόχων όπου εθελοντικά επιδιώκουν ένα κοινό οικονομικό σκοπό. Αυτό επιτυγχάνεται με τη δημιουργία μιας δημοκρατικά οργανωμένης επιχείρησης, με ίση συμμετοχή των μελών στο κεφάλαιο, ίση αντιμετώπιση των κινδύνων και ίσες αποδοχές από την κοινή επιχείρηση.

Ο Συνεργατισμός ως ένα κοινωνικο-οικονομικό σύστημα και μια φιλοσοφική σχολή έχει τις ρίζες του όπως και τ'άλλα κοινωνικο-οικονομικά συστήματα, στις μεγάλες ανακατατάξεις που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση στα μέσα του περασμένου αιώνα.

Ως αφετηρία του σύγχρονου Συνεργατισμού θεωρείται ο καταναλωτικός συνεταιρισμός των Δικαίων Σκαπανέων της Ροσνταϊήλ 1844 (Σκωτία, που του αποτελούσαν 28 εργάτες υφαντουργούς), οι κανόνες λειτουργίας του οποίου θεωρούνται ακόμα και σήμερα ως οι ακρογωνιαίοι λίθοι της συνεταιριστικής θεωρίας και πρακτικής. Η αναθεώρηση αυτών των αρχών από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση το 1966 δεν θίγει την ουσία των αρχικών κανόνων των Σκαπανέων.

Σύμφωνα με αυτές τις διεθνείς αρχές μπορούμε επίσης να ορίσουμε το συνεταιρισμό ως μια 1. Εθελοντική οργάνωση που σκοπό έχει τη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής θέσης των μελών και ως ένα 2. Κοινωνικο-οικονομικό θεσμό που προσφέρει οικονομικές υπηρεσίες στα μέλη του με βάση τις αρχές της αυτοβοήθειας και αλληλοβοήθειας.

Το ερώτημα αν υπερέχει το οικονομικό ή το κοινωνικό στοιχείο του θεσμού δεν μπορεί να καθοριστεί, γιατί αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως οι όροι κάτω από τους οποίους δημιουργούνται οι συνεταιρισμοί, οι σκοποί τους, οι επιθυμίες των μελών, ο επηρεασμός του περιβάλλοντος κ.α.

Η αρχή της "μιας ψήφου κατα μέλος" καθορίζει το δημοκρατικό χαρακτήρα και την ισότητα των μελών έναντι του συνεταιρισμού. Ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας του θεσμού εξασφαλίζεται με την αρχή της δίκαιης επιστροφής του πλεονάσματος στα μέλη, και τη μη πληρωμή τόκου στο μετοχικό κεφάλαιο. Το πολιτιστικό στοιχείο του θεσμού εξασφαλίζεται με την αρχή της προώθησης των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών δραστηριοτήτων.

Επίσης, η αρχή της συνεργασίας, των συνεταιρισμών εξασφαλίζει την εθνική και διεθνή αλληλεγγύη και ενότητα του συνεταιριστικού κινήματος, στοιχεία τόσο απαραίτητα για την επιβίωση και ενδυνάμωση του συνεταιριστικού τομέα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

- 1] Είναι μια οργάνωση των εργαζομένων, που βασικό σκοπό έχει την καλύτερευση της οικονομικής τους κατάστασης.
- 2] Σαν συλλογική οικονομική οργάνωση, βασικό στοιχείο της είναι το πρόσωπο και όχι το κεφάλαιο.
- 3] Είναι μια κατεξοχήν δημοκρατική οργάνωση.
- 4] Είναι ένα μέσο πάλης των εργαζομένων για τις επαγγελματικές και εκπολιτιστικές τους διεκδικήσεις.
- 5] Παίζει σοβαρό εκπολιτιστικό-διαπαιδαγωγικό ρόλο ανάμεσα στις πλατιές μάζες των εργαζομένων και τις διαπαιδαγωγεί στο πνεύμα της συνεργασίας και της αλληλεγγύης.
- 6] Είναι ένα μέσο ενότητας των εργαζομένων.
- 7] Είναι ένα μέσο προόδου και εκπολιτισμού στην αγροτική ύπαιθρο.
- 8] Είναι ένα μέσο υπεράσπισης της ειρήνης.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν τη μεγάλη σημασία που έχει και το σοβαρό ρόλο που παίζει ο συνεταιρισμός γενικά στη κοινωνία και ειδικά στους εργαζόμενους.

ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

ΕΘΙΜΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ

Οι Συντεχνίες ήταν οικονομικές ενώσεις ομοιοεπαγγελματιών σε κάποια συγκεκριμένη περιοχή και είχαν σαν βασικούς σκοπούς τη διευκόλυνση άσκησης του ειδικού επαγγέλματος, την κοινή αντιμετώπιση των επαγγελματικών οικονομικών τους αναγκών (προμήθεια πρώτων υλών, πωλήσεις κλπ.), την υπεράσπιση των συμφερόντων του επαγγέλματος. Η οικονομική οντότητα κάθε οργάνωσης ήταν ανάλογη με τον αριθμό των μελών κλπ.

Αυτή η μορφή συνεργασίας συντέλεσε ιδιαίτερα στην καλύτερη επαγγελματική και κοινωνική ζωή των πολιτών μέσα στις συνθήκες της τουρκοκρατίας. Με τη δημιουργία του ελληνικού κράτους οι μορφές συνεργασίας (η δανεικαριά, το μικάτο κ.α.), άρχισαν να προσαρμόζονται στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Έτσι δημιουργήθηκαν τα διάφορα είδη των αγροτικών και αστικών συνεταιρισμών.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

A. Τα 12 Μαντεμοχώρια της Χαλκιδικής

Οι 12 κοινότητες της Χαλκιδικής ίδρυσαν η κάθε μια απ'αυτές ένα κοινοτικό συνεταιρισμό που ανέλαβαν την εκμετάλλευση των μεταλλείων.

B. Οι Ναυτικοί Συνεταιρισμοί

Οι λόγοι που οδήγησαν στη δημιουργία τους, ήταν η οικονομική ανεπάρκεια των ασχολουμένων τότε με τα ναυτιλιακά επαγγέλματα, που δεν επέτρεπε σε μεμονωμένα άτομα να κατασκευάζουν και να επανδρώνουν μεγάλα σκάφη με σκοπό την εκμετάλλευση της ευνοϊκής συγκυρίας που δημιούργησαν ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος και η γαλλική επανάσταση.

Οι περιστάσεις αυτές δημιούργησαν σοβαρό κίνητρο στους Έλληνες των άγονων νησιών που είχαν ναυτιλιακή πείρα να συνεταιρισθούν για να δημιουργήσουν τα κατάλληλα πλοία που θα τους επέτρεπαν την εκμετάλλευση της ευνοϊκής συγκυρίας. Έτσι, μικροκεφαλαιούχοι πλοίαρχοι, έμπειροι ναυτικοί συνεταιρίζονται με σκοπό την ναυπήγηση ιστιοφόρων πλοίων και την από κοινού εκμετάλλευσή τους.

Γ. Η ΚΟΙΝΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

Συστάθηκε το 1780 από την ένωση πέντε περίπου συντροφιών που υπήρχαν πριν το 1770 στην περιοχή και είχαν σαν αντικείμενο την επεξεργασία του βαμβακιού, τη βαφή νημάτων και την διάθεσή τους κυρίως στο εξωτερικό.

Η συμμετοχή των συνταίρων στα κέρδη γινόταν ανάλογα με την εισφορά του καθένα σε κεφάλαιο και εργασία.

Εσωτερικά ήταν οργανωμένη κατά κλάδους απασχόλησης.

Υπήρχε η συντροφιά που καλλιεργούσε και αυτή που έκανε την επεξεργασία.

Διαλύθηκε το 1811. Οι αιτίες ήταν: - Η πτώχευση τη χρονιά εκείνη της Τράπεζας της Αυστρίας στην οποία είχαν καταθέσει τα κεφάλαιά της, - Η εναντίον της περιοχής επιδρομή του αλή πασά, - Ο ανταγωνισμός που δημιουργήθηκε στα προϊόντα της, από την ανάπτυξη της μηχανικής παραγωγής στο εξωτερικό και τέλος - Οι διαμάχες, διχόνοιες που προκλήθηκαν μεταξύ των συνταίρων.

ΑΓΡΟΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

Ο Αγροτοβιομηχανικός Συνεταιρισμός αποτελεί μια νέα μορφή οργάνωσης και ανάπτυξης του Συνεταιριστικού Κινήματος και οι δραστηριότητές του επεκτείνονται σε όλο το φάσμα της παραγωγής, επεξεργασίας και διάθεσης των προϊόντων που παράγουν τα μέλη του.

Ο Αγροτοβιομηχανικός Συνεταιρισμός είναι η οικονομική μονάδα (επιχείρηση) που με στόχο την καλύτερευση του βιοτικού επιπέδου των μελών της χρησιμοποιεί ορθολογικά τους συντελεστές παραγωγής για την παραγωγή, επεξεργασία, διακίνηση και πώληση των προϊόντων της στους τελικούς καταναλωτές.

Ο όρος Αγροτοβιομηχανικός Συνεταιρισμός πρωτοεμφανίστηκε μετά τη μεταπολίτευση του 1974 και φορτίστηκε ιδεολογικά, συζητήθηκε δε ιδιαίτερα μετά το 1981, πάντα όμως αποσπασματικά, με ασάφεια και όχι ολοκληρωμένα. Εκείνη την περίοδο γινόνταν λόγος για "συνεταιρισμό νέου τύπου" που είναι ο "παραγωγικός και αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός ο οποίος με βάση την ομαδική καλλιέργεια θα λύσει το πρόβλημα της χαμηλής παραγωγικότητας και το υψηλό κόστος παραγωγής για την Ελληνική Γεωργία". Από τότε, πολλά έγιναν, γράφτηκαν άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά, δόθηκαν συνεντεύξεις, οργανώθηκαν σεμινάρια και προγράμματα εκπαίδευσης, έγιναν ομιλίες σε χωριά και αγροτικές περιοχές, συστάθηκαν συνεταιρισμοί και βαφτίστηκαν αγροτοβιομηχανικοί, ενώ ειδικοί ασχολήθηκαν επανειλημμένα με το θέμα αυτό.

Τέλος ένας συνεταιρισμός για να είναι Αγροτοβιομηχανικός πρέπει να παράγει καταρχάς αγροτικά προϊόντα και να ασχολείται με μια τουλάχιστον προηγούμενη ή κατοπινή φάση της αναπαραγωγής και συσσώρευσης κεφαλαίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι πρώτοι συνεταιρισμοί εμφανίστηκαν σχεδόν ταυτόχρονα με την εμφάνιση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και άρχισαν να αναπτύσσονται μαζί με την ανάπτυξη του καπιταλισμού σαν μια οικονομική οργάνωση των εργατών για την αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης και την καλύτερευση της οικονομικής τους κατάστασης.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αναπτύχθηκαν στο βαθμό που εξαλείφονταν οι φεουδαρχικές και μισο-φεουδαρχικές σχέσεις παραγωγής στην αγροτιά και στη θέση τους ο καπιταλισμός επέβαλε τη μικρή γαιοκτησία και το μικρό ιδιοκτήτη γης. Ο εξαρτημένος από το φεουδάρχη ή τσιφλικά αγρότης δεν είχε, ούτε διέθετε, υποτυπώδη και πρωτόγονα μέσα παραγωγής, και πολύ περισσότερο να αναπτύξει συνεταιρισμούς. Στη θέση του έπρεπε να μπει ο ελεύθερος εμπορευματοπαραγωγός (ιδιοκτήτης) με τη δική του γη και άλλα μέσα παραγωγής, που θα αποτελούσε το φυτώριο ανάπτυξης του καπιταλισμού.

Κάτω από τις νέες μορφές παραγωγής (καπιταλιστικό τρόπο) οι μικροί ιδιοκτήτες, εξαιτίας της πολυδιάσπασής τους, δέχονταν στυγνή οικονομική, κοινωνική και πολιτική εκμετάλλευση.

Για να αποκτήσουν κάποια δύναμη και να αμυνθούν στην εκμετάλλευση οι μικροαγρότες άρχισαν να φτιάχνουν τους πρώτους συνεταιρισμούς.

Βέβαια η επιτυχία των συνεταιρισμών στις καπιταλιστικές μητροπόλεις οφείλεται και στο γεγονός ότι εξυπηρετούσε τον ανερχόμενο καπιταλισμό: με φτηνές πρώτες ύλες αγροτικής προέλευσης, με φτηνά τρόφιμα για τους εργάτες των πόλεων. Περισσότερο απ'όλα ο καπιταλισμός χρειαζόταν κεφάλαια πρωτογενούς συσσώρευσης που θα προέρχονταν είτε από τους άνισους όρους ανταλλαγής (τιμές) μεταξύ βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων, είτε από τα φτηνά εργατικά χέρια, που θα έφευγαν από την αγροτική παραγωγή.

Στις πόλεις βέβαια, με τη γοργή ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου, δημιουργήθηκαν νωρίτερα οι προϋποθέσεις για την ίδρυση και ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Ενώ στην αγροτική ύπαιθρο, όπου οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής εμφανίσθηκαν κι αναπτύχθηκαν αργότερα, οι συνεταιρισμοί δημιουργήθηκαν προς τις τελευταίες δεκαετηρίδες του 19ου αιώνα.

ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, η εξέλιξη και η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος ακολούθησε την εξέλιξη και ανάπτυξη του καπιταλισμού. Εκεί όπου αναπτύχθηκαν νωρίτερα οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, εκεί εμφανίσθηκαν πρώτα οι συνεταιρισμοί. Κι ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες της κάθε χώρας, δημιουργήθηκαν τα διάφορα είδη των συνεταιρισμών.

Έτσι, στην Αγγλία δημιουργήθηκαν κι αναπτύχθηκαν οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί των εργατών και των βιοτεχνών, στην Γαλλία οι παραγωγικοί, στη Γερμανία και στην Ιταλία οι πιστωτικοί. Στις Βαλκανικές χώρες και στις άλλες καθυστερημένες χώρες οι αγροτικοί πιστωτικοί συνεταιρισμοί.

Γενικά διακρίνουμε δύο μεγάλες κατηγορίες συνεταιρισμών των αστικών και των αγροτικών. Οι πρώτοι δημιουργούνται από τους εργαζόμενους των πόλεων και οι δεύτεροι από τους αγρότες. Οι συνεταιρισμοί και των δύο αυτών κατηγοριών, ενώ έχουν τους ίδιους γενικούς σκοπούς και διέπονται από τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα, παρουσιάζουν ορισμένες διαφορές που απορρέουν από τις διαφορετικές συνθήκες ζωής και εργασίας των μελών τους. Και οι δύο αυτές κατηγορίες υποδιαιρούνται σε διάφορα είδη συνεταιρισμών, όπως οι καταναλωτικοί, οι παραγωγικοί, οι πιστωτικοί, οι προμηθευτικοί, οι από κοινού πώλησης, οι βιοτεχνικοί, οι οικοδομικοί, οι ασφαλιστικοί κ.α.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΑΠΟ ΤΟ 1900-1914 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Στη χώρα μας το συνεταιριστικό κίνημα εμφανίσθηκε στις αρχές του αιώνα μας με τη μορφή των αγροτικών συνεταιρισμών και η ανάπτυξή του ήταν αργή, όπως αργή ήταν και η ανάπτυξη του καπιταλισμού, ιδιαίτερα στην αγροτική ύπαιθρο.

Η πρώτη περίοδος ανάπτυξης των σύγχρονων συνεταιριστικών οργανώσεων στην Ελλάδα θεωρείται το χρονικό διάστημα 1900-1914 στο οποίο έχουμε την ίδρυση του Γεωργικού Πιστωτικού Συνεταιρισμού Αλμυρού και την ψήφιση του πρώτου συνεταιριστικού Νόμου 602. Οι σκοποί του ήταν η χορήγηση στα μέλη του δανείων ύψους μέχρι το διπλάσιο των συνεταιριστικών μεριδίων, η απόκτηση θεριστικών και αλωνιστικών μηχανών και η εκπαίδευση των μελών του.

Η εμφάνιση και η ανάπτυξη των σύγχρονων συνεταιριστικών οργανώσεων μετά το 1900 οφείλεται στους εξής λόγους:

- Στην εμφάνιση και στη διάδοση των πρώτων σοσιαλιστικών και συνεταιριστικών ιδεών.
- Στην αφύπνιση των αγροτών απέναντι στην εκμετάλλευση που συνέχισε να επικρατεί μετά την απελευθέρωση, και την ανάπτυξη του αγροτικού κινήματος με αποκορύφωμα την εξέγερση του Κιλελέρ (1910) για την διανομή της εθνικής γης.
- Στην ανάπτυξη της βιομηχανίας.
- Στην αύξηση του αστικού πληθυσμού.
- Στην (ανάπτυξη) ανάγκη καλύτερης οργάνωσης της παραγωγής με τις νέες συνθήκες που δημιούργησε η ανάπτυξη του εμπορίου και τις βιομηχανίας, δηλαδή των εμπορευματικών σχέσεων.
- Στην ανάγκη αυτοάμυνας των μικροκληρούχων αγροτών απέναντι στην τοκογλυφία και την εκμετάλλευση.

Το 1911 ιδρύεται το Μετοχικό ταμείο αλληλοβοήθειας, οι λόγοι που οδήγησαν στην ίδρυση ήταν η έλλειψη αγροτικής ασφάλειας και η τοκογλυφία.

Η ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Μετά την μικρασιατική καταστροφή (1922) και την αγροτική μεταρρύθμιση που την ακολούθησε την περίοδο 1923-1937 με την οποία απαλλοτριώθηκαν πάνω από 18 εκατομ. τσιφλικάδικης γης και δημιουργήθηκαν πάνω από 300.000 ανεξάρτητα ατομικά αγροτικά νοικοκυριά, το συνεταιριστικό κίνημα αρχίζει να απλώνει σ'όλη τη χώρα και να αναπτύσσει τη δράση του στον οικονομικό, κοινωνικό και επαγγελματικό τομέα, δημιουργήθηκαν ακόμα πιο κατάλληλες συνθήκες για το συνεταιριστικό κίνημα. Οι αγρότες απαλλαγμένοι από την δουλοπαροικία, ενώνονται σε συνεταιρισμούς για να λύσουν συλλογικά το πρόβλημα της εξεύρεσης χρημάτων και της προμήθειας μέσω παραγωγής και εφοδίων.

Η ΚΑΤΟΧΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Στη διάρκεια της κατοχής οι συνεταιρισμοί όχι απλώς επιβιώνουν, αλλά παίζουν και σημαντικό ρόλο, τόσο στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, όσο και στην αντιμετώπιση της πείνας του πληθυσμού των πόλεων, μέσω των καταναλωτικών συνεταιρισμών. Επίσης παίρνουν δραστήριο μέρος εναντίων των αναγκαστικών συγκεντρώσεων αγροτικών προϊόντων που επέβαλαν οι κατακτητές.

Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Μετά το 1951 με την ανάπτυξη της βιομηχανίας και την αύξηση της ζήτησης των γεωργικών προϊόντων το κράτος έχει σκοπό να καλύψει τις καταναλωτικές ανάγκες του πληθυσμού και τις ανάγκες για πρώτες ύλες της βιομηχανίας. Για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς αυτούς στρέφει το ενδιαφέρον στους συνεταιρισμούς.

Είναι το πιο ασφαλές μέσο για την διοχέτευση χρήματος στον αγροτικό τομέα από την Αγροτική Τράπεζα. Ιδρύονται νέες συνεταιριστικές οργανώσεις μέσω των οποίων διακινούνται τα γεωργικά εφόδια προς τους αγρότες, συγκεντρώνονται τα πιο βασικά γεωργικά προϊόντα για λογαριασμό του κράτους και εφαρμόζεται η εκάστοτε πολιτική γι'αυτά.

Σε αντίθεση με τους αγροτικούς, οι αστικοί συνεταιρισμοί δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη δράση στη χώρα μας. Ύστερα από μια αξιόλογη δράση των καταναλωτικών συνεταιρισμών στην περίοδο της κατοχής, που πραγματικά πρόσφεραν ανεκτίμητες υπηρεσίες στην αντιμετώπιση του οξύτατου επισιτιστικού προβλήματος του ελληνικού λαού, μεταπολεμικά έπεσαν σε αδράνεια και μόνο λίγοι από αυτούς κατόρθωσαν να συνεχίσουν τη δράση τους, αλλά κι αυτή περιορισμένη.

Δεν πρέπει όμως να υπερεκτιμούμε τη δράση των αγροτικών συνεταιρισμών. Παρά τη σημαντική πρόοδο που παρουσίασαν, η δράση τους υστερεί πολύ και δεν είναι καθόλου ικανοποιητική, όταν μάλιστα αυτή συγκριθεί με τη δράση των αγροτικών συνεταιρισμών της Ευρώπης και ιδιαίτερα των χωρών της ΕΟΚ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

- Οι συνεταιρισμοί και το κράτος
- Σχέση κράτους-συνεταιρισμών
- Ο δυαδισμός της συνεταιριστικής πολιτικής
- Ο κρατικός παρεμβατισμός στους συνεταιρισμούς και η άσκηση της εποπτείας και του ελέγχου
- Γενικά
- Στην Ελλάδα

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Ο θεσμός του Συνεργατισμού αποτελεί αντικείμενο μελέτης, προβληματισμού και συζητήσεων που μοναδικός του σκοπός είναι να συμβάλλει στη σωστή αντιμετώπιση του προβλήματος που αντιμετωπίζει κατά καιρούς ο θεσμός του συνεταιρισμού, ενός θεσμού τόσο παρεξηγημένου και κακοποιημένου στη χώρα μας.

Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί στη χώρα μας χρειάζονται βέβαια, πολλές βελτιώσεις ακόμα για να φτάσουν στο υψηλό επίπεδο των συνεταιρισμών άλλων χωρών.

Κάθε κυβέρνηση πρέπει να εκδηλώσει μεγάλο ενδιαφέρον για το θεσμό ώστε να γίνονται οι απαραίτητες βελτιώσεις και να δωθεί νέα ώθηση για την παραπέρα εξέλιξή του και ανάπτυξή του.

Ένα από τα μεγάλα προβλήματα του ελληνικού, αλλά και του διεθνούς Συνεργατισμού, υπήρξε πάντα η σχέση του με το κράτος και την κρατική πολιτική.

Η σχέση ανάμεσα στο κράτος και τους συνεταιρισμούς δεν είναι μόνο ένα από τα ουσιώδη προβλήματα της συνεταιριστικής θεωρίας σήμερα, αλλά ήταν πάντα από την εποχή εμφάνισης του θεσμού, ένα από τα καθημερινά προβλήματα της συνεταιριστικής πρακτικής.

Κύρια αιτία για το ενδιαφέρον του κράτους στο θεσμό του Συνεργατισμού, φαίνεται να υπήρξε πάντοτε η μεγάλη δυναμικότητα του θεσμού στην κινητοποίηση των μεγάλων μαζών του πληθυσμού στη συλλογική οικονομική προσπάθεια και κατ'επέκταση η δυναμική συμβολή του στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Το κράτος, με όλες τις επιμέρους μορφές του - νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία - θέλοντας να συμβάλλει στην όσο το δυνατό ταχύτερη και αποτελεσματικότερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, χρησιμοποίησε πολλές φορές το θεσμό του Συνεργατισμού για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Σε άλλης μορφής, μη δημοκρατικά καθεστώτα, το κράτος χρησιμοποίησε επίσης το θεσμό του Συνεργατισμού και για άλλους σκοπούς: για να μπορεί να ελέγχει τις μεγάλες μάζες του πληθυσμού που ήταν μέλη στους συνεταιρισμούς.

Το κρατικό ενδιαφέρον και κατά συνέπεια η κρατική παρέμβαση στις υποθέσεις των συνεταιρισμών εκφράστηκαν πάντα μέσα από τα διάφορα νομοθετήματα που αναφέρονται έμμεσα ή άμεσα στις διάφορες κατηγορίες των συνεταιριστικών οργανισμών που καθόριζαν τη νομική θέση και το ρόλο των συνεταιρισμών.

Εξ'άλλου, ο Συνεργατισμός, σε όλες τις ιστορικές μορφές του δεν υπήρξε ποτέ δημιούργημα του νομοθέτη, αλλά πηγαία έκφραση των εργαζομένων (αγροτών, εργατών, βιοτεχνών) και υλοποίηση των πόθων τους για μια καλύτερη οικονομική και κοινωνική κατάστασή τους.

Το κράτος - η νομοθετική εξουσία - αντιμετωπίζοντας τη de Facto ύπαρξη του θεσμού, αναγνώρισε επίσημα (νομικά) το θεσμό με σκοπό είτε την προφύλαξη και ενίσχυσή του προς το συμφέρον των μελών του, είτε τον έλεγχό του και τον περιορισμό του σε χώρους που επέβαλε η ευρύτερη κοινωνικοοικονομική φιλοσοφία του.

ΣΧΕΣΗ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Η σχέση κράτους-συνεταιρισμών είναι καθορισμένη για το ουσιαστικό περιεχόμενο, το ρόλο και την πορεία του συνεταιριστικού κινήματος. Η φύση και η έκταση αυτής της σχέσης καθορίζει αν οι συνεταιρισμοί θα είναι πραγματικά αυτόνομοι και δυναμικοί φορείς συλλογικής δραστηριότητας των αγροτών ή αν θα καταστούν αδύναμοι και άπραγοι οργανισμοί ενσωματωμένοι στον ευρύτερο κρατικό μηχανισμό τον οποίο και ουσιαστικά υπηρετούν.

Η εξελικτική πορεία του παγκόσμιου συνεταιριστικού κινήματος προσφέρει πάμπολλα παραδείγματα συνεταιριστικής ευρωστίας και παρακμής άρρηκτα τις περισσότερες φορές συνδεδεμένα με το βαθμό και το χαρακτήρα της κρατικής παρέμβασης, έτσι που να μπορούμε να μιλάμε, για μια "θεωρία εξέλιξης των συνεταιρισμών". Στην απλούστερη μορφή της αυτή η θεωρία είναι συνδεδεμένη με το ρόλο και την παρέμβαση του κράτους στις υποθέσεις των συνεταιρισμών.

Ο ΔΥΑΔΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μια άλλη άποψη, όσον αφορά την σχέση κράτους και συνεταιρισμών, αποτελεί ο δυαδισμός της συνεταιριστικής πολιτικής. Η δημιουργία και λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων και η χάραξη της αναπτυξιακής πολιτικής τους αφορά δύο ομάδες κυρίως: τα μέλη και τις αιρετές διοικήσεις των συνεταιρισμών από τη μια πλευρά και τις κρατικές αρχές από την άλλη. Κάθε μια απ'αυτές τις δύο ομάδες έχει τους δικούς της στόχους και προσδοκίες από τη λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Τα μέλη και οι αιρετές διοικήσεις αποβλέπουν ανάμεσα σε άλλα, στη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής θέσης των μελών, γεγονός που αποτελεί και την πρωταρχική αιτία υπάρξεως των συνεταιριστικών οργανώσεων. Με βάση αυτό το στόχο, οι άμεσα ενδιαφερόμενοι αγρότες-μέλη των συνεταιρισμών διαμορφώνουν τη δική τους συνεταιριστική πολιτική. Έτσι μπορούμε να ονομάσουμε αυτή την αναπτυξιακή πολιτική των μελών ως μικροσυνεταιριστική πολιτική ανάπτυξεως.

Όμως, αυτή η συμπεριφορά που είναι προσανατολισμένη στην επίτευξη κάποιου συγκεκριμένου στόχου (οικονομική βελτίωση) είναι επόμενο να ενδιαφέρει άμεσα την κρατική εξουσία, η οποία διαμορφώνει τη γενική αναπτυξιακή πολιτική, της κάθε χώρας. Είναι ακριβώς στα πλαίσια της γενικότερης κρατικής αναπτυξιακής πολιτικής που εντάσσεται, επίσης, η κρατική συνεταιριστική πολιτική. Έτσι μπορούμε να ονομάσουμε αυτή την αναπτυξιακή πολιτική του κράτους για τους συνεταιρισμούς ως μακροσυνεταιριστική πολιτική ανάπτυξεως.

Με βάση αυτό το γεγονός, ότι δηλαδή οι συνεταιρισμοί αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος δύο διαφορετικών ομάδων και κατά συνέπεια δύο πολιτικών, μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένας έντονος δυαδισμός στο χώρο της συνεταιριστικής ανάπτυξης. Αυτός ο δυαδισμός μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικές καταστάσεις ανάλογα με τους στόχους και τις επιδιώξεις της κάθε ομάδας και μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την πραγματική ανάπτυξη, ή την καθυστέρηση, ή ακόμα τον πλήρη αποπροσανατολισμό του συνεταιριστικού κινήματος. Η πορεία των εξελίξεων και το τελικό

αποτέλεσμα, στο οποίο μπορεί να οδηγήσει αυτός ο παράξενος δυαδισμός, εξαρτώνται φυσικά από πολλούς παράγοντες όπως π.χ. η πλήρης ταύτιση ή σύγκρουση των δύο πολιτικών, οι ευρύτεροι στόχοι της μακροσυνεταιριστικής πολιτικής, η γενικότερη κοινωνικοοικονομική φιλοσοφία της κυβέρνησης κ.ο.κ. Για να πάρουμε τις δύο ακραίες περιπτώσεις υποθέτουμε:

1) ότι η κρατική πολιτική (μακροσυνεταιριστική πολιτική) ταυτίζεται πλήρως με την πολιτική των μελών (μικροσυνεταιριστική πολιτική) και

2) ότι συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή ότι η πολιτική των μελών (μικροσυνεταιριστική πολιτική) υποτάσσεται πλήρως στην κρατική πολιτική (μακροσυνεταιριστική πολιτική).

Στην πρώτη περίπτωση, το κράτος ειλικρινά επιδιώκει τη δια μέσου των συνεταιρισμών βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής θέσης των μελών, γεγονός που αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου προγράμματος πραγματικής αγροτικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

Στη δεύτερη περίπτωση, το κράτος χρησιμοποιεί τους συνεταιρισμούς ως όργανα εφαρμογής της ευρύτερης μακροπολιτικής του, οι στόχοι της οποίας διαφέρουν ριζικά από τους στόχους και τις επιδιώξεις των μελών (π.χ. η περίπτωση μεταφοράς πόρων και εισοδημάτων από τον αγροτικό στους άλλους τομείς της οικονομίας με σκοπό τη βιομηχανική, ή εμπορική ή τουριστική ανάπτυξη). Ο βαθμός παρέμβασης του κράτους στις υποθέσεις των συνεταιρισμών θα διαφέρει ριζικά στις δύο αυτές ακραίες περιπτώσεις. Στην πρώτη περίπτωση, το κράτος δημιουργεί το απαραίτητο ευνοϊκό περιβάλλον για συνεταιριστική δραστηριοποίηση και ανάπτυξη (νομοθεσία, κίνητρα, παροχές), αποφεύγοντας κάθε δική του ανάμειξη στις υποθέσεις των συνεταιρισμών, επειδή ακριβώς στοχεύει στην κινητοποίηση και δραστηριοποίηση των πραγματικών φορέων της ανάπτυξης δηλαδή των ίδιων των αγροτών-μελών (αποκέντρωση, λαϊκή συμμετοχή κλπ.).

Στη δεύτερη περίπτωση, το κράτος επεμβαίνει δυναμικά στις υποθέσεις των συνεταιρισμών (κρατικός έλεγχος και εποπτεία, περιορισμός ανάπτυξης πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, διορισμένες διοικήσεις κλπ.) και προσπαθεί να ελέγξει την πορεία και την ανάπτυξή τους.

Το αποτέλεσμα είναι φυσικά η μετατροπή του θεσμού σε ημικρατικό φορέα εφαρμογής των κρατικών εντολών και η τελική ενσωμάτωσή του στον ευρύτερο κρατικό μηχανισμό (συγκεντρωτισμός, έλεγχος των λαϊκών φορέων κλπ.). Το κλειδί για την εξουδετέρωση του δυαδισμού στη συνεταιριστική αναπτυξιακή πολιτική και τη χάραξη μιας σωστής πολιτικής για την πραγματική ανάπτυξη των συνεταιρισμών, βρίσκεται στην υιοθέτηση από το κράτος μιας μακροσυνεταιριστικής αναπτυξιακής πολιτικής, που να εξυπηρετεί πλήρως τους στόχους της μικροσυνεταιριστικής πολιτικής και να μειώνει την παρέμβασή του στις υποθέσεις των συνεταιρισμών, στο ελάχιστο δυνατό.

Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ ΚΑΙ Η ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ

Ο κρατικός παρεμβατισμός στους συνεταιρισμούς συνδέεται με την ίδια την εξέλιξή τους. Στην εμφάνιση των συνεταιρισμών και στην πρώτη περίοδο της ανάπτυξής τους απουσιάζει η παρέμβαση του κράτους: στο πρώτο στάδιο της εξέλιξής τους μάλιστα το κράτος τους αγνοεί ή τους ανέχεται και σε ορισμένες περιπτώσεις τους ενισχύει.

Οι συνεταιρισμοί γρήγορα άρχισαν να αναπτύσσονται σ'όλες τις χώρες της Ευρώπης, πρώτα στις αναπτυγμένες κι ύστερα και στις άλλες, τις αγροτικές. Η δράση των συνεταιρισμών αρχίζει να παίρνει τον χαρακτήρα του ανταγωνισμού προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις κι αργότερα τα μονοπώλια. Αρχίζουν έτσι οι ανταγωνιστικές αντιθέσεις μεταξύ τους. Από τη στιγμή αυτή κάνει την εμφάνισή της και η κρατική παρέμβαση με την ψήφιση των ειδικών νόμων για τους συνεταιρισμούς.

Ο πρώτος νόμος για τους συνεταιρισμούς ψηφίστηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1852, που συμπληρώθηκε στα 1876 και στα 1893. Κι ήταν φυσικό, γιατί στην Αγγλία πρώτα άρχισε ν'αναπτύσσεται το συνεταιριστικό κίνημα με την ίδρυση του πρώτου σύγχρονου συνεταιρισμού της Ροτσντέηλ το 1844 και των άλλων που τον ακολούθησαν. Ακολούθησαν, στα 1867, ο πρωσικός νόμος που στα 1868 επεκτάθηκε σ'όλη τη Γερμανία και στα 1889 συμπληρώθηκε και ο γαλλικός.

Στις δύο αυτές χώρες το συνεταιριστικό κίνημα άρχισε να αναπτύσσεται με σχετικά γρήγορους ρυθμούς ύστερα απ'την έκτη δεκαετία του 19ου αιώνα, ιδιαίτερα κάτω από την επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης του 1848. Στη Γαλλία κυρίως με τη μορφή των παραγωγικών συνεταιρισμών του LOUIS BLANC και στη Γερμανία με τη μορφή των πιστωτικών του SCHULZE και του RAIFFEISEN.

Αργότερα άρχισαν να ψηφίζονται συνεταιριστικοί νόμοι και στις άλλες χώρες της Ευρώπης. Στα 1873 ο βελγικός, ο αυστριακός και ο τσεχοσλοβάκικος, στα 1876 ο ολλανδικός, στα 1881 ο ελβετικός, στα 1882 ο ιταλικός, στα 1885 ο ισπανικός (στον εμπορικό κώδικα συμπεριλήφθηκαν διατάξεις για τους συνεταιρισμούς), στα 1883 του Λουξεμβούργου, στα 1893 ο ουγγρικός και ο ιρλανδικός, στα 1895 ο σουηδικός.

Ως το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα σχεδόν σ'όλες τις χώρες της Ευρώπης ψηφίστηκαν ειδικοί νόμοι "περί συνεταιρισμών". Εξαίρεση αποτελούν η Δανία και η Νορβηγία, στις οποίες ούτε ως σήμερα έχουν ψηφισθεί τέτοιοι νόμοι. Στις Βαλκανικές χώρες, εκτός από ορισμένες του αργότερα γιουγκοσλαβικού κράτους, οι συνεταιριστικοί νόμοι ψηφίστηκαν στην 1η και 2η δεκαετία του 20ου αιώνα. Στη Ρουμανία ψηφίσθηκε χωριστά για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στα 1903 και για τους αστικούς στα 1905. Στη Βουλγαρία ψηφίστηκε στα 1907 και στην Ελλάδα στα 1914.

Με τους νόμους αυτούς ρυθμίζεται η οργάνωση, η λειτουργία και η δράση των συνεταιρισμών. Με τις διατάξεις τους άλλοι ρυθμίζουν κάθε λεπτομέρεια και άλλοι δίνουν τα νομικά πλαίσιά τους.

Ο Γερμανικός νόμος π.χ., που αποτελείται από 161 άρθρα, είναι ο πιο λεπτομερειακός. Το ίδιο ο αυστριακός και ο ελληνικός, που αποτελούνται από 95 άρθρα ο καθένας. Ενώ άλλοι, όπως π.χ. ο ολλανδικός που έχει 39

άρθρα, δίνουν τα νομικά μόνο πλαίσια της οργάνωσης, λειτουργίας και δράσης των συνεταιρισμών.

Πάνω στο θέμα του κρατικού παρεμβατισμού αναπτύχθηκαν πολλές απόψεις και υπάρχουν πολλές διαφωνίες. Θα μπορούσαμε να τις συνοψίσουμε σε τρεις γενικές απόψεις.

Η πρώτη αρνείται κάθε είδος κρατικού παρεμβατισμού στους συνεταιρισμούς και δεν αναγνωρίζει στο κράτος το δικαίωμα να ψηφίζει ειδικούς νόμους για τους συνεταιρισμούς.

Η δεύτερη αναγνωρίζει στο κράτος το δικαίωμα να επιβάλλει με ειδικούς νόμους τον απόλυτο κρατικό παρεμβατισμό στους συνεταιρισμούς, που χαρακτηρίζονται σαν δημόσια ιδρύματα. Και η τρίτη δέχεται έναν περιορισμένο κρατικό παρεμβατισμό στους συνεταιρισμούς και αναγνωρίζει στο κράτος το δικαίωμα ψήφιση ειδικών συνεταιριστικών νόμων. Η πρώτη άποψη βρίσκεται εκτός πραγματικότητας και είναι ανεδαφική ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες, όταν προ πολλού έχει ολοκληρωθεί το πέρασμα του ελεύθερου συναγωνισμού στον κρατικό παρεμβατισμό προγραμματισμό και στην κυριαρχία των μονοπωλίων και των πολυεθνικών εταιριών. Το κράτος συμμετέχει όλο και πιο πολύ άμεσα στην οικονομική ζωή και παίρνει την ευθύνη το ίδιο σε μια σειρά βασικούς οικονομικούς κλάδους. Όλο και πιο πολύ συνυφαίνεται με τα μονοπώλια και μετατρέπεται σε κρατικό-μονοπωλιακό.

Σαν τέτοιο παρεμβαίνει και ρυθμίζει όλο και πιο πολύ κυριαρχικά όλη την οικονομική ζωή του τόπου. Θα ήταν συνεπώς αντινομία το κράτος αυτό να εξαιρούσε τους συνεταιρισμούς από το παρεμβατικό του πεδίο, όταν, όπως είναι γνωστό, οι συνεταιρισμοί παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή του κάθε κράτους.

Η δεύτερη άποψη είναι εξίσου εκτός πραγματικότητας, γιατί ένας τέτοιος κρατικός παρεμβατισμός θα στερούσε κάθε ατομική πρωτοβουλία από τους συνεταιρισμούς, θα τους μετέτρεπε σε δημόσια ιδρύματα, σε κρατικούς-αναγκαστικούς οργανισμούς και θα ήταν αντίθετος με τη γενική αρχή του συναγωνισμού.

Η τρίτη άποψη βρίσκεται περισσότερο κοντά στην πραγματικότητα. Οι συνεταιρισμοί οσοδήποτε ελεύθεροι και ανεξάρτητοι κι αν είναι δεν μπορούν να βρίσκονται έξω από τη γενικότερη κρατική παρέμβατική πολιτική και δεν μπορούν παρά να λειτουργούν και να δρουν μέσα στα γενικότερα πλαίσια της κρατικής πολιτικής και να γίνονται στον ένα ή στον άλλο βαθμό φορείς της πολιτικής αυτής. Αλλά, ο κρατικός αυτός παρεμβατισμός, σύμφωνα με την απόφαση της κεντρικής επιτροπής της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (Γενάρης 1946), πρέπει να είναι ελεύθερος από κάθε ατομική επίδραση, να έχει σα σκοπό να προσφέρει υπηρεσίες, να εξασφαλίζει τη συνεργασία με τη συνεταιριστική οικονομία, να μην δεσμεύει τη συνεταιριστική πρωτοβουλία και να μην εμποδίζει την ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος.

Στην πράξη, ο κρατικός παρεμβατισμός δεν είναι ομοιόμορφος σ'όλες τις χώρες. Ποικίλλει από τον περιορισμένο "ανώδυνο" ως τον απόλυτο, τον ασφυκτικό. Και εκδηλώνεται είτε σε ορισμένους μόνο τομείς, είτε σε όλους τους τομείς. Οι χαρακτηριστικότερες εκδηλώσεις του κρατικού παρεμβατισμού εμφανίζονται στη σύσταση των συνεταιρισμών, στην έγκριση του καταστατικού τους και στην άσκηση της εποπτείας και του ελέγχου σ'αυτούς.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στη χώρα μας, ο κρατικός παρεμβατισμός στους συνεταιρισμούς εκδηλώθηκε στα 1914 με την ψήφιση του νόμου 602 "περί συνεταιρισμών". Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου αυτού, το καταστατικό που συντάσσεται σαν ιδιωτικό έγγραφο από 7 τουλάχιστον πρόσωπα, υποβάλλεται για έγκριση στον αρμόδιο υπουργό και για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στον υπουργό Γεωργίας. Σύμφωνα με το άρθρο 3, μόνον εφόσον εγκριθεί το καταστατικό από τον υπουργό και σταλεί στο ειρηνοδικείο της έδρας του συνεταιρισμού, ο συνεταιρισμός αναγνωρίζεται κι αρχίζει να λειτουργεί. Σύμφωνα με το άρθρο 10 του νόμου, στον συνεταιρισμό ασκείται άμεσος κρατικός έλεγχος και εποπτεία από τον αρμόδιο υπουργό (για τους αγροτικούς από τον υπουργό Γεωργίας). Εκτός όμως από την άσκηση της κρατικής εποπτείας και του ελέγχου, σύμφωνα με το άρθρο 37, αυτός γίνεται και εσωτερικά από το εποπτικό συμβούλιο του συνεταιρισμού, που εκλέγεται από τη γενική συνέλευση.

Μέχρι το 1929, που ιδρύθηκε η Αγροτική Τράπεζα, η εποπτεία και ο έλεγχος των αγροτικών συνεταιρισμών ασκούνταν από το Υπουργείο Γεωργίας. Από το 1930 μέχρι σήμερα ασκείται από τη Διεύθυνση των Συνεταιρισμών της ΑΤΕ, η οποία διαθέτει μια καλά οργανωμένη υπηρεσία για το σκοπό αυτό από 76 επιθεωρητές και αναπληρωτές τους και 250 επόπτες συνεταιρισμών σ'όλη τη χώρα. Εκτός από την κεντρική της υπηρεσία, που διαθέτει 30 στελέχη.

Το θέμα της άσκησης της εποπτείας και του ελέγχου στους συνεταιρισμούς αποτέλεσε και αποτελεί ένα από τα πιο σοβαρά για λύση προβλήματα του συνεταιριστικού μας κινήματος. Τρεις είναι οι διαμορφωμένες βασικές απόψεις πάνω στο θέμα αυτό. Η πρώτη, η άσκηση αυτή να γίνεται από την ΑΤΕ. Η δεύτερη, να γίνεται από το Υπουργείο Γεωργίας και η τρίτη, να γίνεται από τις ίδιες τις συνεταιριστικές οργανώσεις.

Οι δύο πρώτες απόψεις, αν διαφέρουν στον τύπο, στην ουσία είναι οι ίδιες. Και οι δύο ξεκινούν από τη θέση ότι αναγνωρίζουν και θεωρούν αναγκαίο τον απόλυτο κρατικό παρεμβατισμό στους συνεταιρισμούς.

Οι απόψεις αυτές, όπως είναι φανερό και απέδειξαν ως τώρα με την εφαρμογή τους, δεσμεύουν την πρωτοβουλία και την ελευθερία για δράση των συνεταιρισμών και εμποδίζουν την ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος.

Η τρίτη άποψη είναι η σωστότερη. Ανταποκρίνεται στην ορθόδοξη συνεταιριστική αρχή και ικανοποιεί το συνεταιριστικό αίσθημα. Συναντά όμως μεγάλη αντίδραση από τους αρμόδιους κύκλους του Υπουργείου Γεωργίας και της Αγροτικής Τράπεζας.

Η Κυβέρνηση με το σχέδιο νόμου "περί συνεταιρισμών", που επί 2 1/2 χρόνια από την πρώτη του σύνταξη συνεχώς αποσύρεται και τροποποιείται, θέλησε να δώσει μια συμβιβαστική λύση, η οποία όμως δεν ικανοποιεί κανένα, πολύ περισσότερο τις συνεταιριστικές οργανώσεις και τους συνεταιριστές. Με το σχέδιο αυτό, ο κρατικός παρεμβατισμός στους συνεταιρισμούς παραμένει σχεδόν ατόφιος. Η εποπτεία μετατίθεται από την ΑΤΕ στο Υπουργείο Γεωργίας και η διαδικασία για τη σύσταση και λειτουργία των συνεταιρισμών γίνεται περισσότερο δεσμευτική.

Όπως φαίνεται, η Κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να επιμείνει στον κρατικό παρεμβατισμό στους συνεταιρισμούς. Είναι όμως αδικαιολόγητη και βρίσκεται έξω από το καινούργιο συνεταιριστικό πνεύμα που υπάρχει στο χώρο της Ευρώπης και ιδιαίτερα στο χώρο της ΕΟΚ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΟΚ

- Αγροτικοί συνεταιρισμοί και ΕΟΚ

- Η αντιμετώπιση των αγροτικών συνεταιρισμών από τα κοινοτικά όργανα

- Ομάδες παραγωγών

- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στο Βέλγιο

- • • στη Γαλλία
- • • στη Δανία
- • • στην Ιρλανδία
- • • στην Ιταλία
- • • στο Λουξεμβούργο
- • • στη Μεγάλη Βρετανία
- • • στην Ολλανδία
- • • στη Γερμανία

ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΟΚ

Ο συνεταιριστικός θεσμός στις χώρες της ΕΟΚ υφίσταται πάνω από έναν αιώνα. Η πλατιά διάδοση των συνεταιρισμών, οι ποικιλόμορφες δραστηριότητές τους, η ικανότητα επιβίωσης σε συνθήκες οικονομικών κρίσεων, χάριν της μεγάλης προσαρμοστικότητάς τους στις εκάστοτε εναλλασσόμενες συνθήκες, προσδίδουν τεράστιο δυναμισμό στην ανάπτυξη της οικονομίας όσο κανένας άλλος κοινωνικοοικονομικός θεσμός. Οι χώρες της ΕΟΚ παρουσιάζουν μεγάλη ιστορική παράδοση, ώστε δίκαια θεωρούνται το "λίκνο" της διαμόρφωσης του συνεταιριστικού τομέα.

Η ιδέα και η εφαρμογή του συνεταιρίζεσθαι υπήρξε προϊόν μακρόχρονων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών στις χώρες της Ευρώπης του περασμένου αιώνα. Η πρωτοβουλία της δημιουργίας συνεταιρισμών από τις χαμηλά κοινωνικά εισοδηματικές τάξεις, όπως η εργατική τάξη και τα μικρομεσαία στρώματα της αγροτιάς, με σκοπό την αυτοάμυνα από τις επιπτώσεις του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και την επιβίωση, δεν μπορούσε παρά να λειτουργήσει πάνω σε δημοκρατικές αρχές. Πάνω σε δημοκρατικές αρχές, που είναι κοινές για όλα τα εθνικά συνεταιριστικά κινήματα, όπως: α) η αρχή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, β) η ελευθερία του ατόμου, γ) η ατομική και κοινωνική ανάπτυξη, δ) η ανεξαρτησία και η αυτοδιάθεση.

Με βάση τις παραπάνω αρχές, μπόρεσε να καλλιεργηθεί και να διαμορφωθεί η πολυφωνία των απόψεων που διέπει ολόκληρο το συνεταιριστικό σύστημα των χωρών της ΕΟΚ.

Οι διαφορετικές απόψεις, στοιχείο θετικό και ενθαρρυντικό για την προώθηση του συνεταιριστικού κινήματος, διαμορφώθηκαν και προσδιορίστηκαν στα διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης της συνεταιριστικοποίησης, που απορρέει άμεσα από την ανισότητα της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης των χωρών της ΕΟΚ.

Η ανισότητα αυτή στηρίζεται στο διαφορετικό βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, και συγκεκριμένα της βιομηχανοποίησης, του καταμερισμού της εργασίας ανάμεσα στους διαφορετικούς τομείς των εθνικών οικονομιών, και γενικά στην εξειδίκευση της παραγωγής κλπ.

Τα παραπάνω στοιχεία επέδρασαν στην αναζήτηση τέτοιων μορφών συνεταιριστικοποίησης που θα βοηθούσε τα συνεταιρισμένα μέλη να παρέμβουν οικονομικά και κοινωνικά σ'εκείνους τους τομείς του οικονομικού συστήματος που τα οικονομικά τους συμφέροντα θίγονταν άμεσα. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε στο συνεταιριστικό κίνημα ενισχύθηκε από ανάλογες νομοθετικές ρυθμίσεις, που άλλοτε προωθούσαν και άλλοτε αδιαφορούσαν για την πορεία της συνεταιριστικοποίησης.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξη της πορείας των αγροτικών συνεταιρισμών των χωρών της ΕΟΚ, που αν εξεταστεί συνολικά διακρίνονται οι παρακάτω φάσεις ανάπτυξής τους.

- 1η: Εμφάνιση και δημιουργία αγροτικών συνεταιρισμών με πολλαπλές δραστηριότητες.
- 2η: Επιλογή και εξειδίκευση τομέων συνεταιριστικής δραστηριότητας.
- 3η: Ανάπτυξη της καθετοποιημένης συνεταιριστικής παραγωγής.
- 4η: Δημιουργία συνεταιριστικών συγκροτημάτων και διαμόρφωση αυτοδύναμου συνεταιριστικού τομέα.

Οι παραπάνω τέσσερις φάσεις ανάπτυξης συνάγονται, αν παρακολουθήσει κανείς την ιστορική εξέλιξη του συνεταιριστικού θεσμού, στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Τα όριά τους δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστούν χρονικά, επειδή ο συνεταιρισμός από τη φύση του είναι ένα κοινωνικοοικονομικό "γίγνεσθαι" που φέρει τα χαρακτηριστικά των διαφορετικών επιπέδων ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων που επικρατούν σε κάθε χώρα. Άλλος παράγοντας που επιδρά στην ανάπτυξη αυτού του θεσμού, είναι ο παράγοντας του εποικοδομήματος, όπως είναι η επικρατούσα ιδεολογία και η εκάστοτε πολιτική που ακολουθείται. Ο παράγοντας του εποικοδομήματος παίζει τον πρωταρχικό ρόλο σ'εκείνες τις περιπτώσεις που η οικονομική βάση της αγροτικής οικονομίας είναι αρκετά αδύνατη, όπως όταν επικρατούν μικρές μορφές εκμεταλλεύσεων, υπάρχει μεγάλος κατατεμαχισμός του αγροτικού κλήρου, έλλειψη οικονομικού πλεονάσματος, μεγάλος αριθμός απασχολουμένων στον τομέα αυτό κλπ.

Οι παραπάνω οικονομικές φάσεις ανάπτυξης των αγροτικών συνεταιρισμών μπορούν να θεωρηθούν νομοτελειακές για όλες τις χώρες, ανεξάρτητα από τις χρονικές υστερήσεις που προέρχονται από τις επιπτώσεις του εποικοδομήματος στην οικονομική βάση του συστήματος.

Έτσι, εξετάζοντας τις ενδογενείς αλλαγές που επιτελέστηκαν στα συνεταιριστικά αγροτικά κινήματα της Δυτικής Ευρώπης, παρατηρούμε ότι στην πρώτη φάση ανάπτυξής τους οι συνεταιρισμοί διαμορφώνουν μια τάση οικονομικού επεκτατισμού που τείνει να περιλάβει όλες εκείνες τις δραστηριότητες που τους αφορούν ως οικονομικές οντότητες. Καθοριστικό ρόλο στη φάση αυτή αποτελεί η προέλευση της πρωτοβουλίας για την ίδρυση αγροτικών συνεταιρισμών που τελικά θα είναι εκείνη που θα σφραγίσει στη συνέχεια ολόκληρη την πορεία τους. Έτσι, σημαντικό ρόλο θα παίξει η προέλευση της πρωτοβουλίας της συνεταιριστικοποίησης, δηλαδή, α) αν θα προέρχεται από τους ίδιους τους αγρότες ή θα γίνει με την προτροπή του κράτους, β) αν η πρωτοβουλία αυτή θ'ανήκει στους μεγάλους ιδιοκτήτες γης ή στους μικρομεσαίους αγρότες, γ) αν η αστική τάξη της χώρας δεχθεί το θεσμό ως ισότιμο και ισάξιο παράγοντα ανάπτυξης και προώθησης της οργάνωσης της μικρής ιδιοκτησίας και της οικονομίας γενικά ή τον αντιμετωπίσει εξ'αρχής αρνητικά.

Στις χώρες εκείνες που οι ίδιοι οι αγρότες συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα της ίδρυσης αγροτικών συνεταιρισμών και η αστική τάξη από την πλευρά της είδε ότι η προώθηση της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων είναι δυνατή και συμφέρουσα για την ίδια, και ακολούθησε την τακτική της "ουδετερότητας" αλλά και της συνεργασίας με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, το κράτος μπόρεσε να βοηθήσει, με τη μορφή της χρηματοδότησης, το συνεταιριστικό τομέα. Το συνεταιριστικό κίνημα σ'αυτές τις συνθήκες βρήκε πρόσφορο έδαφος να επιλέξει και να δώσει μεγαλύτερη

βαρύτητα σε τέτοιους κλάδους δραστηριότητας που υπαγορεύονταν από τις ίδιες τις οικονομικές συνθήκες και αφορούσαν τη συγκέντρωση και εμπορία των προϊόντων τους και σε δεύτερο επίπεδο τη μεταποίησή τους. Το "πλεόνασμα" που προερχόταν από την εμπορία των αγροτικών προϊόντων τοποθετούνταν σε παραγωγικές επενδύσεις που εξυπηρετούσαν τον πρωτογενή τομέα. Η τάση αυτή καθετοποίησης της συνεταιριστικής παραγωγής, δεν ήταν δική της εσωτερική διαδικασία, αλλά παράλληλη συνιστώσα που διαπερνούσε ολόκληρη την αγροτική οικονομία συμπεριλαμβανομένου και του ιδιωτικού της τομέα. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι επιλογές αυτές του συνεταιριστικού τομέα, εκτός του κοινωνικού τους χαρακτήρα, προσδιορίζονταν και από οικονομικά καθαρά λόγους, κυρίως επειδή το κράτος στη διαδικασία αυτή έπαψε να τους ενισχύει οικονομικά ώστε δρούσαν ισότιμα και ανταγωνιστικά πολλές φορές με τον ιδιωτικό αγροτικό τομέα.

Αφήνοντας ελεύθερα τους οικονομικούς νόμους της αγοράς να επιδράσουν, με την κατάργηση των προστατευτικών μέτρων, οι συνεταιρισμοί μεταβλήθηκαν σταδιακά σε καθαρά καπιταλιστικές επιχειρήσεις, δημιουργώντας δικές τους τράπεζες, υπηρεσίες, γεωργικές βιομηχανίες κλπ. Με την ενσωμάτωσή τους αυτή στο καπιταλιστικό σύστημα, παρέμειναν αρκετοί τομείς που η συνεταιριστικοποίηση διατήρησε τον καθαρά κοινωνικό χαρακτήρα της. Και αυτό όχι επειδή συνέφερε οικονομικά τις οργανώσεις, αλλά επειδή από κοινωνικής απόψεως ήταν αναγκαία η λειτουργία τους, όπως π.χ. στην προμήθεια γεωργικών εφοδίων, στις πιστώσεις κλπ.

Αν και οι παραπάνω φάσεις δεν έχουν ολοκληρωθεί σ'όλες τις χώρες της ΕΟΚ, εν τούτοις οι θεσμοί που προωθούνται καθώς και οι μηχανισμοί χρηματοδότησης των συνεταιρισμών εντείνουν τις διαδικασίες ενσωμάτωσής τους στο σύστημα, ακόμη και σ'αυτές τις χώρες όπου αμφισβητείται έντονα η καπιταλιστικοποίησή τους.

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Στα επίσημα ντοκουμέντα της Εοκ δεν αναφέρεται ο όρος "συνεταιρισμός" ούτε και σ'αυτή ακόμη τη Συνθήκη της Ρώμης. Αρνητικό είναι το γεγονός ότι δεν έχει θεσπιστεί ακόμη από τα κοινοτικά όργανα ενιαία νομοθεσία που να επιβάλλει τους συνεταιρισμούς ως μια κατεξοχήν μορφή οργάνωσης της συλλογικής εργασίας. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση ν'απολυτοποιείται, βγάζοντας αβίαστα το συμπέρασμα ότι η ΕΟΚ απορρίπτει το συνεταιριστικό τομέα ή είναι εχθρική απέναντί του. Ακόμη, δεν μπορούμε ν'απολυτοποιήσουμε τη θέση "ότι το μοντέλο ανάπτυξης της αγροτικής οικονομίας στις χώρες-μέλη της ΕΟΚ...είναι η μεγάλη αγροτική καπιταλιστική επιχείρηση και όχι ο συνεταιρισμός". Η θέση αυτή ανταποκρίνεται σε μερικές μόνο χώρες της ΕΟΚ, όπου το παραπάνω μοντέλο υπήρξε επιλογή των παλαιότερων αλλά και των σημερινών εθνικών πολιτικών στην αγροτική οικονομία. Απλά, οι οικονομικές αυτές διαδικασίες που είχαν ξεκινήσει, συνεχίστηκαν στην αγροτική τους οικονομία και με την ένταξη των χωρών αυτών στην ΕΟΚ.

Η πραγματικότητα όμως σε αρκετές απ'αυτές τις χώρες αλλά και σε ολόκληρες περιοχές των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών της ΕΟΚ είναι διαφορετική, επειδή ο νόμος της ανισόμερης ανάπτυξης και των δυσαναλογιών του καπιταλιστικού συστήματος διαφαίνεται πρώτα και κύρια στην αγροτική οικονομία. Άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ο μεγάλος αριθμός των απασχολούμενων στη γεωργία. Στις σημερινές συνθήκες οικονομικής κρίσης που στις χώρες της ΕΟΚ η κλίμακα ανεργίας (κατά το 1981-1985 εφθ.) έχει αυξηθεί, είναι αρκετά δύσκολο να εφαρμοστεί η πολιτική μείωσης και ταυτόχρονα απαλλοτρίωσης των αγροτών.

Η πολιτική αυτή δεν είναι εφαρμόσιμη σε συνθήκες στασιμοπληθωρισμού και δεν υπάρχει άμεσα δυνατότητα απορρόφησης του ανθρώπινου αυτού δυναμικού από άλλους τομείς της οικονομίας, επειδή ο μεν βιομηχανικός τομέας βρίσκεται σε κατάσταση ανασυγκρότησης αλλά και στασιμότητας, ενώ οι υπηρεσίες αντιμετωπίζουν πρόβλημα εξ'αιτίας της μαζικής εισαγωγής ηλεκτρονικών συστημάτων αποδεσμεύοντας ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό εργαζομένων.

Όμως, και από πολιτικής και κοινωνικής απόψεως, καμιά κυβέρνηση δεν θ'άφηνε τα μικρομεσαία στρώματα της αγροτιάς στο "laiser-faire" της δράσης των οικονομικών καπιταλιστικών νόμων. Το κράτος σ'αυτές τις περιπτώσεις, για ν'αποφύγει τις κοινωνικές συγκρούσεις, προσπαθεί να παρέμβει με διάφορους οικονομικούς μηχανισμούς για ν'αμβλύνει τουλάχιστον, εφόσον δεν μπορεί να εξαλείψει, τις οδυνηρές επιπτώσεις του συστήματος. Ακόμη, από πολιτικής απόψεως, μια τέτοια πολιτική εκτός από τον κοινωνικό χαρακτήρα που περιέχει, έχει και πολιτικά οφέλη, επειδή στις χώρες εκείνες όπου η αγροτιά πλειοψηφεί ως ενεργός οικονομικά πληθυσμός, προσδιορίζει τελικά την εναλλαγή των πολιτικών κομμάτων στην εξουσία.

Έτσι, υπάρχουν και κυβερνήσεις στις χώρες της ΕΟΚ, που επειδή η κοινωνική τους βάση είναι αυτή των μικρομεσαίων αγροτών και βιοτεχνών, προσπαθούν να ενισχύσουν τα στρώματα αυτά όντας ενταγμένες στην ΕΟΚ.

Επειδή το πνεύμα της ΚΑΠ δεν ταυτίζεται με όλες τις εθνικές επιδιώξεις, δημιουργούνται αντιθέσεις. Τα κοινοτικά όργανα, μη θέλοντας να εντείνουν αυτές τις αντιθέσεις που παίρνουν τη μορφή των εθνικών διενέξεων, αλλά και λόγω των "διαμαρτυριών μη συνεταιρισμένων ομάδων", προσπαθούν με τη χρησιμοποίηση κοινοτικών ρυθμίσεων να επιτύχουν τους στόχους της ΚΑΠ.

Στους λόγους αυτούς βασίζεται και η πολιτική προώθησης νέων θεσμών συλλογικής δραστηριότητας όπως είναι οι Ομάδες Παραγωγών (Ο.Π.), επειδή "η επιτροπή της ΕΟΚ για να υπερκεράσει τους δύο φραγμούς δηλαδή ν'αποφύγει να βοηθήσει ένα ήδη αναπτυγμένο συνεταιριστικό κίνημα στις βόρειες χώρες και να φανεί, στα μάτια τουλάχιστον της ιταλικής συντήρησης, ότι βοηθάει ένα "επαναστατικό" θεσμό, εφεύρε και υιοθέτησε ένα σχήμα συλλογικής δράσης που το ονόμασε "Ομάδες Παραγωγών". [περ. Έψιλον, Μάης '82].

Η ΕΟΚ κατανοεί άριστα ότι:

- α) Οι συνεταιρισμοί είναι εδραιωμένος θεσμός στις χώρες της.
- β) Ελέγχουν σημαντικά τμήματα των αγορών σε αρκετά προϊόντα.
- γ) Έχουν δυνατότητες απασχόλησης και παρέχουν ποιοτικές συνθήκες εργασίας.
- δ) Η συνεταιριστική μορφή εργασίας μπορεί να ενταχθεί στην οικονομία χωρίς ν'απειλί τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό.

- ε) Μέσω των συνεταιρισμών μπορεί να εφαρμοστεί η κοινοτική περιφερειακή πολιτική.
- στ) Υπάρχουν δυνατότητες να παρέχονται πιστώσεις μέσω των συνεταιρισμών για την εκπαίδευση και επιμόρφωση των αγροτών.
- ζ) Υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης των συνεταιρισμών στα κοινοτικά ταμεία και χρηματοδοτικά όργανα.
- η) Υπάρχει θετική εμπειρία για μετασχηματισμό των προβληματικών επιχειρήσεων σε συνεταιρισμούς σε περιόδους οικονομικών κρίσεων.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, τους οποίους κατανοεί, η ΕΟΚ μελετά σήμερα το ζήτημα του συνεταιριστικού κινήματος στις χώρες-μέλη της. Για να μπορούν να εμφανιστούν ως ενιαία δύναμη στα κοινοτικά πλαίσια, αφού η λειτουργία τους δεν αντιβαίνει τις αρχές α) της διατήρησης του οικονομικού πλουραλισμού, β) της ενίσχυσης του ανταγωνισμού επιχειρήσεων διαφόρων τύπων, γ) της διατήρησης της οικονομικής ελευθερίας και οικονομικής δημοκρατίας. Συμπερασματικά, ο συνεταιριστικός αυτός τομέας πρέπει να συμβαδίζει με τις κοινοτικές αρχές. Τα παραπάνω μπορούν να ισχύσουν και ισχύουν για αρκετά συνεταιριστικά κινήματα που έχουν ήδη ενσωματωθεί στο καπιταλιστικό σύστημα και επομένως οι αρχές αυτές δεν αμφισβητούνται. Όμως, για συνεταιριστικά κινήματα όπως της Ιταλίας, Ελλάδας, Ισπανίας, Πορτογαλίας αλλά και άλλων χωρών, η εναρμόνιση της λειτουργίας τους με τις αρχές αυτές είναι δύσκολη, όχι μόνο γιατί τα συνεταιριστικά αυτά κινήματα αμφισβητούν τις αρχές που διέπουν την ΕΟΚ, αλλά και ειδικότερα - μέσα σ'αυτά υπάρχουν τάσεις αμφισβήτησης του ίδιου του καπιταλιστικού συστήματος και αντιδρούν σθεναρά σε μια τέτοια ενσωμάτωση.

Παρόλες τις επιμέρους ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές, οι συνεταιριστικοί τομείς των χωρών της ΕΟΚ έχουν να επιδείξουν θετικά οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα.

Έτσι, στη δεκαετία του '80, ο συνεταιριστικός τομέας του Βελγίου προμήθευσε κατά 95% την αγορά με γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα, της Ολλανδίας με το 100% της πατάτας και με το 83% των οπωροπολαχανικών. Στο Λουξεμβούργο με το 95% της παραγωγής σπόρων και υβριδίων. Στη Δανία με το 90% της παραγωγής μπείκον, στην Ιρλανδία με το 100% του επεξεργασμένου γάλακτος και με το 75% των αλιευμάτων. Στην Ελλάδα και την Αγγλία με το 48% του βουτύρου, στη Γαλλία με το 64% του χοιρινού κρέατος.

Εκτός από τα παραπάνω ενδεικτικά στοιχεία, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί της ΕΟΚ προσφέρουν απασχόληση σε αρκετά σημαντικό αριθμό ατόμων. Η απασχόληση αυτή είναι είτε εποχιακή είτε μόνιμη. Η μεν εποχιακή απασχόληση, για τα άτομα που προέρχονται κυρίως από τον αγροτικό τομέα, αποτελεί πηγή ενός πρόσθετου εισοδήματος, συμπληρωματικού του αγροτικού τους, η δε μόνιμη απασχόληση προσφέρει ιδανικές συνθήκες δουλειάς από πλευράς ποιότητας αλλά και σταθερότητας της εργασίας. Το ύψος των μισθών είναι συνδεδεμένο με την τάση που ακολουθείται και στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας.

Η επέκταση των αγροτικών συνεταιρισμών σε άλλους κλάδους δραστηριότητας δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την αύξηση θέσεων εργασίας και την προσέλκυση εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Στη

θετική αυτή πορεία, και μάλιστα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, που άλλοι τομείς αδυνατούν να προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί επιβάλλονται σιγά σιγά με το δυναμισμό τους.

Τη σύγχρονη οργάνωση και ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιριστικών κινημάτων προώθησε η δημιουργία συνεταιριστικών ινστιτούτων και σχολών σε κάθε χώρα-μέλος της ΕΟΚ. Αν και δεν υπάρχει ενιαίο σύστημα εκπαίδευσης σε κοινοτικό επίπεδο, τα κοινοτικά όργανα προωθούν με τη μορφή της χρηματοδότησης τέτοιες πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται σε κάθε χώρα-μέλος ξεχωριστά.

Από κοινωνικής καθαρά απόψεως, ο αγροτικός συνεταιρισμός επέδρασε ριζοσπαστικά στη συνείδηση και στον τρόπο ζωής της υπαίθρου. Για τους αγρότες των χωρών της ΕΟΚ οι επιδράσεις αυτές εντοπίστηκαν στην αλλαγή του τρόπου σκέψης του αγρότη. Η αλλαγή αυτή επιτεύχθηκε μέσω των συνεταιρισμών με την απόσπασή του από τον κλειστό, ξεκομμένο κοινωνικά τρόπο λειτουργίας του ως μέσου οικονομικής άμυνας ενάντια στους αδυσώπητους νόμους της αγοράς, την επιβολή του ως ισότιμου διαπραγματευτή σε ζητήματα που τον αφορούν άμεσα.

Στην οργανωμένη δύναμη, ισοδύναμη με άλλες κοινωνικοοικονομικές ομάδες, επιβλήθηκαν ως οικονομικά υποκείμενα που έχουν τη δύναμη και τις απαραίτητες προϋποθέσεις να επιδράσουν στην τύχη του κοινωνικοοικονομικού συστήματος.

Μέσω των αγροτικών συνεταιρισμών οι αγρότες έμαθαν τη λειτουργία της "διοίκησης" των συλλογικών κλπ κοινωνικών υποθέσεων. Μέσα από τους συνεταιρισμούς οι αγρότες πήραν τη "ρεβάνς" ενάντια σ' εκείνες τις αντιλήψεις που τους ήθελαν "με χαμηλό βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο".

ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

Ο θεσμός των Ομάδων Παραγωγών (Ο.Π.) θεσπίστηκε για πρώτη φορά με τον Κανονισμό της ΕΟΚ 1360/78. Σύμφωνα με τον Κανονισμό αυτό, η αναγκαιότητα εισήγησής του προέκυψε από το γεγονός ότι σε αρκετές περιφέρειες της Κοινότητας παρατηρήθηκε διαφορά στις συνθήκες προσφοράς και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.

Συγκεκριμένα, η Ιταλία παρουσίαζε τις μεγαλύτερες διαρθρωτικές αδυναμίες αφού μόνο το 16% των ιταλικών εκμεταλλεύσεων ανήκε σε οργανώσεις παραγωγών και μόνο το 13% της συνολικής αξίας της γεωργικής παραγωγής της χώρας διοχετευόταν στο εμπόριο από τις οργανώσεις αυτές.

Στη Γαλλία επίσης, στις νότιες κυρίως περιοχές, οι διαρθρωτικές αδυναμίες σχετίζονται με την προσφορά επιτραπέζιων σταφυλιών, επιτραπέζιων ελαιών, καθώς και με αρωματικά φυτά αλλά και με τροπικά φρούτα και προϊόντα κρέατος. Στα προϊόντα αυτά η παρουσία οργανώσεων παραγωγών είναι ελλιπής μέχρι ανύπαρκτη.

Στο Βέλγιο, οι αδυναμίες εντοπίστηκαν στην προσφορά σιτηρών, στα ζώντα βοοειδή, στα χοιρίδια και στη μηδική.

Οι παραπάνω αδυναμίες δυσκολεύουν την πραγματοποίηση των στόχων του άρθρου 39 και συγκεκριμένα της 1ης παραγράφου που αναφέρεται στους σκοπούς της κοινής γεωργικής πολιτικής: α) Για αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με

την εξασφάλιση της ορθολογικής ανάπτυξης της γεωργικής παραγωγής καθώς και την καλύτερη δυνατή χρήση των συντελεστών παραγωγής (ειδικότερα των εργατικών χεριών). β) Για εξασφάλιση, μ' αυτό τον τρόπο, ενός λογικού βιοτικού επιπέδου για το γεωργικό πληθυσμό (ειδικότερα ανυψώνοντας το ατομικό εισόδημα των εργαζομένων στη γεωργία), γ) Για σταθεροποίηση των αγορών δ) Για εγγύηση της επάρκειας του εφοδιασμού ε) Για εξασφάλιση λογικών τιμών παράδοσης στους καταναλωτές.

Επειδή προφανώς η κοινότητα θεωρεί ότι οι συνεταιρισμοί δεν έχουν δώσει την πρέπουσα σημασία σε ζητήματα συγκέντρωσης, προσφοράς, καθώς και στην προσαρμογή της παραγωγής στις απαιτήσεις της αγοράς, προωθώντας το νέο αυτό θεσμό των Ο.Π. πιστεύει ότι μέσω αυτών, θα υπάρξει περισσότερη πειθαρχία στην παραγωγή και την εμπορία, θα προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις για τη σταθερότητα και αποτελεσματικότητα των ενεργειών τους που θ' ανταποκρίνονται στο πνεύμα της ΚΑΠ.

Αρχικά οι Ο.Π. θα μπορούσαν να δημιουργηθούν σ' ολόκληρη την Ιταλία, σ' ολόκληρο το Βέλγιο καθώς και σε πολλές γαλλικές περιφέρειες.

Αργότερα, η εφαρμογή του κανονισμού επεκτάθηκε και σ' άλλες χώρες και περιοχές της ΕΟΚ, σ' ολόκληρη την Ελλάδα καθώς και στην Ισπανία και την Πορτογαλία.

Στην αρχή της εφαρμογής του Κανονισμού 1360/78, οι αγρότες των χωρών-μελών της ΕΟΚ δεν έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον: "το ποσοστό συμμετοχής αγροτών στις Ο.Π. κυμαίνεται γύρω στο 10-15%, στην Ολλανδία το ποσοστό συμμετοχής ξεπερνά το 25% και μπορεί ν' αποδοθεί στη σχεδόν τέλεια λειτουργία του μηχανισμού των τοπικών αγορών". Απ' ό,τι φαίνεται, και με τις παραπάνω εκτιμήσεις, η διάδοση των Ο.Π. συνδέεται και με τις συνθήκες στην υποδομή εμπορίας που επικρατούν σε κάθε χώρα της ΕΟΚ, όπως και με την πληροφόρηση των αγροτών. Τα μεγάλα οικονομικά κίνητρα που παρέχονται για τη δημιουργία αλλά και λειτουργία των Ο.Π. είναι γεγονός που δρα δυναμικά στη διάδοση αυτού του θεσμού παρά τις τυχόν επιφυλάξεις ορισμένων ιδεολογικών τάσεων που επικρατούν μέσα στα ευρωπαϊκά συνεταιριστικά κινήματα.

Ο θεσμός των Ο.Π. που προωθείται από την ΕΟΚ δεν μπορεί να θεωρηθεί σε καμιά περίπτωση ως θεσμός που επιβάλλεται "εκ των άνω" και δεν έχει καμιά σχέση με διαδικασίες που προωθούνται ή είχαν διαμορφωθεί σε ορισμένες χώρες της ΕΟΚ. Για παράδειγμα, αναφέρουμε ότι στην ΟΔΓ το 1972 υπήρχαν ήδη 318 Ο.Π. με 10.700 μέλη στη γεωργία και την κτηνοτροφία, στη Γαλλία το 1976 υπήρχαν στους κλάδους των φρουτολαχανικών 320 Ο.Π., στη συγκέντρωση και εμπορία πατάτας 393, στην οινοποιία 110, στην κτηνοτροφία 684. Όμως η μαζική τους εξάπλωση παρεμποδιζόταν από οικονομικούς κυρίως λόγους.

Από στοιχεία του Τμήματος Προσανατολισμού του ΕΓΤΠΕ προκύπτει ότι μέχρι το 1985 υπήρχαν 4 Ο.Π. λυκίσκου στην ΟΔΓ και είχαν καταβληθεί συνολικές ενισχύσεις 93.388 Ευρωπαϊκών Λογιστικών Μονάδων (ΕΛΜ).

Στα οπωροκηπευτικά υπήρχαν 471 Ο.Π. από τις οποίες 4 στο Βέλγιο, 21 στη Δανία, 78 στη ΟΔΓ, 214 στη Γαλλία, 4 στην Ιρλανδία, 62 στην Ιταλία, 6 στην Ολλανδία, 28 στη Μ. Βρετανία και 54 στην Ελλάδα. Συνολικά είχαν λάβει ενίσχυση από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) 18.770.581 ΕΛΜ. Με βάση τον Κανονισμό 389/82, στην

Ελλάδα ο αριθμός των Ο.Π. και Ε.Ο.Π. στον τομέα του βάμβακος έφθασε τις 300 και έλαβαν από το ΕΓΤΠΕ ενίσχυση 6.427.917 ΕΛΜ.

Η λειτουργία των Ο.Π. μπορεί να περιλαμβάνει την παραγωγή, τη συγκέντρωση, την τυποποίηση, τη διάθεση του αγροτικού προϊόντος για το οποίο συγκροτήθηκαν. Στην ομάδα μπορεί να συμμετέχει ο κάθε παραγωγός του οποίου η χώρα είναι μέλος της ΕΟΚ. Για τη συγκρότηση της ομάδας επαρκούν 10 άτομα[1], ενώ για τη δημιουργία ένωσης 50 Ο.Π. Οι παραγωγοί μπορεί να έχουν ως κύριο ή ως δευτερεύον επάγγελμα τη γεωργία. Το στοιχείο αυτό που ισχύει κατ'επέκταση και στους συνεταιρισμούς είναι εσωτερικό ζήτημα σύνθεσης της Ο.Π., θέμα καταστατικού, επειδή η τελική σύνθεση θα είναι εκείνη που θα προσδιορίσει τελικά αν θα ελέγχουν τη λήψη αποφάσεων της ομάδας οι καθ'αυτού παραγωγοί ή όχι. Η νομική μορφή της Ο.Π. δεν καθορίζεται από τον Κανονισμό 1360/78 αλλά από άλλους συμπληρωματικούς, και έχουν τη δυνατότητα οι ίδιες οι Ο.Π. να επιλέξουν τη νομική τους μορφή, ΕΠΕ, Α.Ε. κλπ.

[1] Με τροποποίηση του Κανονισμού της ΕΟΚ 2083/80 και το νέο Κανονισμό 559/88, ο ελάχιστος αριθμός των μελών των Ο.Π. αυξάνεται για μεν τον κλάδο της ζωϊκής παραγωγής στα 50 άτομα περίπου, για δε τη φυτική παραγωγή σε πολλές κατηγορίες προϊόντων ξεπερνά τα 100 άτομα (σιτηρά, ρύζι, ελαιούχοι σπόροι, ελιές παραγωγής ελαιολάδου, επιτραπέζια σταφύλια κλπ.).

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι Ο.Π. για να μπορούν ν'αναγνωριστούν και να λειτουργήσουν είναι:

- α) Να έχουν κοινούς κανόνες παραγωγής.
- β) Κοινούς κανόνες για τη διάθεση των προϊόντων.
- γ) Είναι υποχρεωμένες να διοχετεύουν στην αγορά το σύνολο της εμπορεύσιμης ποσότητας του προϊόντος, εκτός από εκείνο το τμήμα για το οποίο πριν συσταλεί η ομάδα, είχε συνάψει ο παραγωγός συμβόλαια πώλησης.
- δ) Τα μέλη της Ο.Π. είναι υποχρεωμένα να συμμετέχουν σ'αυτήν τουλάχιστον 3 χρόνια από τη σύστασή της. Σε περίπτωση αποχώρησής τους πρέπει να το κοινοποιούν 12 μήνες πριν.
- ε) Να παρέχουν αποδείξεις επαρκούς οικονομικής δραστηριότητας.
- στ) Να τηρούν χωριστά λογιστικά βιβλία για τη δραστηριότητα για την οποία αναγνωρίστηκαν.
- ζ) Βασικό κριτήριο οικονομικής δραστηριότητας αποτελεί ο όγκος παραγωγής του προϊόντος.

Τα παραπάνω αποτελούν βασικά στοιχεία για τη δραστηριότητα των Ο.Π., και αν κάποιο από τα στοιχεία αυτά δεν ισχύει, παύει η αναγνώρισή τους ως Ο.Π.

Κινητήρια δύναμη μαζικής προώθησης των Ο.Π. είναι οι οικονομικές ενισχύσεις που τους παρέχονται για ενθάρρυνση σύστασής τους και για διευκόλυνση της διοικητικής λειτουργίας τον πρώτο, δεύτερο και τρίτο χρόνο λειτουργίας τους - το ανώτατο ποσό της βοήθειας αυτής ανέρχεται αντίστοιχα στο 3%, 2% και 1% της αξίας των προϊόντων. Το ποσό αυτό της αξίας των προϊόντων υπολογίζεται με βάση τον ετήσιο όγκο της εμπορεύσιμης ποσότητας πολλαπλασιαζόμενη με μια μέση τιμή παραγωγού που επιτεύχθηκε. Αν τα χρόνια αυτά είναι περισσότερα, για παράδειγμα 5, τότε το ποσό της ενίσχυσης είναι 5%, 4%, 3%, 2% και 1% της αξίας των

προϊόντων. Η βοήθεια αυτή δεν πρέπει να ξεπερνά το 60%, 40% και 20% των πραγματικών δαπανών σύστασης και λειτουργίας της Ο.Π. Κατ'επέκταση ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις για την ενίσχυση των Ενώσεων των Ο.Π., το δε συνολικό ποσό ενίσχυσης δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 50.000 ΕΛΜ (Ευρωπαϊκών Λογιστικών Μονάδων).

Οι οικονομικές ενισχύσεις δίνονται στις Ο.Π. μόνο στην περίπτωση εκείνη που δεν έχουν πάρει άλλη ενίσχυση από εθνικούς πόρους. Αν πριν από την αναγνώριση της Ο.Π. υπήρχε άλλη οργάνωση παραγωγών ή συνεταιρισμός, τότε η χορήγηση για έξοδα λειτουργίας, όπως έξοδα διοίκησης, προσωπικού, αλληλογραφίας, ενοίκια, ασφάλιστρα, κλπ., θα είναι για εκείνο μόνο το τμήμα που αντιστοιχεί στα έξοδα της Ο.Π. από τη στιγμή της αναγνώρισής της. Σ'όλες αυτές τις ενισχύσεις το Τμήμα Προσανατολισμού του FEOGA συμμετέχει κατά 25% και μπορεί να φθάσει αρκετές φορές μέχρι και το 65% των δαπανών του κράτους-μέλους για την εφαρμογή των κινήτρων αυτών.

Με την έκδοση άλλων συμπληρωματικών κανονισμών, όπως του 1917/80, του 2083/80, του 2084/80, οι Ο.Π. επεκτάθηκαν και σε άλλα αγροτικά προϊόντα ολοκληρώνοντας τυπικά την τεχνικοοικονομική διαδικασία σύστασής τους.

Ένα εύλογο ερώτημα που μπαίνει σήμερα είναι γιατί να προωθείται και να ενισχύεται ο θεσμός των Ο.Π. στην ΕΟΚ και όχι οι ήδη υπάρχοντες εδώ και έναν αιώνα περίπου αγροτικοί συνεταιρισμοί.

Απάντηση στο ερώτημα αυτό θα μπορούσε να δοθεί μόνο αν συγκρίναμε τους σκοπούς και τους στόχους στους οποίους αποβλέπει ο κάθε θεσμός.

Οι συνεταιρισμοί πολλών χωρών έδιναν και δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο κοινωνικό κυρίως στοιχείο. Ο σημερινός θεσμός των Ο.Π. προσδιορίζει τον οικονομικό παράγοντα ως το Α και το Ω της ύπαρξής του, που για να επιβιώσει στις καπιταλιστικές συνθήκες πρέπει να προσαρμοστεί σ'αυτές, αφού άλλωστε τον ευνοούν από την άποψη των ενισχύσεων που του προσφέρονται.

Οι Ο.Π. δεν είναι κοινωνικά προϊόντα της "άρνησης της ατομικής ιδιοκτησίας" αλλά προϊόντα των άρρυθμων νόμων της καπιταλιστικής αγοράς. Για το λόγο αυτό πρέπει να προσαρμοστούν και να συντονιστούν μαζί της αναλαμβάνοντας οι ίδιες τις αποσύρσεις που απαιτεί η αγορά, παράγοντας εκείνη την ποσότητα προϊόντος και μ'εκείνες τις προδιαγραφές που απαιτεί ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης.

Αν λάβουμε υπόψη ότι η Ο.Π. είναι υποχρεωμένη να λειτουργεί τουλάχιστον 3 χρόνια για να τύχει των οικονομικών ενισχύσεων της ΕΟΚ και για να αποχωρήσει κάποιο μέλος πρέπει να το ανακοινώσει 12 μήνες πριν, πράγμα το οποίο δεν ισχύει στους συνεταιρισμούς, βγάζουμε το συμπέρασμα ότι: α) τα 3 χρόνια είναι αρκετά για να μπορέσει η ομάδα να συνεχίσει την εξειδίκευσή της στο προϊόν για το οποίο συστήθηκε, β) μπορεί να επιτύχει μια αρκετά ικανή οικονομική βάση με την απόκτηση μέσων παραγωγής και σχετικού "πλεονάσματος", γ) η προειδοποίηση για αποχώρηση πριν από 1 χρόνο είναι αρκετά μεγάλο διάστημα για να μην επηρεάσει τη διοικητική διαδικασία, δ) η υποχρέωση των μελών να παραδίδουν ολόκληρη την εμπορεύσιμη ποσότητα της παραγωγής είναι στοιχείο ρύθμισης και προσπάθειας προγραμματισμού.

Όλα τα παραπάνω, συνολικά, κάνουν τις Ο.Π. να δρουν καταλυτικά όχι τόσο άμεσα, για το θεσμό των συνεταιρισμών, όσο για τους παραγωγούς ομοειδών προϊόντων, που έχουν πολυκλαδική αγροτική απασχόληση, και είναι εκείνοι, κυρίως, που διαθέτουν την παραγωγή τους στο συνεταιρισμό.

Σε πιο σύνθετο επίπεδο, οι Ο.Π. κυριαρχούν οικονομικά επειδή οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι υποχρεωμένοι να συγκεντρώνουν τις μικρές παραγωγές πολλών αγροτών με αποτέλεσμα ν'ανεβαίνει το λειτουργικό κόστος τους, άρα και τα οικονομικά αποτελέσματα να είναι αρνητικά, επειδή ο κοινωνικός παράγοντας υπερισχύει.

Στην πορεία αυτή, η κατάσταση που θα δημιουργηθεί είναι η έντονη διαστρωμάτωση των αγροτών που οι μεν "πλούσιοι" αγρότες θα συμμετέχουν στις Ο.Π., έχοντας παράλληλα το δικαίωμα παραμονής και στο συνεταιρισμό, ενώ οι "φτωχοί" αγρότες που χαρακτηρίζονται από την πολυκλαδικότητα των καλλιεργειών τους θα μένουν στους συνεταιρισμούς χωρίς παράλληλα να τους δίνει η αγροτική παραγωγική δομή το δικαίωμα συμμετοχής σε Ο.Π., λόγω του μη ικανοποιητικού όγκου παραγωγής σε κάποιο προϊόν.

Βέβαια, η πραγματικότητα είναι πιο πολύπλοκη από τα θεωρητικά σχήματα, παρ'όλα αυτά όμως ο θεσμός των Ο.Π. μπορεί να αμφισβητείται ενώ εκείνος των συνεταιρισμών επιβιώνει αναζητώντας τη χρυσή τομή ανάμεσα στον οικονομικό και κοινωνικό δυισμό του.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

Η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος στο Βέλγιο υπήρξε παράλληλη με την πλατιά διάδοση των σοσιαλιστικών ιδεών αλλά κυρίως συνδέεται με την ανάπτυξη του καπιταλισμού στα τέλη του 19ου αιώνα. Ο καπιταλισμός υπήρξε η κύρια αιτία που προώθησε τη δημιουργία των καταναλωτικών συνεταιρισμών στην εργατική τάξη της χώρας αυτής.

Αργότερα εμφανίστηκαν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί με τη μορφή της αδελφότητας των αγροτών. Οι αδελφότητες των αγροτών, σημερινές θα λέγαμε επαγγελματικές οργανώσεις, αποτέλεσαν τη βάση του σύγχρονου συνεταιριστικού κινήματος της χώρας. Το 1890 ιδρύθηκε η κεντρική συνεταιριστική οργάνωση Boerenbond Belge που συνένωνε όλους τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί του Βελγίου μπόρεσαν να οργανωθούν αλλά κυρίως να εξελιχθούν και να αναπτυχθούν.

Εκτός από τις γενικές αγροτικές καλλιέργειες, η κύρια οικονομική δραστηριότητα των αγροτικών συνεταιρισμών του Βελγίου προσανατολίστηκε στη μεταποίηση και εμπορία των οπωροκηπευτικών προϊόντων. Επίσης, σημαντική υπήρξε η συνεισφορά των συνεταιρισμών στην παραγωγή και εμπορία στην ανθοκομία, η οποία τελικά εξελίχθηκε σε έναν από τους παραδοσιακούς αγροτικούς κλάδους του Βελγίου. Η γαλακτοκομία σε συνεταιριστική βάση αναπτύχθηκε πολύ αργότερα, όταν το Βέλγιο είχε γίνει πια μέλος της ΕΟΚ.

Από τις πρώτες ενέργειες της κεντρικής συνεταιριστικής οργάνωσης (Boerenbond Belge) μετά την ίδρυση της υπήρξε η δημιουργία πιστωτικών ιδρυμάτων και η δημιουργία των λαϊκών Τραπεζών, που εξαπλώθηκαν στην ύπαιθρο και ασκούσαν αποκλειστικά την αγροτική πίστη.

Σήμερα, οι λαϊκές αυτές Τράπεζες έχουν συνενωθεί σε μια Κεντρική Τράπεζα, που έχει το μονοπώλιο της αγροτικής πίστης.

Η κοινωνικοοικονομική δομή του Βελγίου δεν συνέβαλε στη δημιουργία παραγωγικών συνεταιρισμών στη γεωργία με την από κοινού καλλιέργεια της γης. Περιορισμένη διάδοση είχαν οι συνεταιρισμοί με κοινή χρήση των μέσων παραγωγής (τρακτέρ, αγροτικών μηχανημάτων κλπ.). Στην κτηνοτροφία, αντίθετα, διαδόθηκαν πλατιά οι συνεταιρισμοί για την αναπαραγωγή και πάχυνση του ζωϊκού πληθυσμού.

Διαδεδομένοι είναι οι αγροτικοί προμηθευτικοί συνεταιρισμοί για την προμήθεια γεωργικών εφοδίων και αγροτικών μηχανημάτων. Τα τελευταία χρόνια η αλματώδης ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος του Βελγίου προώθησε νέες μορφές και τύπους συνεταιριστικής δραστηριότητας του τομέα των υπηρεσιών. Εκτός από τις ασφαλιστικές συνεταιριστικές εταιρείες δημιουργήθηκαν και συνεταιριστικά γραφεία για την προσφορά εργατικής δύναμης στον αγροτικό τομέα σε περιόδους αιχμής.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στη Γαλλία άρχισαν να αναπτύσσονται στη Γαλλία στα τέλη του 19ου αιώνα, συγκεκριμένα η πρώτη Ένωση των Αγροτών της Γαλλίας ιδρύθηκε το 1867 υπό την επιρροή της Γαλλικής επανάστασης το 1848.

Αργότερα, οι κλαδικές οικονομικές κρίσεις, όπως ήταν η μεγάλη αγροτική κρίση το 1875, η κρίση της οινοποιίας το 1904, καθώς και η κρίση των δημητριακών το 1936, συνέτειναν στο να προσανατολιστούν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα. Δημιουργήθηκαν οι πρώτοι, θα λέγαμε, αγροτοβιομηχανικοί συνεταιρισμοί στους κλάδους της γαλακτοκομίας, οινοποιίας, σιτηρών κλπ.

Η πορεία της ανάπτυξης των αγροτικών συνεταιρισμών της Γαλλίας συνοδεύεται από μεγάλο αριθμό ανασχηματισμών και αναδιορθώσεων της οργανωτικής δομής τους. Έτσι, ενώ μεταπολεμικά μειώνεται ο αριθμός των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων, αυξάνεται η συγκέντρωση του κεφαλαίου και της παραγωγής συμβάλλοντας στη μεγέθυνση της οικονομικής δύναμης των παραγωγικών μονάδων.

Από νομικής πλευράς, το θεσμικό πλαίσιο των αγροτικών συνεταιρισμών, εκτός από το νόμο της 5ης Αυγούστου 1920 και εκείνου του 1945, ολοκληρώνεται μόνο το 1972, που σύμφωνα με το νόμο αυτό "Οι αγροτικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις και οι ενώσεις τους αποτελούν ειδική μορφή επιχειρήσεων, διαφοροποιημένη από τις κρατικές και τις εμπορικές επιχειρήσεις. Έχουν νομική προσωπικότητα και πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα".

Η διαφοροποίηση και μόνο της επιχειρηματικής μορφής των αγροτικών συνεταιρισμών από τις άλλες επιχειρήσεις τους προσδίδει αυτονομία και τη

δυνατότητα να επιλέγουν τομείς δραστηριότητας τέτοιους που να μπορούν να επιβιώσουν αλλά και να προσαρμόζουν τις δραστηριότητές τους στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της οικονομίας. Για να μπορεί να διατηρηθεί η οικονομική αυτοδυναμία των συνεταιρισμών, προβλέπεται από τη συνεταιριστική νομοθεσία να παρέχεται η δυνατότητα ώστε να γίνονται εμπορικές συναλλαγές με μη μέλη μέχρι το 20% του συνολικού ετήσιου κύκλου εργασιών.

Ο αγροτικός συνεταιριστικός τομέας της Γαλλίας παρουσιάζει την ιδιομορφία να εγγράφει ως εργαζόμενους άτομα τα οποία δεν είναι συνεταιρισμένα με το σκεπτικό, στην επιλογή αυτή, ότι θα συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση της συνεταιριστικής επιχείρησης.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί της Γαλλίας αναπτύσσονται σ'όλους τους κλάδους του αγροτοβιομηχανικού συγκροτήματος της χώρας. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον αποτελεί η περίπτωση της αγροτικής τράπεζας της Γαλλίας, της γνωστής "Credit Agricole Mutuel", που αποτελεί αξιοπρόσεκτο οικονομικό φαινόμενο του αγροτικού της τομέα.

Στη Γαλλία η επιτυχία του συνεταιριστικού τομέα έχει σχέση και με τη συνεταιριστική επιμόρφωση των στελεχών των συνεταιρισμών και των υπαλλήλων των επιχειρήσεων.

Οι συνεταιρισμοί παρουσιάζουν δυναμική ανάπτυξη επίσης η μεγάλη εξαγωγική δραστηριότητα των συνεταιρισμών και η προσφορά τους στην εθνική οικονομία με την εισροή συναλλάγματος τους παρέχει τη δυνατότητα να έχουν ευνοϊκή μεταχείριση από το κράτος αλλά και προτεραιότητα συμμετοχής σε εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΔΑΝΙΑ

Η Δανία αποτελεί μια από τις πιο αναπτυγμένες οικονομικά χώρες της ΕΟΚ. Η μεγάλη της ανάπτυξη οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αγροτική οικονομία και ιδιαίτερα στην κτηνοτροφία της. Η ανάπτυξη όλων των κλάδων της κτηνοτροφίας έχει καθιερώσει τη Δανία ανάμεσα στις πρώτες χώρες εξαγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων αλλά και άλλων συναφών αγροτικών προϊόντων.

Οι εξαγωγές της χαρακτηρίζονται από προϊόντα υψηλής επεξεργασίας και ποιότητας, με συνέπεια να είναι ανταγωνιστικά στις αγορές των χωρών-μελών της ΕΟΚ και τελικά να κυριαρχούν σ'αυτές. Μια τέτοια ανάπτυξη δεν αποτελεί συγκυριακή κατάσταση, αλλά είναι αποτέλεσμα μιας προσπάθειας του αγροτικού τομέα που χαρακτηρίζεται από μακροπρόθεσμη πολιτική με συνέχεια και συνέπεια, που επέφερε τα σημερινά θεαματικά αποτελέσματα στην αγροτική οικονομία της Δανίας. Σ'αυτή την επιτυχία συνέβαλαν καθοριστικά οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, όχι ως συμπληρωματικό τμήμα των τομέων της εθνικής οικονομίας, αλλά ως καθοριστικοί φορείς της αγροτοβιομηχανικής προόδου.

Οι πρώτοι αγροτικοί συνεταιρισμοί στη Δανία εμφανίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι συνεταιρισμοί αυτοί μπορούν να θεωρηθούν παραγωγικοί συνεταιρισμοί από την αρχή της εμφάνισής τους και ήταν κυρίως γαλακτοκομικοί, συνεταιριστικά εργοστάσια παραγωγής μπέικον κλπ.

Εκτός από τους παραγωγικούς αναπτύχθηκαν και οι προμηθευτικοί συνεταιρισμοί, όπως προμήθειας λιπασμάτων, ζωοτροφών, σπόρων, αλλά και άλλοι, εμπορικού και εξαγωγικού χαρακτήρα. Οι εμπορικοί αναπτύχθηκαν στον τομέα της εμπορίας βοείου κρέατος αλλά και στη συγκέντρωση της παραγωγής αυγών.

Το θεσμικό πλαίσιο των αγροτικών συνεταιρισμών της Δανίας είναι αρκετά ελαστικό γιατί δεν υπάρχει ειδικός νόμος για τη λειτουργία των συνεταιρισμών, και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι απορρέει από το Σύνταγμα της χώρας. Η μορφή και ο τρόπος της οργάνωσης και διοίκησης του συνεταιρισμού καθορίζεται από το καταστατικό και αυτό το γεγονός τους προσδίδει ελευθερία επιλογής τρόπων για την παρέμβασή τους στην αγορά ανάλογα με το αντικείμενο της οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, βλέπουμε σε άλλους συνεταιρισμούς τα μέλη τους να υποχρεώνονται να παραδίδουν ολόκληρη την παραγωγή στο συνεταιρισμό και σε άλλους μόνο το 20%. Η υποχρεωτική παράδοση προϊόντων στους συνεταιρισμούς έχει άμεση σχέση με το βαθμό συνεταιριστικής συγκέντρωσης της παραγωγής σ'έναν κλάδο. Για το λόγο αυτό στους γαλακτοκομικούς συνεταιρισμούς, όπως και στα συνεταιριστικά εργοστάσια μπείκον, οι συνεταιρισμένοι αγρότες υποχρεώνονται να παραδίδουν ολόκληρη την παραγωγή τους στο συνεταιρισμό. Μια τέτοια απόφαση είναι προς όφελος των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, που διατηρούν και επεκτείνουν την οικονομική τους δραστηριότητα, αλλά και των ίδιων των μελών τους, αφού σε αντίθετη περίπτωση η αποδυνάμωση της οικονομικής δύναμης της συνεταιριστικής τους επιχείρησης θα είχε συνέπειες και στο ίδιο το αγροτικό τους εισόδημα, εφόσον η συνεταιριστική επιχείρηση θα έχανε τη δυνατότητα παρέμβασης στους οικονομικούς μηχανισμούς που διαμορφώνουν την τελική τιμή του προϊόντος.

Το 1980 οι συνεταιρισμοί της Δανίας έλεγχαν το 87% της αγοράς γαλακτοκομικών προϊόντων, το 92% των πωλήσεων βουτύρου, το 79% των τυριών και το 90% του μπείκον.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Η Ιρλανδία, χώρα με μέσο επίπεδο καπιταλιστικής ανάπτυξης της οικονομίας, παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία ανάπτυξης με τις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Ένα απ'αυτά τα στοιχεία είναι και η μεγάλη συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο ΑΕΠ της χώρας - στο σύνολο των εξαγωγών το 40% αποτελούν τα αγροτικά προϊόντα.

Η ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας της Ιρλανδίας σε αντίθεση με αυτή των άλλων χωρών της Νότιας Ευρώπης, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εξειδίκευση του κλάδου της κτηνοτροφίας που ευνοείται και από την πολιτική της ΕΟΚ.

Πρωταρχικό ρόλο στην ανάπτυξη ολόκληρου του αγροτικού τομέα έπαιξε η ίδρυση των αγροτικών συνεταιρισμών στην Ιρλανδία, που συνέπεσε χρονικά με την εμφάνιση των συνεταιρισμών και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Μέχρι το 1920, η ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών υπήρξε αλματώδης και ως προς τη μαζικότητα αλλά και ως προς τη δομική

ανασυγκρότησή τους. Στις επόμενες δεκαετίες τυπικά παρατηρήθηκε επιβράδυνση στο ρυθμό της συνεταιριστικοποίησης των αγροτών, αλλά - πέρα από τη φαινομενική στασιμότητα - κατά το διάστημα αυτό άρχισαν να εμφανίζονται ποιοτικές αλλαγές σ'ολόκληρο το συνεταιριστικό τομέα της Ιρλανδίας. Οι ποιοτικές αλλαγές εκφράστηκαν μέσω του νόμου της συγκεντροποίησης της παραγωγής και της μείωσης του αριθμού των αγροτικών συνεταιρισμών, που συνέβαλαν στην εμφάνιση μεγαλύτερων μονάδων. Εκτός από τη συγχώνευση και ενοποίηση των ίδιων των συνεταιρισμών, με τη συσσώρευση κεφαλαίου που είχαν ήδη επιτύχει εξαγόρασαν αρκετές ιδιωτικές επιχειρήσεις, επιτυγχάνοντας έτσι τη μεγέθυνση των μονάδων αλλά και την αύξηση ολόκληρου του τομέα.

Το 1972 εκτός από τις αγροτικές δραστηριότητες, οι ίδιοι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί επεκτάθηκαν και σε άλλες δραστηριότητες με την ίδρυση γραφείου ταξιδίων. Η αφορμή της ίδρυσης του γραφείου αυτού δόθηκε από την ένταξη της Ιρλανδίας στην ΕΟΚ, αλλά και από τους παραδοσιακούς δεσμούς που είχε η Ιρλανδία με τη Μεγάλη Βρετανία στο θέμα της ανταλλαγής τουριστών, επισκεπτών κλπ.

Η κερδοφόρα αυτή δραστηριότητα έδωσε το έναυσμα ν'ανακαλυφθούν και άλλες εξωαγροτικές δραστηριότητες, για τις οποίες δεν είχε μέχρι εκείνη τη στιγμή δείξει ενδιαφέρον η ιδιωτική πρωτοβουλία, όπως είναι η ίδρυση το 1974 της Ιρλανδικής Εταιρείας Πετρελαίου με σκοπό τον εφοδιασμό της χώρας με πετρέλαιο από τη Μέση Ανατολή.

Το 1978 ιδρύθηκε από 40 συνεταιρισμούς το Ίδρυμα για τη Συνεταιριστική Ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιριστικού τομέα. Το ίδρυμα αυτό δεν περιορίζει το αντικείμενο της μελέτης και έρευνας μόνο σε στενά εθνικά πλαίσια, αλλά επεκτείνεται και σε διεθνή συνεταιριστικά ζητήματα των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών.

Στην πολυτομεακή επέκταση της δραστηριότητας των αγροτικών συνεταιρισμών επέδρασε και η έλλειψη ειδικού νόμου περί συνεταιρισμών. Στην Ιρλανδία ψηφίστηκε το 1893 ο νόμος περί "Βιομηχανικών και Κοινωνικών Εταιρειών", ο οποίος μέχρι σήμερα βρίσκεται σε ισχύ, αφού έχει υποστεί βέβαια αρκετές τροποποιήσεις, όμως η νομική βάση παραμένει η ίδια.

Με βάση το νόμο αυτό, είναι δυνατό να ιδρυθούν πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί από επτά μέλη, ενώ δευτεροβάθμια οργάνωση μπορεί να συσταθεί από δύο μόνο συνεταιρισμούς. Ένα στοιχείο του νόμου που επιδρά στη δυναμική ανάπτυξη του ιρλανδικού κινήματος είναι ότι δεν περιορίζει το όριο του ποσού του κεφαλαίου στους συνεταιρισμούς. Αυτό το μέτρο επιτρέπει στους συνεταιρισμούς να ιδρύουν από μόνοι τους συνεταιριστικές βιομηχανίες και να κάνουν επενδύσεις μεγάλης κλίμακας.

Το 1980, το συνεταιριστικό κίνημα της Ιρλανδίας αριθμούσε 163 συνεταιρισμούς και 215.071 μέλη. Οι γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί, ιδιαίτερα αναπτυγμένοι στη χώρα αυτή, έφθασαν τους 48, με 99.643 μέλη και απασχολούσαν 11.343 άτομα.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ιρλανδία παρουσιάζουν μια δυναμικότητα που κάθε χρόνο καταφέρνουν να αυξήσουν τα ποσοστά της αγοράς που ελέγχουν.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Η εμφάνιση των αγροτικών συνεταιρισμών στην Ιταλία έγινε στα τέλη του 19ου αιώνα, στην περίοδο της μεγάλης αγροτικής κρίσης. Η κρίση αυτή επηρέασε καθοριστικά την εμφάνιση των αγροτικών συνεταιρισμών στην Ευρώπη και δεν μπορεί ν' αποδοθεί στη βιομηχανική επανάσταση που είχε προηγηθεί.

Από εργασίες των ερευνητών της εποχής εκείνης, βγαίνει το συμπέρασμα ότι η αγροτική κρίση που σημειώθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και περιέλαβε ολόκληρη σχεδόν την αγροτική οικονομία της Ευρώπης, συνδέεται με τις μαζικές εισαγωγές σιτηρών από τις ΗΠΑ, τον Καναδά και τις χώρες της Νότιας Αμερικής σε χαμηλές τιμές, με αποτέλεσμα να πέσουν κατακόρυφα οι τιμές τους στις αγορές της Ευρώπης.

Η αγροτική αυτή κρίση που διήρκεσε από το 1870-1895 ξεπεράστηκε στην Ευρώπη: α) Με την απαλλοτρίωση των οικονομικά αδύνατων αγροτών και γαιοκτημόνων, με την κατακόρυφη πτώση της γαιοπροσόδου και του ευνοϊκού της γης, β) Με την εφαρμογή δασμών στα εισαγόμενα αγροτικά προϊόντα στην Ευρώπη, γ) Με το σταδιακό περιορισμό των καλλιεργούμενων εκτάσεων σιτηρών στις ΗΠΑ, δ) Με την εισαγωγή εντατικών μορφών καλλιέργειας στην Ευρώπη και τη χρησιμοποίηση λιπασμάτων καθώς και την παράλληλη ανάπτυξη των άλλων κλάδων της αγροτικής οικονομίας.

Εκτός από τις παραπάνω μορφές ξεπεράσματος της αγροτικής κρίσης, σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί. Έτσι στην Ιταλία την περίοδο αυτή εμφανίστηκαν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και συγκεκριμένα οι καλλιεργητικοί, που ήταν συλλογικές μισθώσεις γης και ασχολούνταν με την καλλιέργειά της. Όμως, στις σχέσεις της εκμίσθωσης εμφανίστηκε έντονα το γνωστό αγροτικό πρόβλημα, δηλαδή αν θα έπρεπε η γη να χωρίζεται σε αγροτεμάχια και να παραχωρείται στους αγρότες για ατομική καλλιέργεια ή αν θα έπρεπε να καλλιεργείται συλλογικά για να ξεπεραστεί το πρόβλημα του πολυτεμαχισμού της.

Στη βάση αυτού του προβλήματος έγινε η πρώτη πολιτική σύγκρουση στην Ιταλία, που είχε ως αντικείμενο τους συνεταιρισμούς και που τελικά οδήγησε στη διάσπαση του συνεταιριστικού κινήματος που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα στο ζήτημα των πρώτων καλλιεργητικών συνεταιρισμών υπήρξε διάσταση απόψεων ανάμεσα σε πολιτικές οργανώσεις, έτσι οι μεν χριστιανοκαθολικοί υποστήριζαν την εξατομικευμένη μορφή καλλιέργειας, οι δε σοσιαλιστές τη συλλογική καλλιέργεια.

Οι πολιτικές συγκρούσεις οδήγησαν στη διάσπαση του συνεταιριστικού κινήματος της Ιταλίας και την τελική διαμόρφωσή του με βάση την πολιτικοϊδεολογική αρχή και όχι την κλαδική.

Ανεξάρτητα όμως από την διάσπαση του συνεταιριστικού κινήματος στην Ιταλία, η ανάπτυξή του ήταν ανοδική και δεν επηρεάστηκε αρνητικά. Οι συνεταιρισμοί κατέχουν σημαντική θέση στην οικονομία, απασχολούν σημαντικό τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, και είναι το ίδιο δραστήριοι όλοι οι συνεταιρισμοί, που λειτουργούν υπό τον έλεγχο των πολιτικών δυνάμεων.

Οι συνεταιρισμοί είναι συνταγματικά θεσμοθετημένοι από το άρθρο 45 του Συντάγματος της Ταξικής Δημοκρατίας του 1947. Τον ίδιο χρόνο ψηφίστηκε ο νόμος περί συνεταιρισμών, ενώ η δημιουργία των γεωργικών συνεταιρισμών καθορίζεται από ειδικά διατάγματα, αλλά εξ' αιτίας της

περιφερειακής διαίρεσης της Ιταλίας πολλές νομικές διατάξεις καθορίζονται από τις ίδιες τις περιφέρειες.

Ο συνεταιριστικός τομέας της Ιταλίας στο σύνολό του αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της εθνικής οικονομίας, ιδιαίτερα αναπτυγμένοι στο βόρειο τμήμα της χώρας είναι οι γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ

Το Λουξεμβούργο, αν και είναι μια από τις μικρότερες χώρες της Ευρώπης, έχει να επιδείξει πλούσια συνεταιριστική δράση, που ξεκίνησε μέσα στο κλίμα συνεταιριστικοποίησης που είχε δημιουργηθεί σ'ολόκληρη την Ευρώπη στα τέλη του 19ου αιώνα. Τα προβλήματα που έπρεπε ν'αντιμετωπίσει η αγροτική οικονομία της χώρας ήταν τεράστια, όπως εγγειοβελτιωτικά, αντιπλημμυρικά και αρδευτικά έργα. Οι μεμονωμένες προσπάθειες των αγροτών δεν επαρκούσαν για την αποτελεσματική επίλυσή τους. Από απόψεως οικονομικών πόρων, οι απαιτήσεις ήταν τεράστιες για να μπορεί να τις επωμιστεί μεμονωμένα ο κάθε αγρότης. Σ'αυτή την περίπτωση βρέθηκε η μόνη δυνατή λύση που ήταν οι συνενώσεις των αγροτών για την επίλυση των επιμέρους ζητημάτων.

Νομικά, οι συνενώσεις αυτές θεσπίστηκαν από διάφορους νόμους κατά τα πρότυπα των αντίστοιχων γαλλικών και γερμανικών νόμων.

Το 1855 ψηφίστηκε ο νόμος για τους αρδευτικούς και αποστραγγιστικούς συνεταιρισμούς, ο οποίος συμπληρώθηκε από άλλο νόμο το 1883. Το 1900 θεσπίστηκε συνοπτικός νόμος για τους συνεταιρισμούς κατά τα γερμανικά πρότυπα, εξ'αιτίας της τελωνειακής ένωσης του Λουξεμβούργου με τη Γερμανία μέχρι το 1918, που έδινε πλήρη ελευθερία στις ενώσεις και συνενώσεις των αγροτών σε οργανωτικά ζητήματα. Το 1915, 1921 και 1927 έγινε συμπλήρωση του παραπάνω νόμου που αφορούσε τις εμπορικές εταιρείες των συνεταιρισμών, τους κτηνοτροφικούς συνεταιρισμούς αλλά και την ίδρυση ταμειευτηρίων και δανειστικών ταμείων.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ψηφίστηκε νέος νόμος το 1945, όπου αναθεωρούσε τους παλαιότερους νόμους χωρίς όμως να καταργεί τελείως τις αρχές ίδρυσης των συνεταιρισμών του βασικού νόμου του 1900, αλλά επέκτεινε τους τομείς δραστηριότητας των συνεταιρισμών.

Το 1909 ιδρύθηκε τη Αγροτική Ομοσπονδία πωλήσεως και αγοράς αγροτικών προϊόντων. Η τάση αυτή είχε ήδη εμφανιστεί από το 1875 και σ'αυτό συνέτεινε η ύπαρξη εγχώριων βιομηχανιών παραγωγής φωσφορικών λιπασμάτων, που βοήθησε στην ανάπτυξη των σχέσεων ανταλλαγής προϊόντων ανάμεσα στον αγροτικό και βιομηχανικό τομέα.

Στον κλάδο της γαλακτοκομίας, ο συνεργατισμός ακολούθησε την πορεία της ίδρυσης συνεταιριστικών γαλακτοκομείων με τη μορφή πρωτοβάθμιων εξειδικευμένων συνεταιρισμών, που η οργάνωσή τους κατέληξε στη δημιουργία ενός κεντρικού συνεταιριστικού γαλακτοκομείου για ολόκληρη τη χώρα. Τη συγκεντρωτική αυτή διαδικασία ακολούθησε και ο οινοποιητικός κλάδος αλλά και η συνεταιριστική αγροτική πίστη με την ίδρυση της Κεντρικής Τράπεζας για τις Αγροτικές Οργανώσεις, που αποτελεί σήμερα μια από τις μεγαλύτερες τράπεζες του Λουξεμβούργου και συνεργάζεται με 70 Αγροτικές Τράπεζες.

Η οριζοντιοποίηση της δομής των συνεταιρισμών στο Λουξεμβούργο είναι χαρακτηριστική επειδή λόγω της μικρής έκτασης της χώρας υπάρχει ομοιογένεια στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Ο αγροτικός τομέας της Μεγάλης Βρετανίας έχει να παρουσιάσει μεγάλη ιδιομορφία σε σχέση με τον αντίστοιχο τομέα των άλλων χωρών της ΕΟΚ. Από ιστορικής πλευράς έχει ενδιαφέρον η εξέταση του κοινωνικοοικονομικού κλίματος μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η αγροτική οικονομία αυτής της χώρας, που τελικά επέδρασε στην εμφάνιση και ανάπτυξη των συνεταιρισμών και ιδιαίτερα των καταναλωτικών και αγροτικών συνεταιρισμών.

Από κοινωνικής και οικονομικής απόψεως, η Μεγάλη Βρετανία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η χώρα των αγροτικών επαναστάσεων και της πρώιμης καπιταλιστικής ανάπτυξης όχι μόνο στο βιομηχανικό αλλά και στον αγροτικό τομέα.

Την εποχή του Μεσαίωνα στη Μεγάλη Βρετανία κυριαρχούσαν οι μεγάλες εκμεταλλεύσεις γης, οι οποίες εξειδικεύονταν ιδιαίτερα στην κτηνοτροφία, και η εξαγωγή μαλλιού ήταν το βασικό αγροτικό προϊόν της.

Με την ανάπτυξη του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας, οι τιμές μαλλιού ανέβηκαν στις διεθνείς αγορές της Ευρώπης. Η Μεγάλη Βρετανία προσπάθησε να διατηρήσει τη θέση της ως βασικού εξαγωγέα μαλλιού στην παγκόσμια αγορά με παράλληλη αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της γης μέσα στη χώρα. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε το 16ο αιώνα με την εξαγορά της γης που κατείχε η Καθολική Εκκλησία και την παράδοσή της στην αριστοκρατία των γαιοκτημόνων. Η τάξη αυτή ενοικίαζε τα αγροκτήματα στους φάρμερ-καπιταλιστές, οι οποίοι επειδή ήταν προσανατολισμένοι στην κτηνοτροφία, σαν επικερδέστερη απασχόληση, απαιτούσαν μεγάλες και συνεχόμενες εκτάσεις για την εκτροφή των κοπαδιών. Σ'αυτή τη φάση άρχισε η απαλλοτρίωση των μικρών αγροτών από τα αγροκτήματά τους και η ομαδική μετανάστευση στα αστικά κέντρα της χώρας. Οι μαζικές εισαγωγές γεωργικών προϊόντων από τις αποικίες έκαναν ασύμφορη την παραγωγή εγχώριων γεωργικών προϊόντων.

Η βίαιη αυτή απαλλοτρίωση του αγροτικού πληθυσμού της Μεγάλης Βρετανίας, επέφερε στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα τις μεγάλες ανακατατάξεις. Την περίοδο αυτή ακριβώς τα μικρομεσαία αγροτικά στρώματα της χώρας αντέδρασαν και οι αντιδράσεις έφεραν τα χαρακτηριστικά των εξεγέρσεων.

Οι εξεγέρσεις που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο του 16ου-18ου αιώνα έθιξαν κυρίως τις τάξεις των γαιοκτημόνων και των καπιταλιστών. Οι μαζικές εισαγωγές σιτηρών από την Αμερική, σε πολύ χαμηλές τιμές, συνέβαλαν στην οικονομική καταστροφή των Άγγλων καπιταλιστών-φάρμερ, η παραγωγή σιταριού έγινε τελείως ασύμφορη και το κεφάλαιο που είχε επενδυθεί στην αγροτική οικονομία άρχισε να μεταφέρεται σε άλλους κλάδους.

Η μεγάλη αυτή αγροτική κρίση είχε ως αποτέλεσμα τη μαζική καταστροφή των φάρμερ, τη μείωση της ζήτησης της εργατικής δύναμης στον αγροτικό τομέα, την αύξηση της στρατιάς των ανέργων, ως πλεόνασμα της ανειδίκευτης εργατικής δύναμης που προερχόταν από την απαλλοτρίωση των αγροτών. Η κοινωνικοοικονομική αυτή κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στη Μεγάλη Βρετανία, ώθησε πρώτα απ'όλα τους εργάτες να δημιουργήσουν το καταναλωτικό κίνημα στην Αγγλία με τη δημιουργία των καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Τα εμπορικά μονοπώλια που είχαν αναπτυχθεί ανάγκασαν τους εργάτες να προσυνεταιριστούν και να δημιουργήσουν τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς. Επειδή το πρόβλημα, ειδικά στον τομέα της προμήθειας, ήταν τεράστιο για τη χώρα, το συνεταιριστικό κίνημα των εργατών επηρέασε και τους αγρότες στο να ιδρύσουν τους πρώτους συνεταιρισμούς για την προμήθεια λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κλπ. Οι συνεταιρισμοί εμπορίας δημιουργήθηκαν πολύ αργότερα, κατά τη δεκαετία του '60 όταν καταργήθηκε από την κυβέρνηση το σύστημα ελεγχόμενων τιμών που επιδρούσε αρνητικά στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος και ιδιαίτερα στη δραστηριότητα που συνδεόταν με την εμπορία των αγροτικών προϊόντων. Μεταξύ των αγροτικών συνεταιρισμών υπάρχει μεγάλη ανισομέρεια στο βαθμό της δραστηριότητάς τους. Έτσι, στους προμηθευτικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς οι 23 μεγαλύτεροι καλύπτουν το 42% του συνολικού ετήσιου κύκλου εργασιών.

Στον τομέα της συνεταιριστικής εμπορίας, οι 16 μεγαλύτεροι συνεταιρισμοί καλύπτουν το 24% των συναλλαγών, πράγμα που σημαίνει την τάση συγκεντροποίησης μέσα στις ίδιες τις ομάδες των συνεταιρισμών. Αν αυτή είναι η εικόνα σε γενικές γραμμές του συνεταιριστικού τομέα, ο αγροτικός συνεταιριστικός τομέας δεν έχει να επιδείξει τόσο μεγάλα επιτεύγματα συγκριτικά με τις άλλες αναπτυγμένες χώρες της ΕΟΚ.

Συγκεκριμένα, οι προμηθευτικοί συνεταιρισμοί ελέγχουν το 16% της αγοράς ζωοτροφών και το 23% των λιπασμάτων. Το 1979 οι συνεταιρισμοί συγκέντρωσαν και διέθεσαν το 15% της εμπορεύσιμης παραγωγής σιτηρών. Επειδή το ποσοστό αυτό ήταν αρκετά χαμηλό, οι συνεταιρισμοί για να προσελκύσουν τους αγρότες στην παράδοση των προϊόντων τους επέκτειναν τη δραστηριότητά τους στην κατασκευή αποθηκευτικών χώρων. Η πολιτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα το 1982 η συγκέντρωση σιτηρών να φθάσει το 20%.

Στον κλάδο των οπωροκηπευτικών η παρουσία των συνεταιρισμών είναι έντονη και φθάνει μέχρι το 55% της συνολικής εμπορεύσιμης παραγωγής.

Στα υπόλοιπα προϊόντα της κτηνοτροφικής παραγωγής, η παρουσία των συνεταιρισμών είναι ασήμαντη εκτός από την περίπτωση της διακίνησης μαλλιού που συγκεντρώνουν το 31% της συνολικής παραγωγής.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αντιμετωπίζονταν πάντα σαν ιδιωτικός τομέας και για το λόγο αυτό δεν έτυχαν ποτέ κρατικής παρέμβασης. Από πλευράς νομοθεσίας οι συνεταιρισμοί αναφέρονται ως ειδική κατηγορία επιχειρήσεων με ορισμένα χαρακτηριστικά, που τους κάνουν να ξεχωρίζουν από τις άλλες επιχειρήσεις, όπως: Το μεγαλύτερο μέρος των συναλλαγών πρέπει να γίνεται με τα μέλη του συνεταιρισμού.

- Κάθε μέλος δεν πρέπει να συμμετέχει στο συνεταιρισμό με κεφάλαιο πάνω από 10.000 λίρες.
- Ο κάθε συνεταιρισμός έχει το δικό του καταστατικό.

- Κάθε μέλος έχει μια ψήφο.
- Κάθε χρόνο συντάσσεται ισολογισμός για όλες τις συνεταιριστικές οργανώσεις.

Το 1970 ιδρύθηκε η Κεντρική Ομοσπονδία Αγροτικών Συνεταιρισμών που αντιπροσωπεύει τα συνεταιριστικά συμφέροντα των αγροτών ολόκληρης της χώρας.

Το 1985, οι συνεταιρισμοί της Μ. Βρετανίας από 555 που ήταν το 1980 αυξήθηκαν στους 656. Απ'αυτούς οι 111 ήταν προμηθευτικοί, οι 454 πωλήσεων, οι 64 υπηρεσιών, οι 7 marketing boards. Ο αριθμός των μελών τους έφθασε τις 480.437 και οι απασχολούμενοι τα 1.359 άτομα.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Με βάση τα πρόσφατα στοιχεία της Έκθεσης για την κατάσταση της γεωργίας στην κοινότητα, το 1984 οι απασχολούμενοι στην Ολλανδική γεωργία αντιπροσώπευαν το 4,4% του συνόλου, ποσοστό αρκετά μικρότερο από το μέσο όρο της απασχόλησης του τομέα στην ΕΟΚ που είναι 6,7%. Η Ολλανδία μετά την Ιταλία και τη Δανία, είναι η τρίτη χώρα της ΕΟΚ που παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης μισθωτής εργασίας, το 1983 έφθασε το 25,4% των συνολικά απασχολούμενων στον τομέα γεωργία, κτηνιά, δασοκομία και αλιεία.

Στη διαμόρφωση της αγροτικής οικονομίας της Ολλανδίας συνέβαλε σημαντικά και η ανάπτυξη της συνεταιριστικοποίησης που ξεκίνησε το 1870. Το 1877 ιδρύθηκε ο πρώτος προμηθευτικός αγροτικός συνεταιρισμός και αργότερα ακολούθησαν οι συνεταιριστικές τράπεζες αγροτικής πίστης. Η αλματώδης ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος της Ολλανδίας οφείλεται στην αυστηρή ουδετερότητα που επέδειξε η εκάστοτε κυβέρνηση της χώρας στο ζήτημα αυτό, καθώς και στη θέσπιση των συνεταιρισμών με την ψήφιση του πρώτου συνεταιριστικού νόμου το 1871. Ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε από άλλον πιο ολοκληρωμένο, το 1925, που ίσχυσε μέχρι το 1976. Σήμερα όμως, πολλοί συνεταιρισμοί, συνεταιριστικές ανώνυμες εταιρείες (ΑΕ) και εταιρείες περιορισμένης ευθύνης (ΕΠΕ) υπάγονται στον Αστικό Κώδικα, ο οποίος διαχωρίζει τις δραστηριότητες των συνεταιριστικών επιχειρήσεων σε αυτόνομες, δηλαδή χωρίς τη συμμετοχή των συνεταιρισμένων μελών, και συμμετοχής των μελών.

Το ανώτατο όργανο της αγροτικής συνεταιριστικής οργάνωσης είναι η Γενική Συνέλευση από την οποία εκλέγεται το Διοικητικό Συμβούλιο που είναι υποχρεωμένο να υλοποιεί τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και να παρακολουθεί την οικονομική δραστηριότητα της συνεταιριστικής επιχείρησης. Έχει το δικαίωμα να παίρνει πρωτοβουλίες σε λειτουργικά ζητήματα της επιχείρησης, όπως είναι ο διορισμός ή η απόλυση των διευθυντών, οι προσλήψεις προσωπικού κλπ. Την εποπτεία της συνεταιριστικής επιχείρησης έχει η Επιτροπή που την απαρτίζουν δύο μέλη του συνεταιρισμού που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση. Τα μέλη αυτά δεν συμμετέχουν στις συνεδριάσεις και στις αποφάσεις του Δ.Σ.

Η οργάνωση της περιφερειακής ανάπτυξης του συνεταιριστικού τομέα της Ολλανδίας υπήρξε παράδειγμα προς μίμηση για ολόκληρο το

συνεταιριστικό κίνημα του κόσμου. Οι περιφερειακές αγορές αγροτικών προϊόντων αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης και δημιουργικής εφαρμογής του θεσμού για αρκετές χώρες.

Η επιλογή των συνεταιρισμών της Ολλανδίας ν'αναπτύξουν περιφερειακά τις δραστηριότητές τους, αλλά ταυτόχρονα οι ίδιες αυτές περιφερειακές και τοπικές οργανώσεις να συμμετέχουν σε Κεντρικές Ενώσεις, έδωσε θετικά αποτελέσματα σ'ολόκληρη την αγροτική οικονομία.

Οι εξαγωγές γαλακτοκομικών προϊόντων, πατάτας και υποπροϊόντων της γίνονται κυρίως από συνεταιριστικούς φορείς. Η συνεισφορά των συνεταιρισμών στην απασχόληση εργατικού δυναμικού είναι αρκετά σημαντική αν λάβει κανείς υπόψη ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διαθέτουν μεγάλα εργοστάσια μεταποίησης αγροτικών προϊόντων. Στις 200 μεγαλύτερες επιχειρήσεις της χώρας, οι 18 είναι συνεταιριστικές.

Οι αγρότες της Ολλανδίας αντιπροσωπεύονται από τη Συνομοσπονδία. Σ'αυτή εκπροσωπούνται 3 κεντρικές ενώσεις αγροτών, 3 προμηθευτικές, 10 κεντρικές εμπορίας και διανομής, 3 κεντρικές οργανώσεις συνεταιρισμών, 1 κεντρική πιστωτική, η γνωστή Rabobank, και 8 κεντρικές υπηρεσιών.

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Το 18ο αιώνα η Γερμανία αποτελούσε την αγροτική περιφέρεια της Ευρώπης. Το 70% του πληθυσμού της απασχολούνταν στην αγροτική οικονομία που κυριαρχούνταν από φεουδαρχικές σχέσεις παραγωγής.

Η επανάσταση του 1848 έδωσε δυναμική στην επιτάχυνση της ανάπτυξης των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και κατ'επέκταση στην κοινωνική διαφοροποίηση της ίδιας της αγροτιάς. Η μεγάλη αγροτική κρίση του 1875 βρίσκει την αγροτική οικονομία της χώρας σε κατάσταση που έχουν επικρατήσει ήδη οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συγκέντρωση της γης και της παραγωγής σ'ένα μικρό τμήμα του αγροτικού πληθυσμού.

Τα μεγάλα χρέη των αγροτών και η ύπαρξη φεουδαρχικής ιδιοκτησίας με τη μορφή της απόλυτης γαιοπροσόδου, έβαλαν εμπόδια στην παραπέρα ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας της Γερμανίας.

Μέσα σ'αυτό το κοινωνικό και οικονομικό κλίμα που διαμορφώθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα, οι συνεταιριστικές ιδέες βρήκαν πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν. Η Γερμανία αλλά και το συνεταιριστικό της κίνημα είχε τη δυνατότητα, σ'αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρώπης, να αναδείξει μεγάλους θεωρητικούς και οραματιστές της συνεταιριστικής ιδέας (π.χ. Raiffeisen, Haus, Schulze-Delitzsch). Η προσφορά του Raiffeisen στο παγκόσμιο συνεταιριστικό κίνημα είναι αναμφισβήτητη, πρέπει όμως να αναφερθεί ότι οι ιδέες και λειτουργίες που προσέδιδε στο συνεργατισμό, είχαν τον χαρακτήρα της αλληλοβοήθειας των πλούσιων προς τους φτωχούς αγρότες και εργάτες. Αργότερα, ο Raiffeisen και ο W. Haus (1839-1913) ίδρυσαν τους αγροτικούς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, αλλά και τους τραπεζικούς προμηθευτικούς συνεταιρισμούς.

Ο Raiffeisen μαζί με τον Schulze Delitzsch, βλέποντας την εξέλιξη που μπορεί να πάρει ο συνεταιρισμός, προσπάθησαν να του δώσουν τα χαρακτηριστικά εταιρείας δια του εθιμικού δικαίου.

Τα χαρακτηριστικά αυτά ήταν:

- Απεριόριστος αριθμός μελών
- Τοπικός περιορισμός
- Απεριόριστη αλληλέγγυα ευθύνη
- Απουσία μερίδων
- Μη καταβολή μερισμάτων εφόσον υπερέβαιναν το συνήθη τόκο
- Ύπαρξη διοίκησης τιμής ένεκεν
- Αδαιρετότητα της περιουσίας

Αρκετά από τα παραπάνω, αργότερα θεσμοθετήθηκαν δια νόμου. Κατά την περίοδο του χιτλεροφασισμού, η ανοδική πορεία των συνεταιρισμών ανακόπηκε. Αργότερα, το 1948, ιδρύθηκε η συνεταιριστική οργάνωση German Raiffeisen-Verband e.v. που συνενώθηκε το 1971 με τη Συνεργατική Ένωση Schulze Delitzsch, που εκπροσωπούσε τους βιομηχανικούς συνεταιρισμούς. Η συνένωση αυτή έθεσε τη βάση για τον καταμερισμό των εργασιών σε ανώτερα επίπεδα Ομοσπονδίας.

Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στη Γερμανία, όπως και το υπόλοιπο συνεταιριστικό κίνημα της χώρας, έφερε τα χαρακτηριστικά του πνεύματος της αλληλοβοήθειας, της ενίσχυσης των αδύνατων οικονομικά παραγωγών κλπ. Για το λόγο αυτό αναπτύχθηκε σαν συμπληρωματικός τομέας που κάλυπτε της ανάγκες των μικρομεσαίων αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί με τη στήριξη των περιφερειακών και ομοσπονδιακών συνεταιριστικών οργανώσεων συνέλαβαν στην ενίσχυση της παρουσίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην εγχώρια αλλά και στην κοινοτική αγορά.

Αν και από πλευράς μεγέθους, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί δεν αποτελούν μεγάλες επιχειρήσεις, εν τούτοις με την περιφερειακή δόμηση και τη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων της καθετοποιημένης παραγωγής συνιστούν βιώσιμες μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Μετά την ολοκλήρωση της γερμανικής αγροτικής οικονομίας μέσα στην ΕΟΚ και κάτω από την πίεση του ανταγωνισμού, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται τάση συνένωσης πολλών ειδών δραστηριοτήτων με ξεχωριστές επιχειρήσεις όπως και συγχώνευση ξεχωριστών νοικοκυριών. Ήδη, το 1972, υπήρχαν 20 ολοκληρωμένες οικονομικές μονάδες.

Στην Γερμανία με την κρατική ενίσχυση, είναι διαδομένες πολλές μορφές οικονομικών και χρηματοδοτικών διευκολύνσεων μεταξύ των ομάδων παραγωγών.

Με βάση το νόμο για τη "δομή της αγοράς" στα πρώτα τρία χρόνια της δραστηριότητάς τους, οι ομάδες παραγωγών παίρνουν επιχορηγήσεις από τον προϋπολογισμό του κράτους, τον πρώτο χρόνο 3%, το δεύτερο 2%, τον τρίτο 1% των συνολικών τους εισπράξεων. Εκτός αυτού, τα πρώτα πέντε χρόνια, οι ενώσεις έχουν το δικαίωμα να πάρουν χωρίς την υποχρέωση επιστροφής επιχορηγήσεις που καλύπτουν το 20% των νέων επενδύσεων.

Για να αναγνωριστεί μια ομάδα παραγωγών, πρέπει να συμμετέχουν σ'αυτή τουλάχιστον 10 άτομα, ενώ η διάρκεια της λειτουργίας της να είναι πάνω από τρία χρόνια. Ο βασικός σκοπός των ενώσεων αυτών είναι η συγκέντρωση και διάθεση των προϊόντων τους. Η διαφορά αυτών των ομάδων από τους παραδοσιακούς συνεταιρισμούς προμήθειας-διάθεσης αγροτικών προϊόντων είναι ότι συνενώνονται για τη διάθεση ενός είδους προϊόντος ή είναι προμηθευτές των εργοστασίων μεταποίησης ή των καταστημάτων

χονδρικής-λιανικής πώλησης, οι ίδιοι όμως δεν ασχολούνται με την πώληση του προϊόντος στην αγορά. Τα προϊόντα που παράγουν οι ομάδες παραγωγών, είναι αυστηρά προσδιορισμένα ως προς την ποιότητα και την ποσότητα.

Οι ομάδες παραγωγών δεν συνενώνονται στο στάδιο της παραγωγής. Αντιπροσωπεύουν παραγωγικούς κρίκους που ανταποκρίνονται εξολοκλήρου στις απαιτήσεις των μονοπωλίων της μεταγροτικής σφαίρας των ΑΒΣ - μεγάλος αριθμός ομάδων παραγωγών βρίσκεται υπό τον έλεγχο εμπορικών μονοπωλίων.

Εκτός από τους παραγωγικούς συνεταιρισμούς αρκετά αναπτυγμένοι είναι οι προμηθευτικοί που αποτελούν το 32,2% του συνόλου των αγροτικών συνεταιρισμών με 2.925.358 εγγεγραμμένα μέλη και 49.304 απασχολούμενους, ενώ ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους έφθασε το 1983 τα 7.654 εκατ. μάρκα.

Οι συνεταιρισμοί των υπηρεσιών, παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, αγροτικών μηχανημάτων, άρδευσης, αποξήρανσης κλπ., έφθασαν το 1983 τους 1.485, με 514.717 μέλη, 4.779 απασχολούμενους και συνολικό κύκλο εργασιών 720 εκατ. μάρκα.

Οι 123 συνεταιρισμοί φρουτολαχανικών αριθμούσαν 79.288 μέλη με 2.236 απασχολούμενους και 1.138 εκατ. μάρκα συνολικό κύκλο εργασιών. Οι γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί, κατά το 1983, ήταν 1.363, από τους οποίους 432 ασχολούνταν με τη μεταποίηση γάλακτος. Ο αριθμός των μελών τους έφθασε τα 451.870 άτομα. Στις δραστηριότητές τους απασχολούνταν 30.313 άτομα, ενώ ο κύκλος εργασιών τους ανήλθε στα 17.597 εκατ. μάρκα. Ο συνεταιριστικός αυτός τομέας θεωρείται ο πιο αποδοτικός αφού συμμετέχει κατά 44,5% στο συνολικό συνεταιριστικό κύκλο εργασιών αν αφαιρεθεί εκείνος που δημιουργείται από τον τομέα των αγροτικών συνεταιριστικών υπηρεσιών.

Σε γενικό εικόνα, οι 7.287 συνεταιρισμοί και στα τρία επίπεδα, δηλαδή τοπικό, περιφερειακό και ομοσπονδιακό, είχαν 4.480.233 μέλη, 147.489 απασχολούμενους και συνολικό κύκλο εργασιών 77.318 εκατ. μάρκα.

Στην παραπάνω αλματώδη ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος της Γερμανίας συνέβαλε και η συμπλήρωση και ολοκλήρωση του παλιού συνεταιριστικού νόμου του 1889 με νόμο το 1974, που θεσμοθετούσε ζητήματα δημιουργίας συνεταιριστικών κεφαλαίων και θέματα διοίκησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΕΝΟΨΕΙ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ

- Οι εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο
- Οι εξελίξεις στην ΕΟΚ
- Οι εξελίξεις στην υπόλοιπη Ευρώπη
- Προδιαγραφές στόχων και πολιτικής για το γεωργικό τομέα
- Ο ρόλος των αγροτικών συνεταιρισμών
- Η προετοιμασία των Ευρωπαϊκών συνεταιρισμών
- Η προετοιμασία των Ελληνικών συνεταιρισμών
- Προοπτικές

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΕΝΩΣΕΙ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ

Στο πλαίσιο της αναζήτησης των προσανατολισμών των Ελληνικών αγροτικών συνεταιρισμών, ανακύπτει αμέσως η ανάγκη διερεύνησης του χώρου, μέσα στον οποίο καλούνται οι συνεταιρισμοί να δράσουν στο μέλλον. Ο χώρος αυτός, σαφώς πλέον δεν είναι μόνο ο ελληνικός. Ως χώρος οικονομικής δραστηριότητας, η Ελλάδα θ'αποτελεί τμήμα της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς, μιας αγοράς χωρίς εσωτερικά σύνορα.

Όμως, στον Ευρωπαϊκό χώρο δεν είναι μόνο οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες που βρίσκονται σε μια πορεία γρήγορης εξέλιξης. Εξίσου σημαντικές και περισσότερο εντυπωσιακές είναι οι εξελίξεις στις χώρες της ονομαζόμενης Ανατολικής Ευρώπης, με τη στροφή τους από την κεντρικά σχεδιαζόμενη οικονομία στην οικονομία της αγοράς.

Οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο θα βοηθήσουν στον καθορισμό των στόχων και στην διαμόρφωση πολιτικής για την ελληνική γεωργία και για τους συνεταιρισμούς.

1. Οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο

Για λόγους συστηματικής προσέγγισης των εξελίξεων στον ευρωπαϊκό χώρο, είναι, πιστεύουμε, χρήσιμο να γίνει διάκριση μεταξύ των εξελίξεων στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες που επηρεάζουν τη γεωργία και τους συνεταιρισμούς και των εξελίξεων στην υπόλοιπη Ευρώπη.

1.1. Οι εξελίξεις στην ΕΟΚ

Ασφαλώς, κεντρικό σημείο των εξελίξεων στην Ευρώπη των 12 αποτελεί η δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς από 1.1.1993. Η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ των χωρών της ΕΟΚ συνεπάγεται για τη γεωργία ένα πλήθος μεταβολών. Στις μεταβολές αυτές περιλαμβάνονται:

α) Η κατάργηση όλων των μέτρων παρεμπόδισης της εσωτερικής διακίνησης των προϊόντων. Οι φυτοϋγειονομικοί και κτηνιατρικοί έλεγχοι, που είχαν πραγματικό ή και πλασματικό περιεχόμενο μερικές φορές, δεν θα υπάρχουν πλέον για να θέτουν φραγμούς στη διακίνηση γεωργικών προϊόντων μεταξύ χωρών της ΕΟΚ, αφού θα αντικατασταθούν από ενιαίους ελέγχους στο εσωτερικό κάθε χώρας.

β) Η άρση των τεχνικών εμποδίων, που αναφέρονται στη σύνθεση και στα προσθετικά των τροφίμων, καθώς και στα όρια αντοχής καταλοίπων φυτοφαρμάκων και τη σύνθεση των ζωοτροφών.

γ) Η φορολογική προσέγγιση, με την οποία θα εξασφαλισθούν ίσοι όροι ανταγωνισμού, ώστε να καθίστανται περιττοί οι έλεγχοι στα σύνορα για το σκοπό αυτό.

δ) Η κατάργηση των ΝΕΠ (Νομισματικών Εξισωτικών Ποσών), ίσων όρων ανταγωνισμού για τα προϊόντα των κρατών-μελών στις περιπτώσεις μεταβολής των ισοτιμιών των νομισμάτων τους, και

ε) Η κατάργηση των έμμεσων παρεμβάσεων με τις οποίες τα κράτη-μέλη επιδιώκουν να υποστηρίξουν το γεωργικό τομέα τους.

Το γενικό μήνυμα αυτών των μεταβολών προκύπτει αβίαστα: Ο ανταγωνισμός στο εσωτερικό της Κοινότητας θα ενταθεί και από τον ανταγωνισμό αυτών θα επωφεληθούν οι καταναλωτές και εκείνοι από τους Κοινοτικούς παραγωγούς οι οποίοι παράγουν υπό τις ευνοϊκότερες συνθήκες.

Όμως, οι μεταβολές αυτές δεν είναι οι μόνες που συντελούνται στο εσωτερικό της Κοινότητας και που ενδιαφέρουν τους παραγωγούς και τους συνεταιρισμούς τους. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) βρίσκεται σ'ένα στάδιο μεταλλαγών επί σειρά ετών.

Αφότου η ΚΑΠ εξασφάλισε την απορρόφηση των γεωργικών προϊόντων και πρόσφερε τις ελάχιστες εγγυημένες τιμές ως διασφάλιση των παραγωγών και ακόμη, αφότου η οικονομική συγκυρία άλλαξε και μειώθηκαν οι διέξοδοι απασχόλησης σε άλλους τομείς της οικονομίας, ο όγκος παραγωγής πολλών γεωργικών προϊόντων ξεπέρασε τα όρια αυτάρκειας και εξακολουθεί την ανοδική του πορεία. Με αύξηση του όγκου παραγωγής κατά 2% το χρόνο και με αύξηση της εσωτερικής ζήτησης κατά 0,5% το χρόνο, η δημιουργία πλεονασμάτων έγινε αναπόφευκτη. Η δαπάνη του Κοινοτικού προϋπολογισμού για τη διάθεση των πλεονασμάτων στη διεθνή αγορά, όπου επικρατούν χαμηλότερες τιμές, διογκώθηκε.

Έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη λήψης σταθεροποιητικών μέτρων για την αποκατάσταση της ισορροπίας στις αγορές γεωργικών προϊόντων. Σκοπός αυτών των μέτρων είναι ο περιορισμός της παραγωγής με συνυπευθυνότητα των παραγωγών και η σταδιακή προσέγγιση προς τις συνθήκες που επικρατούν στις διεθνείς αγορές. Η τάση προς την προσέγγιση των τιμών των διεθνών αγορών εκδηλώνεται μέχρι τώρα λιγότερο με την πολιτική του ύψους των θεσμικών τιμών, που παραμένουν στάσιμες ή και μειώνονται και περισσότερο με τη μεταβίβαση στους παραγωγούς των επιπτώσεων των πλεονασμάτων.

Οι μεταβολές αυτές έχουν ως αφετηρία τη διογκωση των δαπανών του προϋπολογισμού της ΕΟΚ. Είναι γνωστό ότι ένα από τα σοβαρά εμπόδια για την επίτευξη συμφωνίας είναι το επίπεδο στήριξης των τιμών των γεωργικών προϊόντων που εξασφαλίζει η ΚΑΠ. Είτε επιτευχθεί συμφωνία είτε όχι - οπότε θα ξεσπάσει εμπορικός "πόλεμος" - εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι το επίπεδο στήριξης των τιμών των γεωργικών προϊόντων θα μειωθεί σε σημαντικό βαθμό.

Οδηγούμαστε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι θα πρέπει να αναμένεται να ασκηθεί πίεση στις τιμές των γεωργικών προϊόντων, ιδίως των πλεονασμάτων σε επίπεδο ΕΟΚ, καθώς και αποδυνάμωση των μηχανισμών προστασίας τους.

Από τα παραπάνω δεδομένα σημαίνει ότι από καθαρά επιχειρηματική άποψη θα ευνοηθεί η γεωργία υψηλής παραγωγικότητας, η οποία αποτελεί μικρό ποσοστό στην Κοινότητα αλλά μεγάλου μεγέθους. Στα δημητριακά π.χ., το 6% των εκμεταλλεύσεων διαθέτει το 50% των εκτάσεων στις οποίες καλλιεργούνται δημητριακά και παράγουν το 60% του συνόλου. Συνεπώς, αν αφεθούν να δράσουν μόνες οι δυνάμεις της αγοράς, ο μεγάλος όγκος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων θα καταστεί προβληματικός και πολλές αγροτικές περιοχές θα ερημωθούν.

Παρ'όλα αυτά έχουν ληφθεί μέτρα διαρθρωτικού χαρακτήρα για των παράλληλων δραστηριοτήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, την προστασία του περιβάλλοντος και την διακριτική μεταχείριση των προβληματικών περιοχών. Ακόμη οι μελλοντικοί προσανατολισμοί της ΚΑΠ

δίνουν περισσότερη βαρύτητα στη στήριξη των μικρών και μεσαίων παραγωγών με μέτρα αντιστάθμισης της απώλειας από τον περιορισμό της στήριξης των προϊόντων.

1.2. Οι εξελίξεις στην υπόλοιπη Ευρώπη

Πρώτο χαρακτηριστικό, αλλά όχι το πιο σημαντικό, από τις χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης, αποτελεί ο αντίκτυπος που προκάλεσε η πορεία προς τη δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ ή ΕΕΤΑ). Η παλαιότερη επιφυλακτικότητα παραχώρησε τη θέση της στην έκδηλη επιθυμία, μερικών τουλάχιστον χωρών της ΕΖΕΣ, να ενταχθούν ως πλήρη μέλη στην Κοινότητα.

Από τη σκοπιά της γεωργίας, αυτή η προοπτική σημαίνει διεύρυνση της αγοράς προς Βορράν, δηλαδή προς περιοχές των οποίων η γεωργική παραγωγή δεν ανταγωνίζεται τα παραδισιακά προϊόντα του Νότου. Μπορεί συνεπώς να θεωρηθεί ως ευπρόσδεκτη, δεδομένου μάλιστα ότι το βιοτικό επίπεδο αυτών των χωρών είναι υψηλό.

Το κυριότερο όμως χαρακτηριστικό στην υπόλοιπη Ευρώπη αποτελεί ο μετασχηματισμός των οικονομικών των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, από κεντρικά διευθυνόμενες σε οικονομίες της αγοράς.

Η πρώτη σειρά συμφωνιών της ΕΟΚ με τις Ανατολικές χώρες, αφορούσε την κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών στις εξαγωγές τους προς την ΕΟΚ, παραχωρεί σύντομα τη θέση της στη δεύτερη σειρά των επονομαζόμενων "Ευρωπαϊκών Συμφωνιών" ή συμφωνιών σύνδεσης. Με τις συμφωνίες αυτές προωθείται η απελευθέρωση του εμπορίου, η βιομηχανική, τεχνική και επιστημονική συνεργασία και η οικονομική ενίσχυση αυτών των χωρών με έμφαση στις επενδύσεις. Η πρόσφατη ίδρυση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ ή ΒΕΡΔ), που συγκροτήθηκε από το ονομαζόμενο "Γκρουπ-24" (ΕΟΚ και άλλες 12 βιομηχανικές χώρες) αποτελεί μια εκδήλωση προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι διαπιστώσεις αυτές για τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες αναφέρονται για να στηριχθούν σ' αυτές ορισμένες εκτιμήσεις όπως:

α) ότι υπάρχει ένα μεγάλο λανθάνον παραγωγικό δυναμικό στη γεωργία των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, το οποίο θα ενεργοποιηθεί ύστερα από την περίοδο προσαρμογής στις νέες συνθήκες των οικονομιών αυτών. Η αξιοποίηση του δυναμικού αυτού θα επηρεάσει κυρίως τη γεωργία των βορείων χωρών αλλά θα έχει και ευρύτερες επιπτώσεις,

β) ότι ο προϋπολογισμός της ΕΟΚ θα πρέπει να σηκώσει ένα πρόσθετο φορτίο για την ενίσχυση των οικονομιών των Ανατολικών Χωρών. Η διεύρυνση του Κοινοτικού προϋπολογισμού για την αντιμετώπιση νέων αναγκών είναι αρκετά δύσκολη, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των γεωργικών δαπανών της Κοινότητας,

γ) ότι με βάση τις συμφωνίες σύνδεσης των ανατολικών χωρών με την ΕΟΚ, θα ενθαρρυνθεί η πραγματοποίηση επενδύσεων στις χώρες αυτές, οι οποίες διαθέτουν εξειδικευμένο, φθινό και πειθαρχημένο εργατικό δυναμικό, και

δ) ότι με το "άνοιγμα" της ΕΟΚ προς τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες δεν παράγουν ανταγωνιστικά μεσογειακά προϊόντα, η αγορά για τα προϊόντα αυτά διευρύνεται σημαντικά. Η προσδοκώμενη σταδιακή βελτίωση

του βιοτικού επιπέδου των χωρών αυτών δημιουργεί νέες προοπτικές για τα μεσογειακά προϊόντα της Κοινότητας και νέες προκλήσεις για τις χώρες που τα παράγουν μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα.

Μετά τη σκιαγράφηση της εικόνας που διαμορφώνεται στον ευρωπαϊκό χώρο, μπορούμε να προβληματιστούμε για τον ρόλο και τις προοπτικές των ελληνικών αγροτικών συνεταιρισμών χωρίς να ξεχνάμε την προδιαγραφή των αναγκαίων στόχων για την ελληνική γεωργία καθώς και των βασικών μέτρων πολιτικής για την επίτευξή τους.

2. Προδιαγραφές στόχων και πολιτικής για το γεωργικό τομέα

Παίρνοντας υπόψη τις συνθήκες που επικρατούν στον ελληνικό γεωργικό τομέα και τις συνθήκες που εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν, μπορούν να επισημανθούν ορισμένοι μάλλον ευνόητοι στόχοι για το γεωργικό τομέα όπως:

α) Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας με ορθολογικότερη αξιοποίηση των συντελεστών παραγωγής, ώστε το κόστος παραγωγής να μειωθεί παρά την επιβάρυνσή του με υψηλότερες τιμές ορισμένων εισροών.

β) Η εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού εισοδήματος για τους γεωργούς.

γ) Η αποφυγή ερήμωσης της υπαίθρου που θα είχε σοβαρές κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες, και

δ) Η σχετικά ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών.

Με τους παραπάνω ενδεικτικούς στόχους και με βάση την προδιαγραφόμενη πολιτική της ΕΟΚ - που αποτελεί και ελληνική πολιτική - καθώς και τις εκτιμήσεις για τις εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο, αρχίζει να σκιαγραφείται ο προσανατολισμός που είναι αναγκαίος για την αγροτική πολιτική εθνικού επιπέδου και ο ρόλος των δημοσίων και ιδιωτικών φορέων που θα την εφαρμόσουν.

Φυσικά θα επιδιωχθεί κατά πρώτον η αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων διαρθρωτικής μορφής που παρέχει η Κοινοτική Πολιτική και κυρίως η αξιοποίηση του διαθέσιμου χρόνου των μικρών και μεσαίων παραγωγών σε παραγεωργικές και εξωγεωργικές δραστηριότητες, όπως αναδασώσεις, εργασίες προστασίας περιβάλλοντος και κυρίως σε τουριστικές και αγροτοβιοτεχνικές κατευθύνσεις, όπου οι δραστηριότητες αυτές έχουν προοπτικές. Ακόμη η επιδίωξη αυξημένης ανταγωνιστικότητας στα γεωργικά προϊόντα οφείλει να επιτευχθεί με τις ίδιες σημερινές δομές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες παρουσιάζονται δύσκαμπτες σε κάθε μεταβολή, παρά την προβληματικότητά τους. Τέλος, εννοείται, ότι αυξημένη ανταγωνιστικότητα δεν σημαίνει μόνο χαμηλό κόστος παραγωγής των γεωργικών προϊόντων, αλλά και σύγχρονες και αποτελεσματικές δομές μεταποίησης και εμπορίας τους. Ιδιαίτερα οι αδυναμίες στην εμπορία συμπιέζουν ή και συχνά εξαφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής γεωργίας έναντι της γεωργίας άλλων χωρών.

Το έργο που χρειάζεται να επιτευχθεί είναι δύσκολο και πολύπλευρο, ενώ τα χρονικά περιθώρια είναι από περιορισμένα ως ανύπαρκτα. Για να επιτελεσθεί όμως το έργο αυτό, απαιτείται η ύπαρξη προσανατολισμού, μιας

προδιαγεγραμμένης πολιτικής, η οποία να οδηγεί σε πραγματοποιήσιμους στόχους.

Τα μέτρα πολιτικής είναι αναγκαία για την στήριξη των συνεταιρισμών. Αναμένεται λοιπόν από τους αρμόδιους φορείς του Δημοσίου, η επιστημονική στήριξη του παραγωγικού προσανατολισμού της ελληνικής γεωργίας, η διάδοση των επιστημονικών γνώσεων και η καθοδήγηση των παραγωγών για την αξιοποίηση των ευκαιριών εκσυγχρονισμού.

3. Ο ρόλος των αγροτικών συνεταιρισμών

Για τους συνεταιρισμούς χρειάζεται πρώτα να αναγνωρισθεί από την Πολιτεία ο σημαντικός ρόλος που οφείλουν να διαδραματίσουν. Από την αναγνώριση αυτή θα μπορέσουν εύκολα να προκύψουν τα μέτρα πολιτικής, που θα δημιουργήσουν το πλαίσιο δραστηριοποίησής τους και θα διαφανούν οι αναγκαίες εσωτερικές μεταβολές, που αποτελούν προϋπόθεση αποδοτικής λειτουργίας τους.

Χρειάζεται δηλαδή να συνειδητοποιηθεί ότι οι συνεταιρισμοί δεν είναι παρά επιχειρήσεις ιδιωτικού τομέα, που ανήκουν στα μέλη τους.

Θα μπορούσε να επικαλεσθεί κανείς τα συμβαίνοντα στις άλλες χώρες της ΕΟΚ ως επαρκή απόδειξη, αφού τα κύρια προϊόντα κάθε χώρας οι συνεταιρισμοί συμμετέχουν με σοβαρά ποσοστά στη διακίνησή τους και κατά μέσο όρο περίπου κατά 60%.

Ουσιαστικά, ο ρόλος των συνεταιρισμών φαίνεται με την εξασφάλιση καλύτερων όρων για τους παραγωγούς στις αγορές και στις πωλήσεις, καθώς και στην ολοκλήρωση της παραγωγής, της μεταποίησης και της εμπορίας γεωργικών προϊόντων, η συμβολή τους στην περιφερειακή ανάπτυξη και στην γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική.

Με τα παραπάνω δεδομένα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στην Ελλάδα, κατ'εξάιρση, ο γεωργικός τομέας και οι γεωργικές περιφέρειες δεν χρειάζονται τους συνεταιρισμούς.

Η Ελλάδα και ιδιαίτερα ο γεωργικός τομέας της είναι οι χώροι όπου κατ'εξοχήν υπάρχει ανάγκη συλλογικής δράσης. Ο πολύ μεγάλος αριθμός των μικρών και διάσπαρτων παραγωγικών μονάδων δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα επιβιώσει στις συνθήκες του εντονότερου ανταγωνισμού στον ενιαίο Κοινοτικό χώρο, παρά μόνο αν αποκτήσει τα πλεονεκτήματα των μεγάλων παραγωγικών μονάδων των ανταγωνιστών, ή τουλάχιστον μερικά από αυτά, όπως η διαπραγματευτική δύναμη και οι οικονομίες κλίμακας.

Τα πλεονεκτήματα όμως που προσφέρουν οι συνεταιρισμοί επεκτείνονται ακόμη: στην κάθετη ολοκλήρωση παραγωγής, μεταποίησης και εμπορίας, με θετικές επιπτώσεις τόσο στη συνολική ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων όσο και στα εισοδήματα των παραγωγών, εξασφαλίζουν την αξιοποίηση των διαθέσιμων, γεγονός που αποτελεί προϋπόθεση για σταθερή αναπτυξιακή πορεία, συντελούν στην περιφερειακή ανάπτυξη με τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα που προκαλεί η επιτόπια δαπάνη των εισοδημάτων και η ανάπτυξη παράλληλων δραστηριοτήτων, συντηρούν τον τοπικό κοινωνικό ιστό, εισάγουν κοινωνικά στοιχεία στην ανάπτυξη και πολλά άλλα.

Τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει, στην Ελλάδα, ανάγκη μιας πολιτικής ανάδειξης των συνεταιρισμών σε αποτελεσματικούς

φορείς στήριξης του γεωργικού τομέα, εφόσον ως στόχοι ορίζονται οι προαναφερθέντες, δηλαδή η τόνωση της ανταγωνιστικότητας, η εξασφάλιση ικανοποιητικών γεωργικών εισοδημάτων, η αποφυγή ερήμωσης της υπαίθρου και η ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη.

Εκτός όμως από την αναγκαιότητα των συνεταιρισμών για την εξυπηρέτηση των εύλογων σημερινών στόχων πολιτικής για το γεωργικό τομέα, υπάρχουν και καθαρά λειτουργικές ανάγκες του γεωργικού τομέα που εξυπηρετούνται από τους συνεταιρισμούς. Υπάρχουν υπηρεσίες που προσφέρονται από τους συνεταιρισμούς στο γεωργικό τομέα, που είναι εντελώς απαραίτητες για τη λειτουργία του και οι οποίες δεν μπορούν να προσφερθούν από άλλους φορείς, ή αν επιχειρείτο ανάληψη από άλλους φορείς, το κόστος θα ήταν πολύπλευρο σε χρόνο και στην οικονομική αποτελεσματικότητα του γεωργικού τομέα.

Μερικά παραδείγματα είναι χαρακτηριστικά:

α) Η κεντρική διαχείριση των λιπασμάτων από τη ΣΥΝΕΛ. Η διατήρηση του συνεταιριστικού δικτύου εφοδιασμού των παραγωγών με λιπάσματα έχει πολλά πλεονεκτήματα για το γεωργικό εφόδιο σε κάθε σημείο της γεωργικής Ελλάδος στην απαιτούμενη ποσότητα κατ'είδος, έγκαιρα, σε ελεγχόμενη ποσότητα και σε εξισορροπημένες τιμές μεταξύ ευνοημένων και απομακρυσμένων περιοχών. Αν συνεκτιμηθεί η κατάργηση των επιδοτήσεων των λιπασμάτων, που θα επιφέρει σημαντική αύξηση, μέχρι και διπλασιασμό της τιμής τους, με την απουσία της σημερινής εξισορρόπησης των τιμών, μπορεί εύλογα να προσδοκάται ελαχιστοποίηση της χρησιμοποίησης λιπασμάτων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές με ανάλογο αντίκτυπο στη βιωσιμότητά τους.

β) Ο κεντρικός ρόλος της ΚΥΔΕΠ π.χ. στα κτηνοτροφικά δημητριακά. Είναι ανάλογος με το ρόλο της ΣΥΝΕΛ, παρότι στην πράξη έχει αποδυναμωθεί εξ'αιτίας των χαλαρών δεσμών των παραγωγών με τους συνεταιρισμούς τους, είτε ως πωλητών είτε ως αγοραστών, λόγω της ευκαιριακής τους απασχόλησης.

γ) Η συγκέντρωση της προσφοράς των προϊόντων από τους συνεταιρισμούς. Πολύ λίγη σημασία αποδίδεται συνήθως στο γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός συνεταιρισμών λειτουργεί ως συλλέκτης των μικροποσοτήτων των προϊόντων των παραγωγών και τις διοχετεύει στη μεταποίηση ή στο εμπόριο.

Από τα προηγούμενα συνάγεται ότι η κοινωνική συμβολή των συνεταιρισμών εξαρτάται από αναπτυξιακά και λειτουργικά κριτήρια και το σημαντικότερο δεν τοποθετείται ως ζήτημα επιλογής αλλά ως αναγκαιότητα.

4. Η προετοιμασία των Ευρωπαϊκών Συνεταιρισμών

Πριν προχωρήσουμε στην εξέταση της προετοιμασίας που γίνεται - ή δεν γίνεται - από ελληνικής πλευράς ενόψει των σοβαρών μεταβολών που συντελούνται, θα πρέπει να αναφέρουμε το κλίμα που επικρατεί στην ΕΟΚ

σχετικά με τους συνεταιρισμούς. Μερικές χαρακτηριστικές πρωτοβουλίες της ΕΟΚ είναι:

α) Η σύσταση της 23ης Γενικής Διεύθυνσης από την Επιτροπή της ΕΟΚ, στην οποία υπάγεται η "Κοινωνική Οικονομία" (δηλαδή οι συνεταιρισμοί και τα ταμεία αλληλασφάλισης). Πρόσφατη πρωτοβουλία αυτής της Γενικής Διεύθυνσης είναι η πρόκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τη μελέτη θεμάτων κοινωνικής οικονομίας, μεταξύ των οποίων η ανάπτυξη Ευρωπαϊκών Κέντρων Πληροφοριών (Euro Info Centres), η προώθηση της πρόσβασης των συνεταιρισμών στις κεφαλαιαγορές και στα κοινοτικά προγράμματα, η ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών διαφόρων χωρών, ο σχεδιασμός μέτρων υπέρ των συνεταιρισμών κλπ.

β) Η υποβολή εισήγησης από την Επιτροπή των Ε.Κ. στο Συμβούλιο σχετική με τα θέματα που απασχολούν τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας ενόψει της Ευρωπαϊκής αγοράς χωρίς σύνορα.

γ) Η διοργάνωση δύο ευρωπαϊκών διασκέψεων για την κοινωνική οικονομία, το 1989 στο Παρίσι και το 1990 στη Ρώμη, με την ευκαιρία της Προεδρίας των αντίστοιχων χωρών στην ΕΟΚ, στις οποίες οι πρόεδροί τους τόνισαν την ιδιαίτερη οικονομική και κοινωνική αξία των συνεταιρισμών.

δ) Η εκπόνηση Σχεδίου Καταστατικού Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού για να αποτελέσει τη βάση συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών χωρών της ΕΟΚ.

ε) Η διαμόρφωση, στα πλαίσια της COGECA, στρατηγικής για τους ευρωπαϊκούς γεωργικούς συνεταιρισμούς ενόψει της μεγέθυνσης και της επέκτασης των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε άλλους κλάδους.

στ) Η διάθεση εκ μέρους της Ιταλικής Κυβέρνησης ποσού 800 δισ. δρχ. για την ενίσχυση της μεγέθυνσης των συνεταιρισμών, με σκοπό να αντιμετωπίσουν καλύτερα τον ανταγωνισμό, μέσα στην ενιαία αγορά.

ζ) Και τέλος, η επιτάχυνση διαδικασιών διακρατικής συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών καθώς και συγχωνεύσεων για τη δημιουργία μεγάλων οικονομικών μονάδων.

Το σύνολο των διεργασιών αυτών αποδεικνύουν τη σημασία που αποδίδεται στους συνεταιρισμούς και στο μελλοντικό ρόλο τους στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, όπου όχι μόνο δεν είναι περιττοί, αλλά αναγκαίοι και με αναβαθμισμένο ρόλο.

5. Η προετοιμασία των Ελληνικών Συνεταιρισμών

Στην ελληνική πραγματικότητα τα συσσωρευμένα προβλήματα των συνεταιρισμών, μειώνουν την εξυπηρέτηση του γεωργικού τομέα δείχνοντας ανεπαρκή αντίληψη της σοβαρότητας των περιστάσεων.

Η πλευρά του Κράτους, αφού χρησιμοποίησε τους συνεταιρισμούς σαν προέκταση του κρατικού μηχανισμού, αναζητεί, επί σειρά ετών, τρόπους αντιμετώπισης των επιπτώσεων αυτής της τακτικής του, που κατέληξε στη συσσώρευση χρεών και στην αποδυνάμωση των συνεταιρισμών από αυτόνομες και υπεύθυνες πρωτοβουλίες. Στην πλευρά του κράτους υπάγεται και η ΑΤΕ, η οποία, ως δανειοδοτούσα Τράπεζα υφίσταται τον ίδιο κλονισμό με τους συνεταιρισμούς και η οποία επιδιώκει την εσπευσμένη αυτονόμησή της, περισιώζοντας ότι είναι δυνατό από τις προηγούμενες συνεργασίες της.

Η πλευρά των πολιτικών κομμάτων φαίνεται να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της στις εκλογικές διαδικασίες των συνεταιρισμών τις οποίες επηρεάζει ή και κατευθύνει. Δυστυχώς αυτό δεν φαίνεται να προβληματίζει τα πολιτικά κόμματα σε τέτοιο βαθμό ώστε να αλλάξουν την τακτική τους.

Υπάρχει και η τρίτη και πιο σημαντική πλευρά των μελών των συνεταιρισμών, από την οποία προέρχεται και η ηγεσία τους. Όλα τα θέματα που καθόρισαν την πορεία των συνεταιρισμών ακολούθησε τις προβλεπόμενες δημοκρατικές διαδικασίες και τον κανόνα της πλειοψηφίας. Η πλευρά αυτή έχει καθοριστική σημασία για τις αποφάσεις του κράτους, την ανάληψη της ευθύνης από το κράτος και στην εξυπηρέτηση κομματικών σκοπιμοτήτων.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της ΠΑΣΕΓΕΣ, του κορυφαίου οργάνου των συνεταιρισμών, η οποία επί μήνες τώρα ασχολείται με το ποιός θα είναι ο ηγέτης την στιγμή που οι συνεταιριστική οργάνωση καταρρέει.

6. Προοπτικές

Η εικόνα που σκιαγραφήθηκε δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για προετοιμασία των συνεταιρισμών να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα με πρωτοβουλίες αύξησης τις ανταγωνιστικότητάς τους και της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού γεωργικού τομέα.

Όμως, δεν έχουν μέλλον οι συνεταιρισμοί; Δεν έχουν προοπτικές; Ειδικά για την Ελλάδα στη σημερινή συγκυρία και αν ακόμη δεν είχαν "εφευρεθεί" οι συνεταιρισμοί θά'πρεπε να εφευρεθούν, για να στηρίζουν τους έλληνες παραγωγούς και την ελληνική γεωργία.

Μ'όλες τις διαρθρωτικές και τις λειτουργικές τους αδυναμίες, οι συνεταιρισμοί αποτελούν τον νευρικό ιστό της ελληνικής γεωργίας έστω και αρωστημένο που έχει ανάγκη από ανάρωση.

Αντί λοιπόν να προσφεύγουμε σε ακραίες λύσεις, όπως "να γίνονται όλα από τους συνεταιρισμούς", ή να εξαφανιστούν οι συνεταιρισμοί ως νοθευτές της οικονομίας της αγοράς, ας αναλογισθούμε ότι υπάρχουν οι διορθωτικές κινήσεις, για να επανέλθουν οι συνεταιρισμοί σ'αυτό που πράγματι είναι, ήταν και θα είναι, δηλαδή μονάδες της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με συλλογική μορφή, υπεύθυνες για το αποτέλεσμα των πρωτοβουλιών τους, αλλά και αυτόνομες για να έχει νόημα η ευθύνη τους.

Οι διορθωτικές κινήσεις αφορούν σε εκείνα τα σημεία που υπήρξε εκτροπή από τους συνεταιριστικούς κανόνες εξωτερικών ή εσωτερικών παραγόντων ή και τα δύο μαζί. Αφετηρία στην πορεία αυτή πρέπει να είναι η επανατοποθέτηση των κανόνων όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ Κράτους και

συνεταιρισμών, ιδίως για τις ανατιθέμενες εργασίες, χρωματοδότηση και κάλυψη ζημιών.

Για να εφαρμοσθούν όμως οι νέοι κανόνες, πρέπει να αποδοθούν οι ευθύνες των πρωτοβουλιών τους, χρειάζεται να γίνει μια εκκαθάριση της κατάστασης που έχει δημιουργηθεί από πριν, όπως π.χ. η συσσώρευση χρεών και υπεραριθμού προσωπικού.

Η χάραξη μιας νέας πολιτικής για τους συνεταιρισμούς, που να αποβλέπει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας, συνεπάγεται διάθεση συνεργασίας μεταξύ των υπευθύνων για τη χάραξη πολιτικής και των συνεταιρισμών. Η συνεργασία αυτή θα έχει αποτέλεσμα μόνο αν υπάρξει πραγματική, ισότιμη αντιμετώπιση των πραγματικά δύσκολων προβλημάτων. Ενέργειες από την πλευρά του κράτους, όπως η αποδέσμευση της ΑΤΕ από τις επιχειρήσεις στις οποίες μετέχει με τους συνεταιρισμούς.

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί ότι οι συνεταιρισμοί έχουν προοπτικές επειδή είναι αναγκαίο. Οι προοπτικές αυτές μπορεί να είναι σημαντικές ή περιορισμένες ανάλογα με τους χειρισμούς που θα γίνουν για τη μετάβαση από τη σημερινή κατάσταση κρίσης στην κατάσταση ανασυγκρότησης. Όσο περισσότερο και όσο γρηγορότερα γίνει αντιληπτό ότι η πορεία του γεωργικού τομέα συναρτάται στενά με την πορεία των φορέων που τον εξυπηρετούν (συνεταιρισμοί, ΑΤΕ κλπ.) και των ατόμων που τον υπηρετούν, τόσο τα οφέλη από τις εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο θα είναι περισσότερα.

Οι συνεταιρισμοί έχουν σημαντικά ισχυρά σημεία με τα οποία θα μπορέσουν να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά. Μεταξύ των σημείων αυτών είναι το πυκνό δίκτυό τους, ο ικανοποιητικός βαθμός συγκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων, οι σοβαρές εγκαταστάσεις, η επικρατούσα θέση στη διαχείριση βασικών εφοδίων και ο υπηρεσιακός τους μηχανισμός.

Αν επιτύχουμε όλα αυτά, ο δρόμος θα ανοίξει για ευρύτερες συνεργασίες στον Ευρωπαϊκό χώρο με ανάλογους συνεταιριστικούς φορείς.

Η αρχή πρέπει να γίνει από την επίτευξη συνεννόησης και συνεργασίας μεταξύ ΠΑΣΕΓΕΣ, Υπουργείου Γεωργίας και ΑΤΕ για την από κοινού διάγνωση και λύση των προβλημάτων για την έξοδο από την κρίση. Δηλαδή πρέπει να συνεργασθούμε για να θεμελιώσουμε προοπτικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΝΕΑ

- Άποψη από τις Βρυξέλλες
- Κοινοτικά νέα
- Νέα από τις δραστηριότητες των ΚΟΠΑ/ΚΟΖΕΚΑ
- Προτάσεις- Προβληματισμοί

1. ΑΠΟΨΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ

ΕΚΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΖΕΚΑ:

ΤΟΝΩΣΤΕ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑ ΜΕ ΜΕΛΛΟΝ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΚΟΖΕΚΑ) ύστερα από τα σημαντικά γεγονότα των εξελίξεων της Κοινότητας, όπως η αναθεώρηση της ΚΑΠ, οι συνομιλίες της ΓΚΑΤΤ, η χρηματοδότηση από το II Πακέτο Delors, οι πολιτικές υπέρ του κόσμου της υπαίθρου καλεί την Κοινότητα δια μέσου των οργάνων της, να στηρίξει τους συνεταιρισμούς. Αναφέρεται στις άνισες και σκληρές συνθήκες ανταγωνισμού στον γιγαντομένο ευρωπαϊκό αγροτο-διατροφικό τομέα, στον κίνδυνο από το μαρασμό τους, από το κενό που θα δημιουργηθεί από την τυχόν αναδίπλωση των συνεταιρισμών από την αγορά, από το τεράστιο κοινωνικό κόστος και πρόβλημα.

Οι προτάσεις της για την ενίσχυση-διάσωση των συνεταιρισμών της Κοινότητας προς τον Επίτροπο Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου (R. STEICHEN) στις 12.02.1993 είναι οι ακόλουθες:

- Ανοίξτε διαρκή και βαθύ διάλογο με τους συνεταιρισμούς για να διασώσετε τις οικογενειακές εκμεταλλεύσεις.
- Αναγνωρίστε το ρόλο τους στην ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Δώστε την δυνατότητα να αντιμετωπίσουν τη μεγάλη πρόκληση της αλλαγής της ΚΑΠ, των συμφωνιών της ΓΚΑΤΤ, των εξελίξεων της αγοράς.
- Πάρτε τα απαραίτητα άμεσα μέτρα για την αναδιοργάνωσή τους και τη διάσωσή τους από τις συνεχείς αλλαγές και κυρίως:

1) Ενισχύστε τους αγρότες να αντιμετωπίσουν το κόστος συντήρησης συνεταιρισμών.

2) Καμπάνια ενημέρωσης και πληροφόρησης από και προς τους αγρότες.

3) Πρόβλεψη ειδικών ενισχύσεων από συγχωνεύσης, διάλυσης, εξαγορές κλπ.

- Δημιουργήστε το απαραίτητο πλαίσιο πολιτικής για τους συνεταιρισμούς (δάσωση, περιβάλλον, εκμετάλλευση αγροτικών προϊόντων, ηγεσία).

2. ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΝΕΑ

A. Ειδικά μέτρα για ορισμένα γεωργικά προϊόντα στα νησιά του Αιγαίου

Στα πλαίσια του Προγράμματος για την ανάπτυξη των νησιών του Αιγαίου, η Επιτροπή προώθησε στο Συμβούλιο σχέδιο Κανονισμού για την άμεση εφαρμογή του γεωργικού σκέλους του Προγράμματος. Το ειδικό Πρόγραμμα για τα νησιά του Αιγαίου πηγάζει από τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Ρόδου (1988) και συνιστά κοινοτική παρέμβαση με ευρύτερες πολιτικο-οικονομικές διαστάσεις.

Σύμφωνα με την άποψη της Επιτροπής, τα προτεινόμενα μέτρα γεωργικού χαρακτήρα γύρω από τρεις άξονες:

1. Διευκόλυνση του ανεφοδιασμού των νησιών σε βασικά γεωργικά προϊόντα. (Οι ενισχύσεις αυτές θα βαρύνουν το Τμήμα Εγγυήσεων του Γεωργικού Ταμείου σε ποσοστό 90%). Το μέτρο αυτό αφορά προϊόντα γαλακτοκομικά, σιτηρά, ζάχαρη και ορισμένα νωπά οπωροκηπευτικά.

2. Διατήρηση και ανάπτυξη της τοπικής παραγωγής. Η Επιτροπή προτείνει τρία διαφορετικά μέτρα, σε βάρος του Γεωργικού Ταμείου:

- α) Την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας με σκοπό την κάλυψη των τοπικών αναγκών.
- β) Την ενθάρρυνση της παραγωγής οπωροκηπευτικών για τοπική κατανάλωση.
- γ) Τη διατήρηση των παραδοσιακών καλλιεργειών έτσι ώστε να αποφευχθεί η διάβρωση των εδάφων.

3. Διευκόλυνση των παρεμβάσεων του Τμήματος Προσανατολισμού του Γεωργικού Ταμείου με το να λαμβάνονται καλύτερα υπόψη στην ισχύουσα διαρθρωτική ρύθμιση οι ειδικές συνθήκες που χαρακτηρίζουν τη γεωργία των νησιών.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι ορισμένες ενισχύσεις που αφορούν τον ανεφοδιασμό σε λιπάσματα και τη στήριξη του τομέα της μαστίχας ΧΙΟΥ, η Επιτροπή εκτιμά ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ειδικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο των διαρθρωτικών ενεργειών περιφερειακού χαρακτήρα.

B. Η μελλοντική χρηματοδότηση της Κοινότητας - II Πακέτο Delors - Αποφάσεις Εδιμβούργου 19/12/92

Ανώτατο όριο ιδίων πόρων

Τα ετήσια ανώτατα όρια ιδίων πόρων για πιστώσεις πληρωμών ορίσθηκαν ως εξής και θεωρούνται ως αμετάκλητες αποφάσεις: (% ΑΕΠ)

<u>1993</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>	<u>1997</u>	<u>1998</u>	<u>1999</u>
1,20%	1,20%	1,21%	1,22%	1,24%	1,26%	1,27%

Για να διατηρηθεί η ακριβής αναλογία μεταξύ των πιστώσεων ανάληψης υποχρεώσεων και των πιστώσεων πληρωμών, οι πιστώσεις ανάληψης υποχρεώσεων εγγράφονται στον προϋπολογισμό των Ε.Κ. για την περίοδο 1993-99.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σημειώνει ότι όπως επιθυμούν ορισμένα Κ-Μ, θα εξεταστεί από την Επιτροπή το ενδεχόμενο δημιουργίας ενός πέμπτου πόρου και ζητεί να γίνει η σχετική μελέτη για τις υπάρχουσες δυνατότητες.

Η λειτουργία του συστήματος των ιδίων πόρων θα εξεταστεί και θα υποβληθεί σχετική έκθεση όχι αργότερα από το τέλος της νέας περιόδου των Δημοσιονομικών Προοπτικών.

Η νέα απόφαση για τους ίδιους πόρους, θα πρέπει να εκπονηθεί από την Επιτροπή αφού συμπεριλαμβάνει όλες τις αποφάσεις και συστάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και να έρθει για έγκριση στο Συμβούλιο μέχρι το 1995 (σύμφωνα με το άρθρο 201 της Συνθήκης).

Στη συνέχεια δίνεται ο Πίνακας Δημοσιονομικών Προοπτικών όπου φαίνονται οι κατανομές των Πιστώσεων για Αναλήψεις Υποχρεώσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ

Πιστώσει για αναλήψεις υποχρεώσεων
(εκατομμ. ECU - σε τιμές 1992)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1. Γεωργική κατευθυντήρια γραμμή	35230	35095	35722	36364	37023	37697	38389
2. Διαρθρωτικές δράσεις	21277	21885	23480	24990	26526	28240	30000
- Ταμείο Συνοχής	1500	1750	2000	2250	2500	2550	2600
- Διαρθρωτικά Ταμεία και άλλες δράσεις	19777	20135	21480	22740	24026	25690	27400
3. Εσωτερικές Πολιτικές	3940	4084	4323	4520	4710	4910	5100
4. Εξωτερική δράση	3950	4000	4280	4560	4830	5180	5600
5. Διοικητικές δαπάνες	3280	3380	3580	3690	3800	3850	3900
6. Αποθεματικά	1500	1500	1100	1100	1100	1100	1100
- Νομισματικό αποθεμ.	100	1000	500	500	500	500	500
- Εξωτερική δράση							
έκτακτη βοήθεια	200	200	300	300	300	300	300
εγγύηση δανείων	300	300	300	300	300	300	300
Σύνολο πιστώσεων για αναλήψεις υποχρεώσεων	68177	69944	72486	75224	77989	80977	84088
Απαιτούμενες πιστώσεις πληρωμών	65908	67036	69150	71290	74491	77249	80114
Πιστώσεις για πληρωμές (% ΑΕΠ)	1,20	1,19	1,20	1,21	1,23	1,25	1,26
Περιθώριο απρόβλεπτων δαπανών (% ΑΕΠ)		0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Ανώτατο όριο Πόρων (% ΑΕΠ)	1,20	1,20	1,21	1,22	1,24	1,26	1,27
Ανώτατο όριο ιδίων Πόρων (% ΑΕΠ)							

Συνολική εξωτερική δαπάνη:	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
	4450	4500	4880	5160	5430	5780	6200

Το ποσοστό πληθωρισμού που εφαρμόστηκε για τον προϋπολογισμό του 1993 είναι 4,3%.

ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΚΟΠΑ/ΚΟΖΕΚΑ

Α. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και η αναθεώρηση της ΚΑΠ

Η ΚΟΖΕΚΑ επισημαίνει το μεγάλο πρόβλημα του Αγροτικού Συνεργατισμού

Οι προκληθείσες νέες πτώσεις των τιμών καθώς και τα περιοριστικά μέτρα στην παραγωγή και τις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων και των τροφίμων, τόσο εξ' αιτίας της αναθεώρησης της ΚΑΠ όσο εξ' αιτίας των σημαντικών συμβιβασμών στα πλαίσια της ΓΚΑΤΤ, έχουν καταστροφικές συνέπειες για την οικονομική δραστηριότητα των αγροτικών συνεταιρισμών και οδηγούν στην περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικο-κοινωνικής κατάστασης των αγροτών-μελών τους.

Βασική παρατήρηση της ΚΟΖΕΚΑ είναι ότι κατά τις πολιτικές αποφάσεις του, το Συμβούλιο Υπουργών όταν καθιέρωσε τις άμεσες αντισταθμίσεις απώλειες εισοδήματος, δεν έλαβε υπόψη του ότι οι αγρότες φέρουν εκτός των άλλων και το βάρος των υποχρεώσεών τους για την οικονομική στήριξη των συνεταιριστικών τους οργανώσεων.

Μια αδυναμία στήριξης των συνεταιριστικών οργανώσεων από τους παραγωγούς λόγω μείωσης των εισοδημάτων τους θα είχε σαν αποτέλεσμα την κατάρρευσή τους. Μια κατάρρευση των συνεταιρισμών σημαίνει για τους αγρότες σημαντικότερη απώλεια κεφαλαίων μαζί με την αποδιοργάνωση ολόκληρου του οικοδομήματος της παραγωγικής, μεταποιητικής και εμπορικής αλυσίδας του αγροτο-διατροφικού τομέα που παρέχει προστιθέμενη αξία στο αγροτικό εισόδημα, και το τεράστιο κοινωνικό κόστος.

Για να αποφευχθεί μια τέτοια προοπτική, καλύτερα θά'πρεπε να εξετασθεί το ενδεχόμενο μιας άμεσης ενίσχυσης στήριξής τους, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ραγδαίες και μακροχρόνιες επιπτώσεις.

Η ΚΟΖΕΚΑ στηρίζει ένα τέτοιο ενδεχόμενο σε τρεις άξονες:

- Άμεση πρόσθετη αποζημίωση κατ'ευθείαν στους αγρότες (λόγω των στενών δεσμών τους με τις συνεταιριστικές οργανώσεις) έτσι ώστε να τους επιτραπεί να ανταποκριθούν στις ανάγκες απόσβεσης των επενδύσεών τους που θα γίνουν σύντομα υποαπασχολούμενες.

- Άμεση οικονομική στήριξη στους απολυόμενους των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, πρόγραμμα που πρέπει να συνοδεύεται από συγκεκριμένα μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα.

- Αποζημιώσεις για απώλεια πεδίου οικονομικής δράσης στις ίδιες συνεταιριστικές επιχειρήσεις (Συνδυασμός εθνικών-κοινοτικών ενισχύσεων).

Δίνοντας τους πιο πάνω άξονες προβληματισμού, η ΚΟΖΕΚΑ προσδοκά να προκαλέσει ένα ευρύ και συνεχή διάλογο με τις διάφορες κοινοτικές και εθνικές αρχές για την υπεράσπιση ολόκληρου του αγροτικού τομέα και να προβάλλει την ιδιαίτερη ταυτότητα του συνεταιρισμού: Την παραδοσιακή μορφή οργάνωσης των αγροτών και τον σύγχρονο τρόπο προώθησης της ανάπτυξης του κόσμου της υπαίθρου.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

1. Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, σαν ιδιαίτερος τύπος επιχείρησης θα θιγούν μακροπρόθεσμα από την αναθεώρηση

- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις που δρουν με τους κανόνες της αγοράς.

- Η λειτουργία τους βασίζεται σε τρεις θεμελιώδεις αρχές:

- αλληλοβοήθεια - αυτο-υπευθυνότητα - αυτο-διαχείριση.

- Ο σκοπός τους είναι η προώθηση των οικονομικών συμφερόντων των μελών τους.

- Μέσω της βελτίωσης της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης των αγροτών, η παρουσία των αγροτικών συνεταιρισμών συμβάλλει στην ανάπτυξη και συγκράτηση του Κόσμου της Υπαίθρου.

- Είναι μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις που συμμετέχουν σ'όλο το φάσμα υλοποίησης της ΚΑΠ, της Κοινής Κοινωνικής Πολιτικής και δρουν μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού.

- Το μέγεθός τους και η άμεση σύνδεσή τους με φυσικά μέλη δεν τους επιτρέπει να προβαίνουν σε άμεσες αλλαγές, όταν το περιθώριο οφέλους τους μικραίνει. Το αποτέλεσμα είναι να περιθωριοποιούνται γρηγορότερα από τις άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις στην αγορά. Η τεράστια αυτή δυσκολία αφορά τόσο τη στρατηγική τους όσο και τα προβλήματα χρηματοδότησής τους. Κι αυτό ακριβώς είναι το σημαντικό σημείο διαφοροποίησής τους από τις άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, συχνά πολυεθνικές που δρουν στον αγροτο-διατροφικό τομέα.

- Όταν η αγορά - με την αναθεώρηση - προσφέρει οφέλη, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις αναδιπλώνονται και αναστέλλουν τις δραστηριότητές τους μέχρι να αποκομίσουν κέρδη. Οι συνεταιρισμοί οφείλουν να παραμείνουν και να υπερασπίσουν τα συμφέροντα των μελών τους, άρα υποχρεούνται σε διπλή προσπάθεια μέσα σε αντίξοες και αντιοικονομικές συνθήκες.

2. Άμεσες συνέπειες και προβλήματα

- Με τη μέθοδο των άμεσων ενισχύσεων, οι αγρότες πρέπει στο εξής να καταβάλλουν προσπάθειες να αποκομίσουν οφέλη από την αγορά προκειμένου να πετύχουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα. Η διαμόρφωση του οικονομικού χώρου στην Κοινότητα θα απαιτήσει μεγάλη ανταγωνιστικότητα για τον ενδιαφερόμενο να αποκομήσει οφέλη από την αγορά.

- Οι αγρότες θα προστρέξουν στους συνεταιρισμούς για την κατάκτηση της αγοράς. Θα δημιουργηθεί όμως μια νέα κατάσταση: Νέα προϊόντα θα χρειαστεί να μπουν στην παραγωγή-εμπορία, αλλά θα γίνουν περαιτέρω πλεονασματικά. Οι επενδύσεις θα χρειαστεί να ανανεωθούν και οι δραστηριότητες να αλλάξουν.

- Το απότομο άνοιγμα της αγοράς, με διαφορά στην χρονική περίοδο προσαρμογής της παραγωγής, θα οδηγήσει πολλούς παραγωγούς στην αναζήτηση πόρων με τη μέθοδο της αυτο-εμπορίας. Μια τέτοια κατάσταση θα αποβεί δυσάρεστη για όλους: Χαμηλές τιμές στον παραγωγό, αναταραχή στην αγορά, απώλεια δραστηριότητας στους συνεταιρισμούς, υποβάθμιση της ποιοτικής αγοράς.

- Η μείωση των ποσοτήτων παραγωγής στους περισσότερους αγροτικούς τομείς θα οδηγήσει σε υποαπασχόληση τις επενδύσεις. Μια τέτοια κρίση μπορεί να φτάσει και μέχρι το σημείο δυσκολίας εξεύρεσης Α' ύλης.

- Μια σημαντική αλλαγή που μπορεί να προκαλέσουν οι ανακατατάξεις στις δομές της παραγωγής και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων λόγω περιορισμού των ποσοτήτων, αλλαγή του μοντέλου γεωργίας, μεταβολή στη σύνθεση της παραγωγής, χαμηλές τιμές στην αγορά, είναι η δομή των επιχειρήσεων του αγροτο-διατροφικού τομέα. Σίγουρα θα υπάρξουν κλείσιμο και αναδιάρθρωση πολλών ιδιωτικών επιχειρήσεων του αγροτο-διατροφικού τομέα καθώς και συγκεντρώσεις και συγχωνεύσεις. Αυτό θα οδηγήσει και τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις/οργανώσεις σε συρρίκνωση του αριθμού τους και σε αλλαγές στις δομές τους.

Μια τέτοια εξέλιξη ασφαλώς είναι επιθυμητή και αναγκαία αν πράγματι θέλουμε η κοινοτική γεωργία να οργανωθεί σε οικονομική βάση, τέτοια που θα της επιτρέψει να ανταποκριθεί στην πρόκληση της γιγάντωσης του αγροτο-διατροφικού τομέα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η πρόκληση όμως αυτή πρέπει να αντιμετωπισθεί από τους συνεταιρισμούς με την πρέπουσα προσοχή:

α) Από τη μια μεριά πρέπει οι συνεταιρισμοί να προσαρμόσουν τις δομές τους έτσι που να αποκτήσουν τις απαραίτητες διαστάσεις για την αντιμετώπιση της συγκέντρωσης και του ανταγωνισμού.

β) Από την άλλη, η διαδικασία προσαρμογής δεν πρέπει να διαταράξει τη σχέση και την αμεσότητα των δεσμών μεταξύ των αγροτών και αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων/επιχειρήσεων οποιασδήποτε διάστασης.

- Σ'ό,τι αφορά την οικονομική κατάσταση των συνεταιρισμών, μια άλλη προοπτική διαγράφεται: αν πραγματοποιηθεί σημαντική έξοδος από τη γεωργία, τα φυσικά μέλη θα μειωθούν, άρα και οι εισφορές και κατά συνέπεια τα διαθέσιμα κεφάλαια.

Ο πολύπλοκος γραφειοκρατικός χαρακτήρας της αναθεώρησης της ΚΑΠ, θα απαιτήσει οργάνωση δουλειάς εξαιρετικά βαρειά και ογκώδη, αν θέλουμε ο αγρότης να επωφεληθεί το ανώτερο δυνατόν από τα προβλεπόμενα μέτρα. Οι συνεταιρισμοί, ενισχυόμενοι κατάλληλα θα μπορούσαν να παίξουν ένα πολύ αποφασιστικό ρόλο στην εφαρμογή της αναθεώρησης της ΚΑΠ.

3. Απαραίτητες προσαρμογές των συνεταιριστικών επιχειρήσεων για να αντιμετωπισθούν οι επιπτώσεις της αναθεώρησης

- Βασικός στόχος πρέπει να είναι η ανάπτυξη της συνεργασίας μέσα στον ίδια τομέα και μεταξύ των διαφόρων τομέων αγροτικής παραγωγής. Η ανάπτυξη μιας τέτοιας συνεργασίας πρέπει να γίνει σε τοπικό, περιφερειακό και διασυνορικό ή διακοινοτικό επίπεδο. Το νομικό μέσον για την επίτευξη

των διασυνορικών/διακοινοτικών συνεργασιών είναι το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού. Αυτό το μέσον θεωρείται το πιο κατάλληλο σε σύγκριση με τον Ευρωπαϊκό Όμιλο Οικονομικού Σκοπού ή την Ευρωπαϊκή Ανώνυμη Εταιρεία.

- Οι αναγκαίες προσαρμογές της παραγωγής, των εισροών των μελών, του αριθμού των μελών θα οδηγήσουν τους συνεταιρισμούς στην αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης. Αυτή η προοπτική δίνει πιθανόν λύση, αλλά εγκυμονεί κινδύνους για τη φύση και τους δεσμούς των συνεταιρισμών με τα μέλη τους.

- Οι απαιτούμενες αλλαγές για την προσαρμογή των δομών (κατ'επιλογή ή κατ'ανάγκη λόγω των σημαντικών αλλαγών που αναμένεται να επέλθουν στην κοινοτική γεωργία/αγορά) θα προκαλέσουν μείωση των θέσεων εργασίας.

- Για την ανταπόκριση στους νέους στόχους και για την αντιμετώπιση των προβλημάτων χρειάζεται να χαραχθούν νέες στρατηγικές. Η αύξηση του μεγέθους των συνεταιρισμών, η πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων, η αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης θα δημιουργήσουν προβλήματα στις σχέσεις συνεταιρισμών-μελών. Απαιτείται λοιπόν βελτιστοποίηση και επέκταση των μέσων επικοινωνίας και της αποκατάστασης των οδών αλληλεπίδρασης. Μια τέτοια προσαρμογή θα απαιτήσει πρόσθετες δαπάνες.

4. Εφαρμογή της ΚΑΠ:

Ένας νέος ρόλος για τους Συνεταιρισμούς

- Οι συνεταιρισμοί - αν τα μέλη τους το θέλουν και το αποφασίσουν - μπορούν να παίξουν ένα καθοριστικό - συμπληρωματικό - ρόλο στη διαχείριση των άμεσων ενισχύσεων στους αγρότες. Πρέπει λοιπόν να προβλεφθεί η μεγαλύτερη δυνατή ευελιξία στην εφαρμογή των σχετικών κανονισμών ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους συνεταιρισμούς να παίξουν έναν αποτελεσματικό ρόλο σ'αυτή τη διεργασία. Μια τέτοια ανάδειξη θα προκαλέσει επιπλέον κόστος στη λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων και απαιτείται η ενίσχυσή τους για τη διεξαγωγή αυτής της νέας δραστηριότητας. (Οι άμεσες ενισχύσεις που θα καταβάλλονται στους αγρότες δεν πρέπει να υπόκεινται στο Φ.Π.Α.)

- Μια άλλη νέα υπηρεσία που οι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν να προσφέρουν στα μέλη τους στα πλαίσια της εφαρμογής της αναθεωρημένης ΚΑΠ είναι η τεχνική βοήθεια τύπου διοικητικής παρέμβασης, δηλαδή η προετοιμασία των αιτήσεων, δικαιολογητικών κλπ., για την είσπραξη των άμεσων ενισχύσεων.

Μια τέτοια παροχή υπηρεσιών πρέπει να θεσμοθετηθεί επί τούτου μέσα στην κοινοτική νομοθεσία και να προβλεφθεί και το σχετικό ποσόν αποζημίωσης για τις παρεχόμενες στους αγρότες υπηρεσίες.

5. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ζητούν από την Κοινότητα τις κατάλληλες Πολιτικές-Πλαίσια καθώς και τις απαραίτητες οικονομικές ενισχύσεις για τη σωστή λειτουργία τους.

- Η ΚΟΖΕΚΑ ζητά κατ'αρχήν από τη Κοινότητα να αναγνωρίσει το ρόλο και τη σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών για το μέλλον των αγροτών και του Κόσμου της Υπαίθρου.

- Η αναγνώριση αυτή θα αποδειχθεί με την υιοθέτηση του απαραίτητου πλαισίου ορισμένων πολιτικών υπέρ των συνεταιριστικών οργανώσεων.

- Οι συνεταιρισμοί περιμένουν πως η Κοινότητα θα αναγνωρίσει την ανάγκη για την καταβολή της αναγκαίας αποζημίωσής τους από τις προφανείς επερχόμενες αλλαγές λόγω της Αναθεώρησης της ΚΑΠ.

A. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ - ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ΚΟΖΕΚΑ θεωρεί ότι οι βασικές πολιτικές-πλαίσιο για τη σωστή λειτουργία όλου του κυκλώματος της γεωργίας/τροφίμων μέσα στο οποίο μπορούν να δράσουν αποτελεσματικά και άμεσα υπέρ των συμφερόντων των αγροτών-μελών τους οι συνεταιρισμοί είναι οι ακόλουθοι:

1. Πολιτική προώθησης της χρήσης των αγροτικών πρώτων υλών για μη-διατροφικούς σκοπούς (είναι έτοιμοι να αναμειωθούν σ'αυτές τις νέες δραστηριότητες).

2. Πολιτική έρευνας και ανάπτυξης του αγρο-βιομηχανικού τομέα. (Πρέπει να επωφεληθούν όσο το δυνατόν περισσότερο από αυτά τα προγράμματα).

3. Πολιτική δομών της αγοράς. Μια τέτοια πολιτική ενισχύσεων στις επενδύσεις για τη βελτίωση και εμπορία των μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων πρέπει να είναι και στη διάθεση των συνεταιρισμών και μάλιστα με πρόσθετη χρηματοδότηση που θα επιτρέψει την προσαρμογή τους στις εξαιρετικά δυναμικές συνθήκες, εξέλιξης σ'αυτό τον τομέα (συγκεντρώσεις).

4. Πολιτική Υπέρ του Κόσμου της Υπαίθρου. Οι συνεταιρισμοί πρέπει να διαδραματίσουν ένα σοβαρό ρόλο αν θέλουμε να μιλάμε για πραγματικά ισόρροπη ανάπτυξη της Υπαίθρου. Η κοινοτική πολιτική των πρωτοβουλιών τύπου Leader πρέπει να ενισχυθεί.

5. Δυναμική πολιτική ποιότητα στον αγροτο-διατροφικό τομέα. Μια τέτοια πολιτική δεν πρέπει να δίνει μόνο ικανοποίηση στους καταναλωτές, αλλά και να παρέχει και στους αγρότες τη δυνατότητα να αποκομίζουν οφέλη από τη ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων της.

6. Δυναμική πολιτική εξαγωγών για τα αγροτο-διατροφικά μαζί με τη βελτίωση της πολιτικής επισιτιστικής βοήθειας.

7. Μια εκλογικευμένη πολιτική ανταγωνισμού η οποία οφείλει να λαμβάνει υπόψη της την ιδιαίτερη φύση και σημασία του ρόλου των συνεταιρισμών και της παρέμβασής τους στην εξέλιξη του αγροτο-διατροφικού τομέα (κίνδυνοι από τις συγκεντρώσεις των πολυεθνικών).

8. Τέλος μια πολιτική-πλαίσιο, προϋπόθεση για την αξιοποίηση όλων των ανωτέρω, είναι μια πολιτική φορολογίας και πρόσβασης σε όλα τα νέα χρηματοδοτικά μέσα, που θα υιοθετηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να απαντά στις σύγχρονες απαιτήσεις και στα προβλήματα των συνεταιρισμών, αν είναι πράγματι επιθυμητή η συνεχής παρουσία τους στο οικονομικό κοινωνικό

κύκλωμα της γεωργίας. Μέτρα όπως απόσβεση κεφαλαίου, ευκολότερη πρόσβαση στις πιστώσεις, φορολογικές απαλλαγές για συγχωνεύσεις ή/και διασυνεταιριστικές συμφωνίες μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων κλπ., θεωρούνται μέσα για την διευκόλυνση των συνεταιρισμών ώστε να επιβιώσουν από τον έντονο ανταγωνισμό που παρατηρείται στον αγροτο-διατροφικό τομέα.

B. Απαραίτητες οικονομικές ενισχύσεις

Οι διαφορετικοί τύποι οικονομικών ενισχύσεων που η ΚΟΖΕΚΑ θεωρεί απαραίτητες για μια υγιή κοινοτική πολιτική υπέρ των συνεταιρισμών, είναι ακόλουθες:

- Φορολογικές απαλλαγές κατά την αναθεώρηση των δομών στις συνεταιριστικές επιχειρήσεις (αλλαγή μεγέθους, συγχωνεύσεις, αγορές κλπ.).

- Άμεσες ενισχύσεις προς διευκόλυνση εκσυγχρονισμού των δομών των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

- Βελτίωση της πρόσβασης στις πιστώσεις - επιδότηση επιτοκίου.

- Αποζημιώσεις για πρόωρη απόσβεση επενδύσεων οι οποίες θα θιγούν από τις ποσοτικές μεταβολές στην ΚΑΠ.

- Ενισχύσεις για προγράμματα εξυγίανσης και προσανατολισμού σε νέες δραστηριότητες στη βάση ολοκληρωμένων προγραμμάτων αναδιάρθρωσης (εξυγίανσης) επαναπροσανατολισμού.

- Χρήση μέρους των κεφαλαίων του Ταμείου Συνοχής υπέρ των συνεταιρισμών και υπέρ όλου του κυκλώματος πριν και μετά τη γεωργική παραγωγή στις 4 χώρες δικαιούχους του Ταμείου (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία).

- Ενίσχυση για τη δημιουργία νέων τομέων δραστηριοτήτων των συνεταιρισμών όπως υπηρεσίες μη εμπορικές (εφαρμογή της ΚΑΠ, συνοδευτική διαχείριση των άμεσων ενισχύσεων κλπ.).

- Να διαθέτει ένα κεφάλαιο ειδικά για τους συνεταιρισμούς ώστε να βελτιώσουν και διατηρήσουν το ρόλο τους στον κοινωνικό χώρο.

- Κοινωνικά οικονομικά προγράμματα για την ανανέωση του προσωπικού ή για την κάλυψη του απαχωρόντος προσωπικού λόγω αλλαγής δομών και οικονομικών δραστηριοτήτων.

- Μέσα από το Κοινωνικό Ταμείο πρέπει να διατεθούν οι κατάλληλοι πόροι για τη συνέχιση και επέκταση των προγραμμάτων εκπαίδευσης, πληροφόρισης και κατάρτισης του αγροτικού κόσμου της υπαίθρου (αξιοποίηση κεφαλαίων Γραμμής Β2-514 του προϋπολογισμού).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

- Η σημερινή κατάσταση των συνεταιρισμών στην Ελλάδα
Προβλήματα-Προοπτικές
- Επιπτώσεις στην ελληνική γεωργία από την αναθεωρημένη
ΚΑΠ
- Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί στα πλαίσια της
αναθεωρημένης ΚΑΠ

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Με ιστορική διαδρομή ενός αιώνα περίπου, οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί στη χώρα μας έχουν να επιδείξουν σημαντικές εξάρσεις πετυχημένων οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, αλλά και μια ευρύτατη γκάμα ουσιαστικών προβλημάτων, που ακόμα και σήμερα συνεχίζουν να αποτελούν τις ουσιαστικές αιτίες ανάσχεσης μιας επιθυμητής απ'όλους απρόσκοπτης εξελικτικής πορείας.

Συσπειρώνοντας το 72% του συνόλου των ελλήνων αγροτών, οι Γεωργικοί μας Συνεταιρισμοί φτάνουν πλέον των 7.000 πρωτοβάθμιων Συνεταιρισμών και 126 δευτεροβάθμιες Συνεταιριστικές Οργανώσεις.

Ακόμη η επίδραση σειράς κοινωνικοοικονομικών και όχι μόνο εξελίξεων στον ευρύτερο συνεταιριστικό χώρο, οδήγησε στη δημιουργία και δραστηριοποίηση μιας σειράς από τριτοβάθμιες Συνεταιριστικές Οργανώσεις, Κοινοπραξίες και Εταιρείες, που παράλληλα και σε συνεργασία με τις δευτεροβάθμιες Συνεταιριστικές Οργανώσεις, συγκεντρώνουν, μεταποιούν και διακινούν μια σειρά αγροτικών προϊόντων με σημαντικά για τους συνεταιρισμένους και μη αγρότες ωφέλη.

Μ'ένα συνολικό τζίρο που έχει συρρικνωθεί από τα 477 δισ. δρχ. που ήταν το 1989 στα 300 δισ. δρχ. σήμερα και μια αντίστοιχη συμμετοχή στο ΑΕΠ, που το 1989 έφθανε στο 25,5% ενώ σήμερα αγγίζει μόλις το 12%, παρουσιάζουν οι Συνεταιρισμοί μια εικόνα που χαρακτηρίζεται από την έντονη προβληματικότητα που αντιμετωπίζουν. Μια προβληματικότητα που επιτείνεται ακόμα περισσότερο από τις μεταβαλλόμενες με γοργούς ρυθμούς συνθήκες τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο και που περισσότερο συγκεκριμένα αφορούν:

- Την ύπαρξη μιας Ενωμένης Ευρώπης, που αποτελεί πλέον χειροπιαστή πραγματικότητα με ότι μπορεί να συνεπάγεται η οριστική κατάργηση των συνόρων μαζί με την κατάργηση σειράς εθνικών πολιτικών, για τις περισσότερες εκφάνσεις της ζωής των αγροτών της.

- Την εφαρμογή μιας αναθεωρημένης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που παρά τις προσπάθειές μας λειτουργεί σε βάρος πολλών αγροτικών μας προϊόντων.

- Την υπογραφή της NAFTA μεταξύ ΗΠΑ, Καναδά και Μεξικού, που δημιουργεί ένα ακόμα αντίπαλο δέος για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

- Την ανησυχητική ρευστότητα που συνεχίζει να χαρακτηρίζει τις εξελίξεις στα Κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, και

- Την εμπόλεμη κατάσταση που επικρατεί στο βαλκανικό χώρο και έχει ουσιαστικά απομονώσει τα γεωργικά μας προϊόντα από τα μεγάλα Ευρωπαϊκά εμπορικά κέντρα, ανεβάζοντας το μεταφορικό κόστος στα ύψη.

Οι βασικότερες αδυναμίες ανάλογα με το βαθμό σπουδαιότητας που εμφανίζουν είναι οι εξής:

1. Μια από τις πλέον σημαντικές είναι ο μεγάλος αριθμός μικρών και οικονομικά αδύναμων πρωτοβάθμιων Συνεταιρισμών. Όπως ήδη προαναφέραμε, στη χώρα μας λειτουργούν σήμερα περισσότεροι από 7.000 Συνεταιρισμοί με μέσο όρο μελών όμως που μόλις ξεπερνά τα 115. Από αυτούς μόνο 1.500 περίπου διαθέτουν αξιόλογες εγκαταστάσεις και μηχανολογικό εξοπλισμό και είναι σε θέση να επιτελέσουν αποτελεσματικά την αποστολή τους, όπως αυτή απορρέει από τη Συνεταιριστική φιλοσοφία και τα καταστατικά λειτουργία τους.

2. Η χαλαρή συνοχή των μελών γύρω από το Συνεταιρισμό και η άτονη γενικά διάθεσή τους για συνεργασία μαζί του. Αυτό οφείλεται κυρίως στην πλημμελή γνώση του θεσμού και την απροθυμία τους να ασχοληθούν με κάτι που δίνει την εντύπωση ενός μηχανισμού καθιερωμένου από παλιά και που ίσως δεν έχει νόημα να προσπαθήσει κανείς να κατανοήσει τη βαθύτερη αποστολή του και τις δυνατότητες οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής αναβάθμισης των μελών του. Η ομοιόμορφη άλλωστε αντιμετώπιση μελών και μη μελών τις περισσότερες φορές από τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις, κυρίως των οικονομικών τους συναλλαγών, δρα αρνητικά με αποτέλεσμα να απομακρύνει τα μέλη τους από κοντά τους και να οδηγεί αναπόφευκτα στη συρρίκνωση των δραστηριοτήτων τους.

3. Η πολύπλευρη παρέμβαση του Κράτους στο Συνεταιριστικό μας Κίνημα άλλοτε μεγαλύτερη και άλλοτε μικρότερη κατά τη διάρκεια της ιστορικής του πορείας, έχει οδηγήσει στη στρεβλή εφαρμογή ορισμένων βασικών συνεταιριστικών αρχών, όπως της αυτοδιοίκησης, της αυτοευθύνης και της αυτοεποπτείας.

4. Η ανεπαρκής χορήγηση των αναγκαίων κάθε φορά πιστώσεων μέσω της Αγροτικής Τράπεζας στους Συνεταιρισμούς, για την κάλυψη των αναγκών τους και κατ'επέκταση των αναγκών των μελών τους. Οι εν λόγω χρηματοδοτήσεις ήταν ανάλογες με την γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας και τα στενά τραπεζικά κριτήρια της Τράπεζας της Ελλάδος και της Αγροτικής Τράπεζας.

5. Η οικονομική πρωτοβουλία που πολλές φορές ανέπτυξαν στον τομέα των επενδύσεων οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις και που οδήγησε στη δημιουργία μιας τελείως αντιφατικής γι'αυτούς εικόνας. Δηλαδή, τις δύο τελευταίες δεκαετίες πραγματοποιήθηκαν πολλές πετυχημένες επενδυτικές προσπάθειες, που οδήγησαν το Συνεταιριστικό Κίνημα σε εντυπωσιακά ποσοτικά και ποιοτικά οικονομικά αποτελέσματα. Παράλληλα όμως έγιναν και ορισμένοι λαθεμένοι χειρισμοί και επιλογές που είχαν οδυνηρές επιπτώσεις στην εξελικτική πορεία πολλών Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΚΑΠ

Το νέο πνεύμα της ΚΑΠ προσανατολίζει τον αγρότη προς τη λογική της αγοράς, η ελληνική γεωργία για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες προσαρμογής στη νέα ΚΑΠ, πρέπει να υιοθετήσει τα κατάλληλα μέτρα. Όμως εκτιμήσεις πανεπιστημιακών μελετητών φέρουν την Ελλάδα ανέτοιμη να προσαρμοστεί στην αναθεωρημένη ΚΑΠ, κυρίως γιατί η γεωργία της έχει χαμηλό βαθμό παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας.

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι διαχρονικά στην Ελλάδα, η γεωργική απασχόληση μειώθηκε. Το 1990 το ποσοστό αυτό ήταν περίπου το 26% του ενεργού πληθυσμού.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις της ΚΑΠ κατά προϊόν οι εκτιμήσεις είναι:

α) Τα δημητριακά, μείωση της τιμής κατά 30% σε περίοδο τριών ετών (1992-1995) με αντισταθμιστικές πληρωμές κατά στρέμμα, αλλά και μείωση της καλλιεργούμενης γης κατά 15%, καθώς και κατάργηση εισφοράς συνυπευθυνότητας. Εκτιμάται ότι από τη μείωση της τιμής, ιδίως των σιτηρών, θα ωφεληθεί ο καταναλωτής και ότι τα κτηνοτροφικά σιτηρά θα γίνουν ανταγωνιστικότερα έναντι των εισαγομένων από της ΗΠΑ και την Ασία.

β) Τα γαλακτοκομικά προϊόντα, η βασική αύξηση της ποσόστωσης (που σημαίνει αύξηση της συνολικής παραγωγής γάλακτος κατά 15% στην Ελλάδα) είναι πολύ σημαντική. Η ανάπτυξη των ιδιωτικών βιομηχανιών γάλακτος βοηθούν στον εκσυγχρονισμό των μονάδων παραγωγής γάλακτος πέρα από ότι επέτυχαν τις τελευταίες δεκαετίες οι συνεταιριστικές οργανώσεις.

Η Επιτροπή επίσης αποφάσισε τη μείωση της τιμής των γαλακτοκομικών προϊόντων και του κρέατος κατά 10-15% και τον περιορισμό της κτηνοτροφικής δραστηριότητας με αντισταθμιστικές πληρωμές για απώλεια εισοδήματος.

γ) Για την περίπτωση του καπνού, η Επιτροπή επιδιώκει την κατάργηση των επιδοτήσεων, τόσο στην παρέμβαση, όσο και στην εξαγωγή του προϊόντος. Προσφέροντας αντισταθμιστικά οφέλη σε περίπτωση πρόωρης συνταξιοδότησης και μερικώς σε περίπτωση απώλειας εισοδήματος.

Εισάγεται περικοπή της παραγωγής ορισμένων ποικιλιών καπνού και η πριμοδότηση ισχύει μόνο γι'αυτές που γίνονται αποδεκτές. Καθιερώνονται ποσοστώσεις στην παραγωγή καπνού, πράγμα που δημιουργεί πρόβλημα τόσο στους καπνοπαραγωγούς όσο και στην εθνική οικονομία. Εκτιμάται ότι ο καπνός θα παραμείνει ως κύριο εξαγωγικό προϊόν, κατευθυνόμενο σε χώρες εκτός ΕΟΚ, σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι σήμερα.

δ) Όσον αφορά το ελαιόλαδο, το πρόβλημα προέρχεται από τις εγχώριες αδυναμίες παραγωγής - μεταποίησης - εμπορίας και από την κερδοσκοπική αυξομείωση των τιμών. Οι ελαιοπαραγωγοί ζητούν αύξηση εξαγωγικών επιδοτήσεων, αύξηση ενίσχυσης για ιδιωτική αποθεματοποίηση, επίσπευση της περιόδου παρέμβασης κλπ.

Η επιλεκτική χρηματοδοτική διευκόλυνση προς τους δευτεροβάθμιους συνεταιρισμούς εις βάρος των τριτοβάθμιων οργανώσεων δημιουργεί προβλήματα πολυδιάσπασης σε μια αγορά έντονα ολιγοπωλιακή (ελληνική και ευρωπαϊκή). Η αναθεώρηση της ΚΑΠ δημιουργεί πρόβλημα ανταγωνισμού στο ελαιόλαδο από τα φυτικά έλαια.

Συνοψίζοντας, οι επιπτώσεις της ΚΑΠ στα συνολικά οικονομικά μεγέθη (παραγωγή, ισοζύγιο, εισόδημα, απασχόληση, διαρθρώσεις κλπ.) αναμένεται να έχουν την εξής εικόνα:

α) Οι επιπτώσεις σε μεγέθη όπως η απασχόληση, ανταγωνιστικότητα, εμπορικό ισοζύγιο, οργάνωση, θα εξαρτηθεί κυρίως από ελληνικούς παράγοντες, που είναι το κράτος και οι αγρότες.

β) Το γεωργικό εισόδημα μεσοπρόθεσμα θα παραμείνει σταθερό.

γ) Οι πραγματικές τιμές των αγροτικών προϊόντων, λόγω σταθεροποίησης των θεσμικών τιμών, ενδέχεται να συμπίεσθούν.

δ) Το πακέτο των συνοδευτικών μέτρων της ΚΑΠ προσφέρει δυνατότητες ανάπτυξης της γεωργικής υπαίθρου και εναπόκειται στην ελληνική πλευρά να αξιοποιήσει τις δυνατότητές της.

ε) Λόγω απουσίας σοβαρής ελληνικής πολιτικής ανάπτυξης της γεωργίας και του συνεταιριστικού κινήματος, εκτιμάται ότι τα διαρθρωτικά μέτρα που εισηγείται η αναθεωρημένη ΚΑΠ θα προκαλέσουν δυσχέρειες προσαρμογής της ελληνικής γεωργίας.

ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗΣ ΚΑΠ

Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από χαμηλή ανταγωνιστικότητα. Οι λόγοι για το γεγονός αυτό κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες, στους ενδογενείς (δηλαδή σε αυτούς που οφείλονται στους ίδιους τους συνεταιρισμούς) και στους εξωγενείς (δηλαδή στις έξωθεν παρεμβάσεις στη λειτουργία των συνεταιρισμών).

Οι κυριότερη ενδογενείς παράγοντες είναι:

α) Έλλειψη στελεχών.
β) Δημοσιούπαλληλική νοοτροπία των περισσότερων συνεταιριστικών υπαλλήλων.

γ) Έλλειψη αξιόλογων ιδίων κεφαλαίων στους περισσότερους συνεταιρισμούς.

δ) Το μικρό μέγεθος των συνεταιριστικών μονάδων και η μεγάλη διαφοροποίηση στις δραστηριότητές τους.

ε) Η έλλειψη αξιόλογης οργανικής συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών.

Ως εξωγενείς παράγοντες μπορούν να χαρακτηρισθούν:

α) Οι ζημιογόνες θεσμικές παρεμβάσεις του κράτους.

β) Ο έντονος κομματισμός διοικήσεων και μελών.

γ) Η ευρεία ανάμιξη αιρετών μελών των διοικήσεων στη διαχείριση των συνεταιρισμών.

Παρά την αδυναμία τους, οι ελληνικοί αγροτικοί συνεταιρισμοί διαθέτουν ορισμένα σοβαρά πλεονεκτήματα. Μεταξύ αυτών είναι:

α) Εγκαταστάσεις μεγάλου μεγέθους.

β) Δεσπόσοζα θέση στη διαχείριση βασικών εφοδίων, όπως λίπασμα, δημητριακά.

γ) Ικανοποιητικό βαθμό συγκέντρωσης οικονομικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

δ) Πυκνό δίκτυο συνεταιριστικών μονάδων (εφόσον χρησιμοποιείται ικανοποιητικά).

Επισημαίνεται ότι οι βασικές ελλείψεις από οικονομικής πλευράς συνοψίζονται σε δύο:

α) Διοικητικές-οργανωτικές και

β) Διαχειριστικές, λόγω έλλειψης επαρκούς διοικήσεως και οργάνωσης.

Εάν παρατεθούν μερικά στατιστικά στοιχεία, θα μπορέσουμε να λάβουμε μια εικόνα των ελληνικών γεωργικών συνεταιρισμών.

Το 1988 λειτουργούσαν στην Ελλάδα 7.000 πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί με 780.000 εγγεγραμμένα μέλη, ήτοι το 70% των ενεργών αγροτών.

Το 60% των συνεταιρισμών είναι προμηθευτικοί-πιστωτικοί και το 33% μεταποιητικοί.

Το 1988 οι συνεταιρισμοί διέθεσαν στα μέλη τους δάνεια ύψους 504 δισ. δρχ. Οι συνεταιρισμοί προμήθευσαν γεωργικά είδη αξίας 87 δισ. δρχ. και είχαν μερίδιο στην παραγωγή και διάθεση αγροτικών προϊόντων το 35% του συνόλου της αγροτικής παραγωγής. Σε ορισμένους τομείς, οι συνεταιρισμοί ελέγχουν το 60% και πλέον (γάλα, δημητριακά, βαμβάκι, σταφίδες, εσπεριδοειδή, ελιές κλπ.).

Η αξία των βιομηχανικών συνεταιριστικών εγκαταστάσεων ανέρχεται σε 250 δισ. δρχ. και επεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα αξίας μεγαλύτερης των 300 δισ. δρχ. Επίσης ενεργούν εξαγωγές προϊόντων στο εξωτερικό αξίας 130 δισ. δρχ.

Στα πλαίσια της αναθεωρημένης ΚΑΠ και της Ευρώπης των 300 εκατ. ατόμων, οι συνεταιρισμοί πρέπει:

α) Να προσφέρουν υψηλής ποιότητας και με ανταγωνιστικές τιμές προϊόντα. Αυτό προϋποθέτει οικονομίες κλίμακας δια συγχωνεύσεων και εξαγορών και δημιουργία συνεταιριστικών οργανώσεων μεγάλου μεγέθους.

β) Η άσκηση σωστής εμπορικής πολιτικής (εξαγωγές-αύξηση πωλήσεων) δημιουργεί την ανάγκη προσωπικού υψηλής εξειδίκευσης. Το προσωπικό υψηλής εξειδίκευσης είναι δαπανηρό, αλλά με την επαρκή και απρόσκοπτη αξιοποίησή του μπορεί να αποτελέσει παράγοντα μείωσης του κόστους βελτίωσης της ποιότητας και διεύρυνσης της αγοράς της επιχείρησης.

γ) Βασική προϋπόθεση επίσης είναι να λειτουργούν οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια. Αυτό επιτυγχάνεται χωρίς κρατική παρέμβαση στη λειτουργία τους με την πρόσληψη ικανών διευθυντών-managers, οι οποίοι θα λειτουργούν απερίσπαστοι από κάθε πολιτική εξουσία και θα είναι υπόλογοι μόνο στο Διοικητικό Συμβούλιο της Συνεταιριστικής Επιχειρήσεως και στη γενική συνέλευση των μελών της.

δ) Η γνωστή ανεπάρκεια των ιδίων κεφαλαίων επιβάλλει την ύπαρξη χρηματοδοτικών πηγών, όπως η συνεχής συσσώρευση ιδίων κεφαλαίων από εισφορές μελών και κέρδη διαχειρήσεως.

ε) Είναι αναγκαίο οι συνεταιρισμοί να αναπτυχθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τη δημιουργία κοινών πολυεθνικών ευρωπαϊκών συνεταιριστικών επιχειρήσεων και με την ανάπτυξη κοινών διασυνοριακών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

στ) Η στρατηγική συμμαχία μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων και η συνεργασία για οριζόντια ή κάθετη ολοκλήρωση μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων που ασχολούνται με ομοειδή αγροτικά προϊόντα ή ομάδα προϊόντων, αποτελεί και αυτή μια νέα προοπτική.

ζ) Η συνεργασία αγροτικών με καταναλωτικούς συνεταιρισμούς θα επιφέρει τα μέγιστα οφέλη τόσο στους παραγωγούς όσο και στους καταναλωτές.

Οι εξελίξεις προς την ενωμένη Ευρώπη είναι ραγδαίες. Η αναθεωρημένη ΚΑΠ δημιούργησε νέα προβλήματα-προκλήσεις στους συνεταιρισμούς. Έφθασε πλέον η δωδέκατη ώρα για τους ελληνικούς γεωργικούς συνεταιρισμούς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την παρούσα πτυχιακή εργασία, το Τ.Ε.Ι. Πάτρας και ιδιαίτερα η σχολή μας, μας έδωσε την ευκαιρία να επισημάνουμε και να μελετήσουμε τον αναπτυξιακό ρόλο των συνεταιριστικών οργανώσεων στη χώρα μας και την συμβολή τους στην ΕΟΚ.

Ξέρουμε ότι η σημερινή κατάσταση στην Ευρωπαϊκή γεωργία είναι εξαιρετικά δύσκολη. Ακόμη δυσκολότερη όμως είναι η πραγματικότητα στην ελληνική γεωργία, η οποία λόγω των ιδιομορφιών που παρουσιάζει, έχει υψηλό κόστος και χαμηλή παραγωγικότητα (50% της μέσης κοινοτικής παραγωγικότητας).

Ο συνεταιριστικός θεσμός ο οποίος απασχολεί περίπου 800.000 αγρότες στην χώρα μας, χρειάζεται να λάβει υπόψη του πολλούς παράγοντες, να έχει μακροχρόνιους ορίζοντες, να επωφεληθεί από τις εμπειρίες του παρελθόντος και από τη διεθνή πρακτική και να συζητηθούν τα προβλήματά του σε ήρεμο κλίμα, απαλλαγμένο από εξωσυνεταιριστικές σκοπιμότητες. Αυτά τα στοιχεία πρέπει ιδιαίτερα να συνυπάρξουν αυτή τη περίοδο, διότι με τις μεταβολές στην ΚΑΠ της ΕΟΚ, με την εγκαθίδρυση της Ενιαίας Αγοράς και με τη διαφαινόμενη συμφωνία στα πλαίσια της GATT, οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να αποτελέσουν ίσως το πιο σημαντικό από τα ελάχιστα ερείσματα της ελληνικής γεωργίας, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό είναι οι μικρές, από κάθε άποψη, γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Επίσης, με την Αναθεώρηση της ΚΑΠ, έστω και αν προσωρινά συγκρατείται σε κάποιο επίπεδο το αγροτικό εισόδημα, δημιουργούνται συνθήκες περιορισμών στην παραγωγή και αποθαρρύνεται η οποιαδήποτε προσπάθεια εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας στην Ελλάδα. Με άλλα λόγια εμποδίζεται η διεύρυνση των εκμεταλλεύσεων, που αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα βελτίωσης του εισοδήματος των ελλήνων αγροτών. Η ελληνική γεωργία καταδικάζεται να παραμείνει μη παραγωγική και οι αγρότικές εκμεταλλεύσεις μικρές και πολυτεμαχισμένες.

Πρέπει λοιπόν να παρθούν αποφάσεις θεμελιώδους σημασίας οι οποίες θα αναδείξουν τον ρόλο των συνεταιρισμών στην χώρα μας και θα καθορίσουν την μελλοντική τους πορεία. Κατά την άποψή μας πρέπει να προσανατολιστούν γύρω από:

Το Σύγχρονο MANAGEMENT

Οι λειτουργίες του Management είναι: ο προγραμματισμός, η οργάνωση, η στελέχωση, η ηγεσία, ο έλεγχος και η επικοινωνία και έχοντας πάντοτε κατά νου τις ιδιομορφίες του Συνεταιριστικού θεσμού και τον τρόπο οργάνωσης των συνεταιρισμών, μπορούμε να πούμε ότι το συνεταιριστικό Management αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα τα οποία οξύνονται από διάφορους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες, που δρουν στο άμεσο περιβάλλον των Συνεταιρισμών και τους επηρεάζουν σημαντικά. Αποτέλεσμα να παρατηρείται μια αναχρονιστική οργάνωση που είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί, δεδομένου ότι η οποιαδήποτε προσπάθεια εκσυγχρονισμού της προσκρούει στην έλλειψη προγραμματισμού και συνεταιριστικής στρατηγικής με καθορισμένους στόχους.

Η επιλογή στελεχών

Η στελέχωση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων σε χώρες με έντονη συνεταιριστική δραστηριότητα γίνεται πάντοτε με προσοχή και με βάση τις γνώσεις, το ήθος και την πλαισιότητά τους εμπειρία χωρίς αυτό να απορρέει από καταστατικές διατάξεις ή συγκεκριμένους νόμους. Στην χώρα μας όμως, αυτό δεν αποτέλεσε πάντα τον κανόνα.

Η Συνεταιριστική εκπαίδευση

Ο ζωτικός τομέας της εκπαίδευσης παρουσιάζει μια απαράδεκτη υστέρηση, που οφείλεται κυρίως στην αδυναμία των Συνεταιριστικών μας Οργανώσεων να κατανοήσουν την αποφασιστική του σημασία για την ανάπτυξη του Συνεταιριστικού Κινήματος.

Ο ρόλος και η ευθύνη τόσο των Συνεταιρισμών όσο και της πολιτείας για τις ελλείψεις που παρουσιάζει ο τομέας της Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης είναι σημαντικός. Πρέπει να σταματήσουμε να μετράμε το κόστος κάθε εκπαιδευτικής μας προσπάθειας. Γι' αυτούς που ακόμα το κάνουν γιατί πιστεύουν ότι η εκπαίδευση στοιχειώνει, πρέπει να ρωτήσουμε πόσο δαπανηρή έχει αποδειχθεί για το Συνεταιριστικό μας Κίνημα η άγνοια που το μαστίζει. Για ένα χώρο, όπως ο δικός μας ο συνεταιριστικός, καθαρά ανθρωποκεντρικός, η αντιμετώπιση των αδυναμιών και ελλείψεων του ανθρώπινου παράγοντα (υπαλλήλων, μελών), όπου γίνεται φυσικά με την παροχή γνώσεων, έχει αποδειχθεί ότι αποτελεί την καλύτερη αφετηρία για μια μελλοντική επιτυχή πορεία.

Επικοινωνία και ενδοσυνεταιριστικές σχέσεις

Η συνεργασία μεταξύ Ευρωπαϊκών Συνεταιριστικών Οργανώσεων αποτελεί ανάγκη και ουσιαστική πρακτική προϋπόθεση σε τοπικό, εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο, για την ανάπτυξη και την ιστορική καταξίωση του συνεταιριστικού θεσμού.

Καταλήγοντας πρέπει να επισημάνουμε ότι η στρατηγική ανάπτυξης συνεπώς του συνεταιριστικού κινήματος οφείλει να λαμβάνει υπόψη της όλες τις προαναφερόμενες ιδεολογικές, πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους και να στηρίζεται σε συγκεκριμένους άξονες μεταξύ των οποίων οι σημαντικότεροι είναι:

Η αρμονική σχέση Κράτους και Συνεταιρισμών που θα απορρέει κυρίως από την αμοιβαία εμπιστοσύνη και την αποδοχή από μέρους της Πολιτείας της σημασίας και αναγκαιότητας του Συνεταιριστικού θεσμού ως βασικού παράγοντα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της υπαίθρου και όχι μόνο.

Οι συνεταιρισμοί πρέπει να διατηρήσουν το χαρακτήρα τους ως οικονομικοί κοινωνικοί θεσμοί και να λειτουργούν με οργάνωση και στρατηγική μιας επιχείρησης του ιδιωτικού τομέα, έχοντας ενσωματωμένη τους τρόπους λειτουργίας τους την κοινωνική τους διάσταση.

Η αναγνώριση από την πολιτεία του κοινωνικού χαρακτήρα σειράς συνεταιριστικών ενεργειών, που οδήγησαν στην δημιουργία των γνωστών οικονομικών ανοιγμάτων (χρεών) και η ρύθμισή τους με βάση μια συγκεκριμένη πολιτική που και τους πιστωτές των συνεταιρισμών θα ικανοποιήσει και τις ίδιες θα απελευθερώσει από τη σημερινή κατάσταση που έχουν εμπλακεί.

Το ξεκαθάρισμα των σχέσεων των Συνεταιρισμών με τα μέλη τους. Οι συνεταιρισμοί δεν οφείλουν να λειτουργούν ως φιλανθρωπικά ιδρύματα τις δύσκολες στιγμές και να εγκαταλείπονται όταν η αγορά το επιτρέπει.

Έτσι λοιπόν, η παροχή γνώσης και πληροφόρησης στα μέλη και μη μέλη των Συνεταιρισμών στα πλαίσια του σωστά οργανωμένου τομέα συνεταιριστικής εκπαίδευσης, και η εφαρμογή σωστού MANAGEMENT από τις συνεταιριστικές Οργανώσεις, προσαρμοσμένου στις ιδιόμορφες καταστάσεις που ισχύουν σ'αυτές, θα οδηγήσουν το Συνεταιριστικό Κίνημα σε εντυπωσιακά ποσοτικά και ποιοτικά οικονομικά αποτελέσματα και για τους ίδιους τους Συνεταιρισμούς αλλά και για την αγροτική οικονομία της χώρας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλίκη Ι. Ζουρίδη: "Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική" 1993.
- Περιοδικό: "Αγροτικός Συνεργατισμός" Έτος 49ο, Αριθ. Τευχ. 1-2 Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1994.
- Η Γεωργία μεταξύ GATT-ΚΑΠ και 10 τρισ. δρχ. (Hellenews, Φεβρουάριος 1993, σελ. 8-12).
- Οι επιπτώσεις της αγροτικής πολιτικής στα συνολικά οικονομικά μεγέθη (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 24 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 101-105).
- Η κατάσταση των ελληνικών Αγροτικών Συνεταιρισμών εν όψει των μεταβολών στην Ευρώπη, υπό Νικ. Κολύμβα Συνεταιριστική Πορεία, τεύχος 25, Ιούνιος 1992, σελ. 67-77.
- Πιθανές επιπτώσεις στην Ελληνική Γεωργία και Οικονομία από την αναθεώρηση της ΚΑΠ (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 10 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 84-88).
- ΠΑΣΕΓΕΣ: Αγροτικά Νέα της ΕΟΚ (Περίοδος Γ', Αριθμ. Τεύχ. 23, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1993).
- Κ.Λ. Παπαγεωργίου: "Συνεταιριστική Πορεία" Έτος 5ο-22 (Απρίλιος-Ιούνιος 1991).
- Συνεταιριστική Πορεία τ.30 1993.
- Παπαγεωργίου Κ. (1991), Αγροτική Πολιτική, Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση - Θεωρία και Πολιτική.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1991), Η εξέλιξη και το μέλλον της ΚΓΠ. Έγγραφο προβληματισμού της Επιτροπής COM(91).
- ΠΑΣΕΓΕΣ, Αγροτικά Νέα της ΕΟΚ, Ιανουάριος-Φεβρουάριος (1991).
- Κοινή Γεωργική Πολιτική για τη Δεκαετία του '90. (1990).
- Αυγερινός Π. (1989) Σχέδιο Έκθεσης σχετικά με τη Συμβολή των Συνεταιρισμών στην Περιφερειακή Ανάπτυξη, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επιτροπή Περιφερειακής Πολιτικής και Χωροταξίας.
- Κολύμβας Ν. (1990) Οι Ευρωπαϊκές Διασκέψεις της Κοινωνικής (Συνεταιριστικής) Οικονομίας, Συνεταιριστική Πορεία τ. 20/1990.
- Μυρτάκης Γ. (1990) Ευρωπαϊκός Αγροτικός Συνεταιρισμός, μια νέα προοπτική στον Ευρωπαϊκό χώρο (Επιστημ. Συνέδριο ΟΣΕΓΟ).

- Η Ελληνική Γεωργία στη δεκαετία του '90, Αθήνα 1992, Έκδοση Γενική Δ/νση Εφαρμογών και Έρευνας Υπ. Γεωργίας. Ναπολέοντα Μαραβέγια (σελ. 171-179).
- Κρουσταλλάκη-Μπεβεράτου: Αγροτικοί Συνεταιρισμοί: Θεσμός οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Έκδοση 1990).
- Γ. Πανιτσίδης: "Ο Μάρξ και το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα", σελ. 138, Αθήνα 1984.
- Περιοδικό: "Έψιλον", Μάης 1982.
- Ελληνική Γεωργία, 1985 (σελ. 40), Έκδοση Υπουργείο Γεωργίας (1986).
- Δ. Χατζηαντωνίου: Δυνατότητες χρηματοδότησης του αγροτικού τομέα με συμμετοχή της ΕΟΚ, ΑΤΕ, (1986).
- Εκθέσεις Διεύθυνσης Συνεταιρισμών 78, 79, 80-84.
- Περιοδικό: "Συνεταιριστική πορεία" (1986).
- Επεξεργασία από τον οδηγό Συνεταιριστική Οργάνωση. Έκδοση ΠΑΣΕΓΕΣ 1985.
- Παπαγεωργίου (1986): Αγροτικοί Συνεταιρισμοί.
- Λαμπέρ (1963): Η διδασκαλία του Συνεργατισμού, ελληνική απόδοση Στρατή Ο. Σωμερίτη.
- Αβδελίδης (1978): Ο Συνεργατισμός στις συνθήκες του καπιταλισμού. Θεωρία-εξέλιξη-πράξη, εκδ. Gutenberg.
- Γκέκος: 1983
- Παπαγεωργίου: 1985